

ข้าพเจ้าพอใจมากที่สุดที่ทุกคนให้คำมั่นสัญญา
จะตั้งตนเป็นคนดี จะรักษาเกียรติและหน้าที่
และจะถือประโยชน์ของชาติบ้านเมือง
ยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนอื่น”

พระบรมราชาบาท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9
(พิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น
วันที่ 16 ธันวาคม 2511)

จรรยาบรรณ จริยธรรม

"รากแก้วแห่งมโนธรรมสำนึก"

คณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น
พิมพ์ครั้งที่ 2

คำนิยม

(การพิมพ์ครั้งที่ 1)

ผมขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ ที่อนุญาตให้คณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น พิมพ์บทความของท่านจำนวนหนึ่งขึ้นอีกครั้ง เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมงานของคณะกรรมการจรรยาบรรณฯ

รองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ฯ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกคณะกรรมการจรรยาบรรณฯ อย่างสร้างสรรค์ดีเยี่ยม เช่นเดียวกับกรรมการทุกท่านที่ให้เกียรติร่วมงานกับผมมาโดยตลอด

ในการสนทนาในคณะกรรมการจรรยาบรรณฯ วันหนึ่ง รองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ฯ ได้ปรารภว่า ท่านเคยเขียนบทความไว้จำนวนหนึ่งเกี่ยวกับจรรยาบรรณ ผมขอดูทันที ซึ่งท่านก็กรุณาจัดส่งไปให้ดูทุกเรื่อง รวมทั้งบทความ 2 เรื่อง ที่ท่านเคยนำเสนอในที่ประชุมวิชาการแต่ยังมีได้ตีพิมพ์ ปรากฏว่าบทความเหล่านั้นเคยตีพิมพ์ในวารสารศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2551-2557 และเลิกพิมพ์ไปแล้ว ทั้งๆ ที่เป็นวารสารที่มีประโยชน์มาก ประกอบด้วย บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทรรศน์ มีการถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ การสุนทรียพัฒนา ตลอดจนการแนะนำหนังสือ

ผมได้เสนอต่อคณะกรรมการจรรยาบรรณฯ ว่า น่าจะรวบรวมบทความของรองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ฯ ตีพิมพ์ขึ้นเป็นรูปเล่ม มิฉะนั้น ก็จะเลือนรางหายไปเพราะอยู่ในวารสารที่เลิกพิมพ์ไปแล้ว ทั้งนี้ เพราะผมเห็นว่าบทความของรองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ฯ มีค่าอย่างสูงในการเสนอเรื่องจรรยาบรรณในแง่ของจริยธรรมและคุณธรรมบนพื้นฐานของพุทธปรัชญา น่าจะเป็นประโยชน์แก่ประชาคมมหาวิทยาลัย ทั้งที่รับผิดชอบด้านจรรยาบรรณโดยตรง ตลอดจนคณาจารย์ บัณฑิต และนักศึกษาโดยทั่วไป

ผมขอขอบคุณคณะกรรมการจรรยาบรรณฯ ที่เห็นด้วยกับผม มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่จัดสรรงบประมาณในการตีพิมพ์ รองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ ที่คัดสรรบทความของท่าน 6 เรื่อง ที่เคยตีพิมพ์แล้ว บวกกับอีก 2 บทความที่ยังไม่เคยพิมพ์มารวบรวมพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ ทั้งๆที่ผมอยากให้พิมพ์บทความของท่านที่พิมพ์แล้วจำนวน 20 เรื่อง การที่ท่านคัดสรรเพียง 8 เรื่อง มารวบรวมพิมพ์ในครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความพิถีพิถันของท่านที่เลือกบทความที่ท่านเห็นว่าดีที่สุดจริงๆ มาเสนออีกครั้งหนึ่ง

ผมขอขอบคุณฝ่ายเลขานุการ คณะกรรมการจรรยาบรรณฯ ที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ซึ่งผมหวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ประชาคมมหาวิทยาลัยขอนแก่นทั้งหมด

เดช บุญนาค

ประธานคณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น

และอุปนายกสภามหาวิทยาลัยขอนแก่น

มกราคม 2562

คำนำ

(การพิมพ์ครั้งที่ 1)

บทความที่ปรากฏในเอกสารฉบับนี้จำนวน 8 เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นบทความที่เคยตีพิมพ์ในวารสารศึกษาทั่วไป ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ผลิตขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2551–2557 โดยได้คัดสรรจำนวน 6 บทความจากทั้งหมดที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ทั้งสิ้น 20 บทความ ผนวกกับอีก 2 บทความที่เคยนำเสนอในการประชุมวิชาการสาระของเนื้อหาเหล่านี้ ผู้เขียนได้แรงบันดาลใจมาจากแนวคิดของ “บัณฑิตอุดมคติไทย” ที่กำเนิดขึ้นในราวปี พ.ศ. 2545 แนวคิดดังกล่าวมีเป้าหมายที่จะผลิตบัณฑิตเชิงอุดมคติให้มีทั้งความรู้และปัญญาในแนวพุทธ โดยอาศัยการหล่อหลอมเนื้อหาทางวิชาการในศาสตร์ต่างๆ เข้ากับหลักธรรมในศาสนาพุทธให้มีความสอดคล้องและกลมกลืนกันจากเรียบง่ายในระดับจริยธรรม คุณธรรม ขึ้นไปจนถึงระดับศีลธรรม หลักธรรม และสัจธรรมในการดำรงชีวิตผ่านการบ่มเพาะด้วยปัญญาเชิงพุทธทั้งสามระดับ อันได้แก่ สุตตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา

บทความดังกล่าวเป็นผลพวงของการบ่มเพาะภูมิปัญญาที่เน้นจินตามยปัญญาเป็นสำคัญเพื่อเป็นตัวช่วยอย่างอีกทั้งจุดประกายให้ผู้เรียนและผู้สอน รวมทั้งผู้มีโอกาสได้อ่านบทความเหล่านั้นเกิดปัญญาด้วยการคิดที่เป็นระบบ แต่ก็มีได้ละเลยเนื้อหาสาระทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับศาสตร์นั้นๆ แต่อย่างใด

ในโอกาสที่ผู้เขียนเป็นหนึ่งในคณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะกรรมการจรรยาบรรณฯ เล็งเห็นว่าบทความเหล่านั้นมีความสอดคล้องกับเนื้อหาเชิงจริยธรรม คุณธรรม ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและมีภารกิจอยู่ในแวดวงของสถาบันการศึกษา และก่อให้เกิดแรงจูงใจหรือแรงบันดาลใจให้หันมาสนใจในเรื่องจรรยาบรรณ จริยธรรม คุณธรรม เพื่อเสริมสร้างและปลูกฝังสิ่งเหล่านี้ให้มีในตนหรือในองค์กรที่ตนมีส่วนร่วมได้อีกทางหนึ่ง

และสุดท้ายที่สำคัญซึ่งมีอาจจะละเลยที่จะกล่าวในที่นี้คือ ผู้เขียนใคร่ขอขอบพระคุณคณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นอย่างสูง ที่เปิดโอกาสให้ผลงานด้านจริยธรรม คุณธรรม ซึ่งเคยสร้างไว้แล้วในอดีตถูกนำมาเผยแพร่ต่ออีกวาระหนึ่ง

รองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ ลินสุพรรณ

คำนำ

(การพิมพ์ครั้งที่ 2)

การจัดพิมพ์เอกสาร จรรยาบรรณ จริยธรรม “รากแก้วแห่งมโนธรรมสำนึก” ในครั้งที่ 2 นี้ เป็นการพิมพ์เพิ่มเติมบทความที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณ ซึ่งสังเคราะห์ออกมาจากสาระของศาสตร์ทางด้านเภสัชศาสตร์และทันตแพทยศาสตร์ โดยผู้เขียนได้นำเอาบทความที่เคยนำเสนอในการประชุมวิชาการในอดีตจำนวน 2 บทความมารวบรวมไว้ในเอกสารจรรยาบรรณของมหาวิทยาลัยขอนแก่นอีกครั้งหนึ่ง นอกเหนือไปจากบทความเดิมในเอกสารเล่มแรกที่เคยพิมพ์ไปแล้ว จำนวน 8 เรื่อง เมื่อต้นปี พ.ศ. 2562

บทความที่พิมพ์เพิ่มเติมลงในเอกสารฉบับนี้ในชื่อเรื่อง “การเรียนรู้สัจธรรมจากยารักษาโรค” และ “พินหนึ่งซึ่งสุวิณีแห่งเพียรชอบ” จะมีเนื้อหาที่มุ่งไปทางวิชาการพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพทั้งสองบทความ ซึ่งผู้เขียนเล็งเห็นว่าสาระของวิชาการทางด้านนี้ สามารถสะท้อนหรือแฝงสัจธรรมในด้านความดีงามของมนุษย์ และหลักธรรมในศาสนาพุทธได้อย่างกลมกลืน อีกทั้งสามารถจุดประกาย (ignite) หรือชักนำ (induce) ให้ผู้สนใจการบ่มเพาะปัญญาภูมิ (จินตตามยปัญญา) ให้เข้มข้นขึ้น มีโอกาสศึกษาเป็นตัวอย่างเพื่อจะพัฒนาตนเองให้มีปัญญาในการคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์ในศาสตร์แขนงต่างๆ ได้อย่างไม่ยากจนเกินกำลัง

กล่าวโดยรวมทั้ง 10 บทความที่รวบรวมไว้ในเอกสารฉบับนี้ ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจมาจากแนวคิดของ “บัณฑิตอุดมคติไทย” ซึ่งศาสตราจารย์มณีวรรณ กมลพัฒนะ (ราชบัณฑิต) เป็นหนึ่งในจำนวนบุคคลที่ก่อกำเนิดแนวคิดนี้ไว้ และได้นำมาเผยแพร่ในมหาวิทยาลัยขอนแก่นเมื่อราวสองทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดดังกล่าวมีเป้าหมายสูงสุดที่จะสร้างบัณฑิตไทยให้มีปัญญาเชิงพุทธ (ปัญญาธรรม) ทั้ง 3 ระดับ อันได้แก่ สุตตมยปัญญา จินตมยปัญญา และภาวนามยปัญญา อย่างครบครัน ผ่านสาระการเรียนรู้จากวิชาการทางโลก เพื่อยกระดับจิตวิญญาณในตัวมนุษย์ให้สูงขึ้นจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวันต่อการดำรงชีพได้อย่างสอดคล้องกับมวลมนุษย์ในโลกยุคปัจจุบัน และโลกอนาคตต่อไป ผู้เขียนจึงใคร่ขอเอนามท่านนี้ไว้ เพื่อเป็นเกียรติในคำนำครั้งนี้

สุดท้าย ผู้เขียนใคร่ขอขอบคุณ คณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นอย่างสูงที่เปิดโอกาสให้บทความทั้งเก่าและใหม่ได้รับการตีพิมพ์ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งขอขอบคุณมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นอย่างยิ่ง ที่อนุมติงบประมาณในการจัดพิมพ์เอกสารจรรยาบรรณ จริยธรรม ให้อีกเป็นครั้งที่ 2

รองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ ลินสุพรรณ
กรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น
ธันวาคม 2563

รายชื่อคณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น
(พ.ศ. 2559 - พ.ศ. 2561)

ดร.เตช บุนนาค	ประธานคณะกรรมการ
นายประเสริฐ เขียนนิลศิริ	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
นายสมนึก เนินทราย	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ศาสตราจารย์สุชาติ เกิดผล	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
รองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ ลินสุพรรณ	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดาวสดี	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลิขิต อมาตยคง	กรรมการ
รองศาสตราจารย์วรางคณา สังสิทธิสวัสดิ์	กรรมการ (ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานสภาพนักงาน)
นายสถิตย์ แก้วบุตตา	กรรมการและเลขานุการ
นายบุญชัย อ้องแสนคำ	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวทรงสุดา ฤงแก้ว	ผู้ช่วยเลขานุการ

รายชื่อคณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น
(พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2564)

ดร.เดช บุนนาค	ประธานคณะกรรมการ
นายประเสริฐ เขียนนิลศิริ	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
นายสมนึก เนินทราย	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ศาสตราจารย์สุชาติ เกิดผล	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
รองศาสตราจารย์ศุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดาวสไต	กรรมการ
รองศาสตราจารย์เกรียงไกร กิจเจริญ	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพล เนสุสินธุ์	กรรมการ
นายสถิตย์ แก้วบุตตา	กรรมการและเลขานุการ
นายบุญชัย อ่องแสนคำ	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวทรงสุดา ฤงแก้ว	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวเอมอร ขอบสว่าง	เจ้าหน้าที่

สารบัญ

	หน้า
คำนิยาม (การพิมพ์ครั้งที่ 1)	ก
คำนำ (การพิมพ์ครั้งที่ 1)	ข
คำนำ (การพิมพ์ครั้งที่ 2)	ค
รายชื่อคณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ. 2559 - พ.ศ. 2561)	ง
รายชื่อคณะกรรมการจรรยาบรรณ ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2564)	จ
สารบัญ	ฉ
ความคิดเชิงสำนึก	1
ดัชนีชี้วัดคุณธรรมจริยธรรมด้วยมงคล 38	5
ทัศนคติในการเลือกดัชนีชี้วัดคุณธรรม จริยธรรมจากมงคล 38 โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น	10
มงคล 38 ประโยชน์ที่บุคคลในวงการศึกษาควรได้รับ	16
บุญกิริยาวัตถุ 10 กับการเรียนการสอน	22
เสียงดนตรี : สุนทรีย์แห่งศีลธรรม	25
จริยธรรมที่ยั่งยืนสำหรับระบบสิ่งแวดล้อมกับมวลมนุษย์	30
สัตวแพทยศาสตร์ : ศาสตร์แห่งเมตตาธรรมแต่เดิรจฉานภูมิ	34
การเรียนรู้ศีลธรรมจากยารักษาโรค	38
พินหนึ่งซึ่งสุวิถีสแห่งเพียรชอบ	42

ความคิดเชิงสำนึก (Sense Thinking)

อารัมภบท

ในบรรดาการคิดทั้งหลาย คนทั่วไปในยุคสมัยนี้มักศึกษาเรียนรู้หลักการคิดจากปราชญ์ทางตะวันตก ตำราการคิดวิเคราะห์หลากหลายที่มีการพิมพ์เผยแพร่อย่างเป็นระบบจากซีกโลกดังกล่าว ทำให้มนุษย์อาศัยแนวคิดเหล่านั้นสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ทั้งในรูปวัตถุและนามธรรมได้มากมาย แนวคิดในยุคปัจจุบันที่แบ่งประเภทการคิดวิเคราะห์ได้อย่างค่อนข้างลงตัวและเป็นที่ยอมรับโดยแนวความคิดทางตะวันตก อันได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) ความคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) ความคิดเชิงกลยุทธ์ (strategic thinking) หรือความคิดเชิงมโนทัศน์ (conceptual thinking) เหล่านี้ นับว่าเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลสูงยิ่ง จนอาจกล่าวได้ว่า เป็นแนวคิดขั้นนำให้เกิดพลวัตทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ รวมไปถึงการดำเนินชีวิตทั้งรูปแบบปกติ อปกติ และเชิงอุดมคติ

แต่การคิดวิเคราะห์ที่มีวิวัฒนาการไม่แตกต่างเฉพาะทางตะวันตกเท่านั้น นักปราชญ์หรือเมธีทางซีกโลกตะวันออกที่มีผู้คนในประเทศเราได้รับอิทธิพลมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล (โยนิโสมนสิการ) ยุครุ่งโรจน์ของจีน (ขงจื้อ เล่าจื๊อ) เรื่อยมาจนถึงยุคปัจจุบัน (ระพีพันธุ์ นารถธำกูร และกฤษณามูรติ) ยังคงมีใฝ่รู้ทางการศึกษาและสืบทอดหลักคิดเหล่านั้นให้คงอยู่ อีกทั้งยังใช้หลักคิดทั้งแนวตะวันตกและตะวันออกนำมาเปรียบเทียบเพื่อหาจุดเด่นจุดด้อยหรืออาจนำมาหลอมรวมเพื่อสร้างแนวคิดเชิงอุดมคติในที่สุด จบจนปัจจุบันจึงคล้ายกับว่ามนุษย์เราคงไม่ต้องวิวัฒนาการในเรื่องการคิดวิเคราะห์กันอีกต่อไป เพราะนักคิดเหล่านั้นได้ค้นพบสิ่งที่ลงตัวไว้ให้เรียบร้อยแล้ว แต่วิสัยของความเป็นมนุษย์การห้ามความคิดคงจะเป็นเรื่องที่ยากหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นไปได้ไม่ได้ในทางปฏิบัติ เนื่องจากมนุษย์มีจิตที่พร้อมจะคิดอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุดังกล่าวผู้เขียนจึงสบโอกาสที่จะนำเสนอแนวคิดที่อาจจะเหมือนหรือใกล้เคียงหรือแตกต่างกับแนวคิดของผู้รูในอดีต ทั้งนี้เพื่อเพิ่มเติมเสริมแต่งกระบวนการคิดให้เกิดความหลากหลาย และเปิดสนามแห่งการแลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกันระหว่างผู้เขียนกับผู้ที่มีโอกาสได้อ่านบทความนี้

ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของมนุษย์

สิ่งมีชีวิตที่เป็นมนุษย์และสัตว์จะประกอบด้วยกายหยาบที่ปรากฏเป็นองค์ประกอบให้เราได้เห็นและสัมผัสได้ แต่มนุษย์ยังมีจิตใจอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งที่ทำให้สามารถใช้ในการนึกคิดจนเกิดอารมณ์ความรู้สึกทางใจ รวมทั้งเกิดจินตนาการอันนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้อย่างมากมาย ในทางวิทยาศาสตร์การคิดเกิดจากการทำงานของสมอง แต่ในทางพุทธศาสนานั้นพบว่าความคิดเกิดจากจิตเป็นตัวกระทำ แต่ไม่ว่าจะเชื่อตามแนวทางใดทั้งสอง

แนวทางคงเป็นเหตุปัจจัยต่อกันที่ทำให้การคิดในตัวมนุษย์ทุกคนยังคงดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง มีใครสามารถตอบคำถาม (ด้วยตนเอง) เหล่านี้ได้บ้างหรือไม่ เช่น เรารู้สึก (หรือจำได้) หรือไม่ว่าตาเห็นรูปหรือสิ่งต่างๆ แล้วรู้สึกว่ามันคืออะไรตอนอายุก็ขวบ รู้ตัวว่าถูกพ่อแม่อุ้มครั้งแรกเมื่อใด และเริ่มสื่อด้วยคำพูด คำแรกในชีวิตแบบรู้ความหมาย วันไหน เวลาใด ถ้าใครตอบคำถามเหล่านี้ได้ ถือว่าผู้นั้นเป็นบุคคลพิเศษที่มีอัจฉริยะในด้านความจำย้อนอดีตเป็นเลิศ แต่ถ้าตอบไม่ได้ ก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติวิสัยของธรรมชาติแห่งความเป็นมนุษย์ เหตุผลง่าย ๆ ก็คือลืมไปแล้ว หรือไม่สามารถจำได้ หรือไม่เคียดคิดที่จะจำเพราะว่าเป็นเรื่องไร้สาระ (nonsense) แต่ถ้าเราคิดในมุมกลับว่าจะเปลี่ยน nonsense ให้เป็น “sense” ซึ่งในที่นี้จะขอให้แปลเป็นภาษาไทยว่า “รู้สึกหรือสำนึก” เพราะเล็งเห็นว่าสิ่งนี้เปรียบเสมือนเป็นกรรมวิธี และคลังข้อมูลความรู้ที่ถูกซ่อนไว้ในอะไรรักอย่างหนึ่ง แต่สามารถเรียกย้อนกลับมาใช้ได้อย่างไม่จำกัด น่าจะเกิดประโยชน์อะไรได้บ้าง ในบทความนี้จึงอาศัยจุดกำเนิดจากคำว่า “sense” เป็นตัวสร้างองค์ความรู้ทางด้านการคิด ทั้งนี้เพื่อให้คำว่า “common sense (สามัญสำนึก)” ที่แต่ละท่านรู้ความหมายกันดีอยู่แล้วมีคุณค่าควรแก่การนำมาใช้ให้มากขึ้น

ความคิดเชิงสำนึก

ถ้าจะให้คำนิยามของความคิดเชิงสำนึกก็จะกล่าวได้ว่า “เป็นความคิดที่อาศัยความรู้สึกรู้สึก (sense) เข้าไปรับรู้ความจริงที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เกิดเฉพาะหน้าหรือขณะจิตนั้น แล้วสะท้อนความรู้สึกทั้งรูปธรรม และนามธรรม ที่ได้จากการเรียนรู้ต่อสิ่งที่มาปรากฏออกมาให้ได้มากที่สุด” โดยอาศัยองค์ประกอบ 4 ส่วน ซึ่งเชื่อมโยงเป็นขั้นเป็นตอนดังแสดงในแผนภาพรูปที่ 1

1. Keyword	2. Definition	3. Principle	4. Sense
คำหลัก	นิยาม	หลักการ	สำนึก
ระบบ	ความหมาย	การก่อกำเนิด	ความคิด
สิ่งที่ยกขึ้นมาพิจารณา	คำจำกัดความ	โครงสร้าง	ความรู้สึกที่เกิดขึ้น

รูปที่ 1 แผนภาพแสดงองค์ประกอบหลักของการคิดเชิงสำนึก

ในส่วนแรกของแผนภาพดังกล่าวเป็นส่วนที่เข้าใจได้โดยง่ายว่า ถ้าต้องการหรือสนใจในเรื่องใดๆ เราก็ยกคำหลักหรือสิ่งนั้นๆ (สมมติบัญญัติ) ขึ้นมาเป็นตัวตั้งก่อนเป็นอันดับแรกแล้วนิยามคำหลักให้เข้าใจตรงกัน ระหว่างผู้อธิบายและผู้ถูกอธิบาย หรืออธิบายให้ตัวเราเองเข้าใจแจ่มแจ้งคนเดียวก่อนก็ได้ จากนั้นจะแจกแจงรายละเอียด (พรรณนา) ถึงที่มาหรือเหตุปัจจัยของการเกิดและการคงอยู่ของสิ่งนั้น สำหรับส่วนสุดท้ายคือ senses จะเป็นส่วนสำคัญที่สุด สามารถแบ่งออกเป็น sense หลักๆ ได้อีก 4 กลุ่ม ดังแสดงในแผนภาพรูปที่ 2

ในส่วนที่ 4.2 คือ Professional Sense (สำนึกทางวิชาการวิชาชีพ) ยังสามารถพิจารณาคำหลักที่แตกออกไปสัมพันธ์กับ sense ย่อยๆ หรือ ศาสตร์ต่างๆ ได้หลากหลายตามประสบการณ์หรือสิ่งที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกันอย่างไร้เหตุผล แต่จะเชื่อมโยงกันได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคลังข้อมูลที่ถูกล้างสมองไว้ในอะไรสักอย่างหนึ่งของแต่ละบุคคล เพื่อความเข้าใจในการใช้ความคิดเชิงสำนึก ตัวอย่างต่อไปนี้จะเป็นการประยุกต์โดยเริ่มจากสิ่งที่คนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่าย และตัวอย่างที่ค่อนข้างยากโดยจะสรุปไว้ในตารางที่ 1 และ 2 ดังนี้

4.1 Common Sense	4.2 Professional Sense	4.3 Morality Sense	4.4 Spiritual Sense
สามัญสำนึกของคนทั่วไปที่มีต่อสิ่งนั้น	สำนึกทางด้านวิชาการวิชาชีพ/อาชีพ ที่ผู้เรียนเคยผ่านประสบการณ์มา	มโนธรรมสำนึก สิ่งซึ่งจะนำมาสั่งสอนตนเองให้เป็นคนดี หรือทำให้ตระหนักถึงความดี-ชั่ว	สำนึกทางจิตวิญญาณ เปรียบเทียบให้เห็นสังขธรรมระหว่างตัวเองกับสิ่งที่กำลังพิจารณาว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร (อุปมาอุปไมย)

รูปที่ 2 แผนภาพแสดง Sense หลักของแต่ละ Keyword

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการใช้ความคิดเชิงสำนึกแบบเรียบง่ายโดยใช้คำหลักว่า “ดินสอ”

องค์ประกอบหลัก	คำอธิบาย
Keyword	ดินสอ
Definition	อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับเขียน จารึก บันทึกข้อความต่าง ๆ
Principle	ทำจากไม้ graphite ดินเหนียว สี กาว ยางลบ และแผ่นโลหะ (ถ้ามีส่วนนั้นบนด้ามดินสอ) อักษรหรือข้อความบนแท่งดินสอ (ถ้ามี) กลิ่น (ถ้าเป็นดินสอที่มีกลิ่นหอมเจือปน)
Sense	
common sense	ใช้เขียนบนกระดาษ หรือวัสดุใด ๆ ที่สามารถขีดเขียนได้แล้วก่อให้เกิดเป็นรอยจารึกที่เด่นชัด คงทน อำนวยหรือสื่อความหมายได้
engineering sense	ขนาด (ใหญ่ เล็ก) ความยาว (สั้น ยาว) น้ำหนัก (เบา ปานกลาง หนัก) เหล่านี้ต้องพอเหมาะพอดีกับการใช้งาน หรือสะดวกต่อการใช้
architectural sense	ความสวยงาม และรูปทรง สี สัน เตะตาต่อผู้พบเห็น
economical sense	ราคาถูกแพง ราคาขายส่ง/ขายปลีก กำไร/ขาดทุน
environmental sense	เกิดขยะ (solid waste) จากเศษไม้ ไม้ดินสอ เป็น pollution ในสิ่งแวดล้อม เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ (ต้นไม้)
morality sense	ใช้บันทึกความดี ความเลวของบุคคล หรือเหตุการณ์ในสังคม
spiritual sense	ใช้ไปเสียไป ความยาวหวดหายไป ไม่คงที่ (ไตรลักษณ์) ในที่สุดจะหมดคุณค่าในการใช้ (คุณค่าแท้คุณค่าเทียม) กลายเป็นสภาพเป็นธาตุเดิม (ธาตุดิน)

จากองค์ประกอบหลักและคำอธิบาย โดยใช้คำหลัก คือ ดินสอใน ตารางที่ 1 เมื่อเข้าไปเชื่อมโยงจากองค์ประกอบหลักเพียง 3 ส่วน คือ Keyword Definition และ Principle ก็พอจะเห็นภาพต่างๆ ว่าความหมายของดินสอคืออะไร มีที่มา และการใช้ประโยชน์อย่างไร หากนำไปต่อเชื่อมกับ องค์ประกอบหลักอันสุดท้าย คือ Senses ก็สามารถอธิบายได้ว่าดินสอได้อีกหลายมุมมอง (มิติ) ตั้งแต่มุมมองที่ง่ายที่สุด (สามัญสำนึก) สำนึกทางวิชาการ (ศาสตร์ต่างๆ) ซึ่งในที่นี้ นำเสนอตัวอย่างเฉพาะด้านวิศวกรรม (engineering) สถาปัตยกรรม (architectural) และวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม

(environmental engineering) สำนึกทางโนธรรม จริยธรรม (morality) และสำนึกทางจิตวิญญาณ (spiritual) เท่านั้น ผู้ที่มี senses อื่นๆ โดยเฉพาะผู้ที่เรียนในสาขาที่ไม่ได้นำมาเป็น ตัวอย่าง (วิทยาศาสตร์, เกษตรศาสตร์, นิติศาสตร์) ก็สามารถใส่สำนึกของสาขานั้นๆ ที่มีต่อคำว่าดินสอได้

สำหรับตัวอย่างที่ยุ่งยากซับซ้อนขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ซึ่งจะใช้คำหลักของศาสตร์ทางด้านวิชาวิศวกรรมมาลองฝึกคิด โดยวิธีนี้ดู โดยจะใช้คำหลักว่า “วิศวกรรมขนส่ง (transportation engineering)” ซึ่งมีรายละเอียดอยู่ในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการใช้ความคิดเชิงสำนึกแบบซับซ้อนด้วยคำหลักว่า “วิศวกรรมขนส่ง”

องค์ประกอบหลัก	คำอธิบาย
Keyword Definition	วิศวกรรมขนส่ง การเคลื่อนย้ายวัตถุสิ่งของ (สรรพสิ่ง) จากแหล่ง (source) ไปยังจุดหมายปลายทาง (destination) ด้วยหลักการทางวิศวกรรม โดยการเคลื่อนย้ายอาจมีการหยุดเคลื่อนที่ระหว่างทางเป็นครั้งคราว มีการนำสิ่งที่ถูกบรรทุกขนถ่ายขึ้นลงระหว่างทางหรือปลายทาง และจะหยุดการเคลื่อนที่อย่างสมบูรณ์ เมื่อเดินทางถึงจุดหมายปลายทาง (single trip) หรืออาจมีการเดินทางกลับสู่แหล่งเริ่มต้นเดิม (roundtrip)
Principle	การเคลื่อนย้ายจะอาศัยยานพาหนะ (vehicles) และผู้ควบคุมโดยใช้เส้นทางบก ทางน้ำ หรือทางอากาศด้วยยานประเภทต่างๆ (รถยนต์ รถไฟฟ้า เรือ เรือบิน สัตว์เดินเท้า) ผ่านตัวกลางและองค์ประกอบ (ถนน ระบบราง แม่น้ำ สะพาน ทะเล สถานีบริการน้ำมัน ท่าอากาศยาน ท่าเรือ อวกาศ)
Senses	
Common Senses	สิ่งของจะต้องถูกเคลื่อนย้ายถึงจุดหมายปลายทางอย่างครบถ้วน เสียหายน้อยที่สุดด้วยเวลาที่เหมาะสม มีการเคลื่อนย้ายด้วยยานพาหนะผ่านตัวกลางอย่างสิ้นไหลและปลอดภัยด้วยการลงทุนที่เหมาะสมและประหยัดเวลา
Engineering Senses	
Civil Eng. Senses	มีการก่อสร้างถนน สนามบิน railway ท่าเทียบเรือ สะพาน อุโมงค์ ฯลฯ
Electrical Eng. Senses	ระบบขับเคลื่อนด้วยไฟฟ้าในยานพาหนะแต่ละประเภท (ระบบแม่เหล็ก) หรือระบบ control ด้วยไฟฟ้า
Environmental Eng. Senses	เกิด air pollution, noise pollution ระบบ sanitation ในยวดยาน
Mechanical Eng. Senses	พัฒนยานพาหนะ (ความเร็ว ความปลอดภัย ประหยัดพลังงาน ต้นทุนต่ำหรือเหมาะสม อายุใช้งาน)
Industrial Eng. Senses	Production Lines ในโรงงาน
Chemical Eng. Senses	พลังงานทดแทน
Computer Eng. Senses	ระบบ GPS GIS Computer control network
Agricultural Eng. Senses	ขนส่งผลผลิตทางการเกษตรภายในไร่นา หรือระหว่างชุมชน
Architectural Senses	ขนาด (มิติ) และรูปทรงของยานพาหนะ หรือถนน, landscape, flow & space, การตกแต่งภายใน และสีสันทนของยวดยาน
Economical Senses	ราคา ความคุ้มทุน ต้นทุน กำไร/ขาดทุน Cost-benefit ratio, Rate of return ทั้งระบบ ดอกเบี้ย การลงทุน
Morality Senses	ขนส่งของผิดกฎหมาย/ถูกกฎหมาย การละเมิดกฎจราจร/การปฏิบัติตามกฎจราจร การติดสินบนเจ้าหน้าที่/การเสียค่าปรับตามกฎหมาย ดื่มสุราขับรถ/มีสติขณะขับรถ ขับรถประมาทเลินเล่อ/การขับอย่างระมัดระวัง
Spiritual Senses	การเกิดอุบัติเหตุ (ตาย บาดเจ็บ พิการ)/ความปลอดภัยตลอดเส้นทาง ระบบขนส่งอาหาร เลือด ออกซิเจน ฮอรโมนในร่างกาย (มนุษย์ สัตว์ พืช) เปรียบเทียบให้เห็นสังขรณ์ระหว่างตัวเองหรือสิ่งมีชีวิตกับศาสตร์ที่กำลังเรียนรู้คือวิศวกรรมขนส่ง

จากตัวอย่างที่สอง ลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แค่ใช้คำหลักเพียงหนึ่งคำไม่ว่าจะเป็นคำทั่วไปหรือศัพท์เทคนิคทางวิชาที่เรียบง่ายหรือซับซ้อน เราก็สามารถบรรยายหรือพรรณนาสิ่งนั้นได้อย่างสั้นไหลและได้เนื้อหาสาระโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่ในเรื่องของ senses แล้ว ผู้ที่มีประสบการณ์มากเท่าใดก็ยิ่งจะเชื่อมโยงไปยังสิ่งหรือศาสตร์ต่างๆ ได้มากขึ้นเท่านั้น แต่จะถูกหรือผิดหรือถูกใจผู้อ่านหรือไม่ขึ้นอยู่กับความถูกต้องของความจริง (สมมติ) ที่ผู้วิเคราะห์สังขมข้อมูลนั้นๆ ไว้ รวมทั้งการสื่อภาษาและส่วนการเขียนให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ง่ายหรือยากเป็นสำคัญ

ประโยชน์และจุดเด่นของความคิดเชิงสำนึก

จุดมุ่งหมายหลักของการคิดโดยวิธีนี้ คือฝึกให้พิจารณาสิ่งทั้งหลายที่ต้องการเรียนรู้ ด้วยการตั้งเอาประสบการณ์จากการสะสม ปัญญาจำ (*สุตตมยปัญญา*) มาใช้งานโดยมองให้กว้าง มองให้ครบถ้วน มองให้เห็นการเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ๆ ในสมมติสังขมของศาสตร์ต่างๆ รวมทั้งมองให้ทะลุมิติไปยังหลักแห่งความดีงามตั้งแต่ระดับจริยธรรมคุณธรรม ศิลธรรม ก้าวไปถึงหลักธรรมหรือสังขมในศาสตร์ต่างๆ โดยจุดหมายปลายทางอยู่ที่การพัฒนาปัญญาวิคิด (*จินตามยปัญญา*) ให้เข้มแข็ง เพื่อเตรียมไว้เป็นฐานหรือต้นทุนในการสร้างปัญญาจริง (*ภาวนามยปัญญา*) ในที่สุด ประโยชน์ที่ได้จากการคิดด้วยรูปแบบนี้จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยปัญญาที่สามารถวิเคราะห์ได้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนนักศึกษาทุกระดับที่ขาดทักษะในการตอบคำถาม อุดมัยเชิงวิจารณ์ (discussion) สามารถใช้การคิดเชิงสำนึกมาตอบคำถามนั้นๆ ได้ง่ายขึ้น เพียงแต่ใช้องค์ประกอบหลัก 3 ส่วนร่วมกับ common senses และ professional senses ในสิ่งที่ผู้้นั้นกำลังศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย/วิชาชีพ) ให้หยุดอยู่แค่นี้ก็พอ โดยไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงข้ามศาสตร์หรือมองในแง่ morality senses กับ spiritual senses ของ keyword นั้นๆ ได้อย่างใด

สำหรับจุดเด่นของการคิดเชิงสำนึก สามารถระบุได้ดังนี้

- (1) รู้จักนิยามของคำหลักได้แม่นยำขึ้น จากการฝึกคิด และฝึกเขียน
- (2) คิดได้กว้างไกลขึ้น
- (3) เรียนรู้ศาสตร์จำเพาะสาขาได้ลึกซึ้งขึ้น
- (4) เห็นยวนำให้เกิดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์หรือสาขาได้โดยอาศัยคำหลักเป็นตัวเชื่อมโยง
- (5) คิดในเชิงบูรณาการได้ดีขึ้น
- (6) เป็นฐานการเรียนรู้ในมิติของความดีงามเพื่อสอนตนเองให้พึงสังวรในเรื่องดังกล่าว
- (7) เริ่มมองเห็นสรรพสิ่งทั้งหลายที่แฝงอยู่ในศาสตร์หรือวิชาต่างๆ มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน
- (8) ใช้ทุกๆ Keyword สะท้อนความจริงทางโลก (สมมติสังขม) กับความจริงแท้ (ปรมาตม์สังขม)
- (9) เป็นต้นทุนในการสร้างสัมมาปัญญา

การพัฒนาความคิดเชิงสำนึก

สามารถพัฒนาและสร้างทักษะได้ด้วยการฝึกพิจารณาสิ่งที่ต้องการรู้จัก (keyword) อยู่ตลอดเวลา ทั้งสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันหรือด้านวิชาการ (ศาสตร์ที่ต้องการเรียนรู้) โดยใช้ Keyword นั้นๆ เป็นต้นทางเข้าสู่วิธีการคิดวิธีนี้สามารถฝึกคิดคนเดียวหรือช่วยกันคิดเป็นกลุ่มได้ ผลที่ได้รับโดยรวมจะทำให้เกิดทักษะการคิดเชิงบูรณาการระหว่างศาสตร์สาขาเดียวกันหรือต่างสาขา รวมถึงการโยงข้ามมิติไปยังความดีงามได้โดยง่ายจากผลลัพธ์ของประโยชน์และจุดเด่นดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้จะต้องอาศัย อิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เป็นฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนสุดท้ายเมื่อความรู้และปัญญาถูกบ่มเพาะจนแก่กล้าแล้ว จะก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเชื่อมโยงทุกขณะจิตที่มีการคิดวิเคราะห์ในทุกๆ เรื่องราว

เอกสารอ้างอิง

ศุภฤกษ์ ลินสุพรรณ. (2550). *ความคิดอื่นๆ*. เอกสารประกอบการสอนวิชา 000131 ทักษะชีวิต สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น.

ดัชนีชี้วัดคุณธรรมจริยธรรมด้วยมงคล 38

Ethical and Moral Indicator Using The Festivity 38

บทคัดย่อ

งานวิจัยในชั้นเรียนชิ้นนี้เป็นการหาดัชนีชี้วัดคุณธรรมจริยธรรม โดยอาศัยมงคล 38 เป็นตัวเลือกเพื่อค้นหาจำนวนดัชนีชี้วัดที่เหมาะสม และนำผลมาสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติและความดีงามของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการศึกษชี้ให้เห็นว่านักศึกษาระดับปริญญาตรีด้านคุณธรรมจริยธรรมในแง่ความกตัญญูต่อบุพการีและไฟในการแสวงหาความรู้ รวมทั้งมีสำนึกในการปฏิบัติตนเป็นคนดีในสังคม

คำสำคัญ : คุณธรรมจริยธรรม มงคล 38 ดัชนีชี้วัด

Abstract

This is a class room research for searching the ethical indicators by using the festivity 38. The research was carried out for identifying suitable items of the festivity and for resulting the reflection of attitudes and virtue of students in Khon Kaen University. The results pointed out that the students reflected the ethical senses of gratitude, parents supporting, and extensive learning including the sense of practical performing to be a meritorious citizen

Keyword: Ethics Festivity 38 Indicator

บทนำ

คุณธรรมจริยธรรมในตัวมนุษย์สามารถบ่มเพาะได้ โดยผ่านการเรียนรู้จาก (1) การถ่ายทอดด้วยการบอกเล่าอบรมสั่งสอนสืบต่อกันมา (2) การได้พบเห็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนตามครรลองแห่งคุณธรรมเป็นแบบอย่างและ (3) การได้ประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดคุณธรรมจริยธรรมในตัว คุณธรรมจริยธรรมจัดเป็นคุณสมบัติของมนุษย์ที่จำเป็นต้องมีเพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ต้องการความปกติสุข โดยทั่วไปสิ่งเหล่านี้สามารถหาได้จากหลักคำสอนของทุกๆ ศาสนา

สถาบันการศึกษาจัดเป็นสังคมที่มีบุคคลระดับเยาวชนรวมทั้งครูอาจารย์ที่มาอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก เพื่อภารกิจในการถ่ายทอดความรู้หรือวิชาการ รวมทั้งการอบรมบ่มเพาะความดีงามเพื่อสร้างให้เยาวชนเหล่านี้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพในสังคม ความประพฤติที่แสดงออกในชีวิตประจำวันของบุคคลดังกล่าว โดยเฉพาะเยาวชนหรือนักศึกษาย่อมสะท้อนถึงระดับจิตสำนึกและคตินิยมประจำใจที่ซึมซับมาจากสิ่งรอบข้าง การสะท้อนความดีคุณธรรมจริยธรรมของแต่ละบุคคลที่อาจมองเห็นโดยภาพรวมสามารถกระทำได้โดยอาศัยการศึกษาวิจัยในชั้นเรียนด้วยการแสดงข้อคิดเห็น ทัศนคติ หรือเลือกตัวบ่งชี้ที่สามารถระบุถึงคุณธรรมจริยธรรมในประเด็นต่างๆ ได้อย่างชัดเจนทั้งระดับตัวบุคคล และภาพรวมของสังคมนั้นๆ ตัวบ่งชี้เหล่านี้สามารถเลือกใช้มงคล 38 ประการ ซึ่งเป็นหลักคำสอนทั่วไปในพุทธศาสนา (ปัญญา ใช้บางยาง, 2545) การศึกษาวิจัยในชั้นเรียนด้วยหัวข้อดังกล่าว จึงช่วยสะท้อนความคิดหรือ

ทัศนคติที่แฝงเร้นอยู่ในจิตสำนึกของผู้ให้ข้อมูลได้ในระดับหนึ่ง อีกทั้งผลจากการศึกษาวิเคราะห์ต่อทัศนคติเหล่านี้สามารถสะท้อนถึงคุณธรรมโดยรวมของบุคคลในสังคมนั้นๆ ได้ค่อนข้างชัดเจน

วัตถุประสงค์

หาดัชนีชี้วัดเชิงคุณธรรม จริยธรรมภายใต้ ทัศนคติของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิธีการวิจัย

3.1 สร้างแบบสอบถาม (questionnaire) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยกำหนดดัชนีชี้วัด (indicator) ด้วยหัวข้อในมงคล 38 ประการ ตามรูปแบบของ Delphi Technique (Canter, 1996)

3.2 วิเคราะห์แบบสอบถามตามกรรมวิธีของ Delphi ดังนี้

3.2.1 ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มประชากรตัวอย่างโดยเลือกนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 000 131 ทักษะชีวิต ซึ่งเป็นกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยขอนแก่น สำหรับภาคต้นปีการศึกษา 2550 เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม

3.2.2 ให้นักศึกษาแต่ละคนตัดสินใจอย่างอิสระ โดยเสนอทางเลือก 3 ทางว่าจะเลือก **ไม่เลือก** หรือ**ไม่ออกความเห็น**อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยวิธีทำเครื่องหมายลงในช่องที่กำหนดในแต่ละหัวข้อของมงคล 38 ประการ

3.2.3 ในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามตัดสินใจว่าเลือก จะต้องให้ค่าระดับความสำคัญ (significance rating) ระดับใดระดับหนึ่งที่กำหนดค่าเป็นจำนวนเต็มจากค่าน้อยไปหาค่ามาก (จาก 1 ถึง 5) กำกับตัวเลือกนั้นๆ มาด้วย ซึ่งกำหนดค่าหมายเลข 1 หมายถึงสำคัญมากที่สุดและค่าหมายเลข 5 สำคัญน้อยที่สุด โดยวิธีทำเครื่องหมายลงในช่องที่กำหนด

3.2.4 ในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถาม ตัดสินใจ **ไม่เลือก** หรือ **ไม่ออกความเห็น** ผู้ตอบไม่ต้องให้ค่าระดับความสำคัญของดัชนีชี้วัดตัวนั้นๆ

3.2.5 ค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญเฉลี่ย (average significance rating) ของดัชนีชี้วัดทุกตัว แล้วนำมาเรียงลำดับใหม่ จากค่าน้อยที่สุดไปหาค่ามากที่สุด ทั้งนี้มีเงื่อนไขว่าถ้าดัชนีชี้วัดตัวนั้นๆ ถูกเลือกน้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จะไม่นำค่าระดับความสำคัญเฉลี่ยมาคำนวณเรียงลำดับใหม่

3.2.6 นำดัชนีชี้วัดจากการจัดลำดับใหม่มาสรุปเป็นดัชนีชี้วัดคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา โดยสามารถเลือกจำนวนดัชนีได้ตามต้องการ

3.2.7 การคำนวณค่าระดับความสำคัญเฉลี่ย จะใช้สูตรดังแสดงในสมการที่ 1 หรือสมการที่ 2 ดังนี้

$$\bar{R}_i = \frac{\sum I_{ij} R_j}{J_i} \quad (1)$$

หรือ
$$\bar{R}_i = \frac{\sum I_{ij} R_j}{\sum I_{ij}} \quad (2)$$

ในที่นี้ $\bar{R}_i$ = ค่าระดับความสำคัญเฉลี่ยของดัชนีชี้วัดตัวที่ i (i = 1, 2, 3, ...38)

I_{ij} = จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกดัชนีชี้วัดตัวที่ i ด้วยค่าระดับความสำคัญลำดับที่ j (j = 1, 2, 3 .....5)

R_j = ค่าระดับความสำคัญลำดับที่ j ($R_j = j$)

J_i = จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดที่เลือกดัชนีชี้วัดตัวที่ i = $\sum I_{ij}$

ผลการวิจัย

ผลจากการส่งแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 30 ชุด ให้นักศึกษาที่เรียนวิชา 000 131 ทักษะชีวิต ในภาคการศึกษาด้าน ประจำปีการศึกษา 2550 ได้แบบสอบถามกลับคืนมาทั้งหมด (ร้อยละ 100) เมื่อนำผลมาวิเคราะห์ตามกรรมวิธีของ Delphi แล้วปรากฏผลดังแสดงในตารางที่ 1 และจากการเลือกค่าเฉลี่ยของแต่ละดัชนีชี้วัด (หัวข้อมงคล) นำมาเรียงลำดับจากค่าน้อยไปหาค่ามาก จะได้ผลดังแสดงในตารางที่ 2 โดยดัชนีชี้วัดที่เลือกไว้ตามจำนวนที่เหมาะสมได้สรุปไว้ในตารางที่ 3

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์แบบสอบถามโดยวิธี Delphi Technique

ดัชนีชี้วัด	จำนวนนักศึกษา			ระดับความสำคัญ, คน					การเรียงลำดับ	
	เลือก	ไม่เลือก	ไม่ออกความเห็น	1	2	3	4	5		เฉลี่ย
1. ไม่คบคนพาล	27	3	-	15	7	3	1	1	1.7407	11
2. คบบัณฑิต	29	-	1	19	8	-	-	2	1.5517	4
3. บูชาบุคคลที่ควรบูชา	30	-	-	20	4	4	1	1	1.6333	6
4. อยู่ในประเทศที่สมควร	29	1	-	12	12	3	-	2	1.8965	16
5. เป็นผู้ทำบุญไว้ก่อน	25	2	3	10	7	5	3	-	2.0400	25
6. ตั้งตนชอบ	29	1	-	13	10	2	3	1	1.9310	19
7. เป็นพหูสูต	29	1	-	20	7	-	1	1	1.4827	3
8. เป็นผู้รู้ศิลปวิทยา	27	3	-	11	9	5	1	1	1.9629	22
9. มีวินัย	28	1	1	14	10	2	1	1	1.7500	12
10. วาจาสุภาพ	29	-	1	18	4	5	2	-	1.6896	7
11. บำรุงบิดามารดา	30	-	-	23	4	1	-	2	1.4666	2
12. สงเคราะห์บุตร	10	11	9	6	2	-	1	1	-	-
13. สงเคราะห์ภรรยา	10	11	9	6	2	1	-	1	-	-
14. การงานไม่อาภูล	27	1	2	16	6	5	-	-	1.5925	5
15. การให้ทาน	30	-	-	13	13	2	1	1	1.8000	13
16. ประพฤติธรรม	30	-	2	13	12	3	1	1	1.8333	14
17. สงเคราะห์ญาติ	11	11	8	3	6	-	1	1	-	-
18. การงานไม่มีโทษ	30	-	-	7	12	9	1	1	2.2333	27
19. จดเว้นบาป	25	2	3	8	13	2	1	1	1.9600	21
20. เว้นจากการดื่มน้ำเมา	26	2	2	8	12	6	-	-	1.9230	18

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์แบบสอบถามโดยวิธี Delphi Technique (ต่อ)

ดัชนีชี้วัด	จำนวนนักศึกษา			ระดับความสำคัญ, คน						การเรียงลำดับ
	เลือก	ไม่เลือก	ไม่ออกความเห็น	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	
21. ไม่ประมาทในธรรม	22	1	7	11	6	5	-	-	1.7272	8
22. ให้ความเคารพ	30	-	-	15	10	3	2	-	1.7333	10
23. อ่อนน้อมถ่อมตน	30	-	-	16	10	2	-	2	1.7333	9
24. เป็นผู้สันโดษ	25	3	2	10	7	6	2	-	2.0000	23
25. ความกตัญญู	30	-	-	23	5	-	-	2	1.4333	1
26. พึ่งธรรมตามกาล	26	-	4	5	13	8	-	-	2.1153	26
27. อุดม	29	-	1	11	13	4	-	1	1.8620	15
28. เป็นผู้ว่าง่าย	29	-	1	9	15	4	1	-	1.8965	17
29. การพบสมณะ	17	6	7	2	9	6	-	-	2.2352	28
30. สนทนธรรมตามกาล	19	3	8	7	7	3	2	-	2.0000	24
31. บำเพ็ญตบะ	16	9	5	7	5	2	2	-	1.9375	20
32. ประพฤติพรหมจรรย์	8	14	8	1	4	2	1	-	-	-
33. เห็นอริยสัจ	4	14	12	1	1	2	-	-	-	-
34. ทำนิพพานให้แจ้ง	2	14	14	1	1	-	-	-	-	-
35. จิตไม่หวั่นไหว	2	14	14	1	1	-	-	-	-	-
36. จิตไร้โรค	6	12	12	3	-	1	2	-	-	-
37. จิตปราศจากกิเลส	3	14	13	2	-	1	-	-	-	-
38. จิตเกษม	6	13	11	1	3	1	1	-	-	-

ตารางที่ 2 ลำดับมงคลที่ถูกเลือกเป็นดัชนีชี้วัดโดยนักศึกษา

ลำดับที่	มงคล (ดัชนีชี้วัด)	เลือก (คน)	ระดับความสำคัญ (คน)	
			1	2
1	25. ความกตัญญู	30	23	5
2	11. บำรุงบิดามารดา	30	23	4
3	7. เป็นพหูสูต	29	20	7
4	2. คบบัณฑิต	29	19	8
5	14. การงานไม่อาภูล	27	16	6
6	3. บูชาบุคคลที่ควรบูชา	30	20	4
7	10. วาจาสุภาษิต	29	18	4
8	21. ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย	22	11	6
9	23. อ่อนน้อมถ่อมตน	30	16	10
10	22. ให้ความเคารพ	30	15	10
11	1. ไม่คบคนพาล	27	15	7
12	9. มีวินัย	28	14	10
13	15. การให้ทาน	30	13	13
14	16. ประพฤติธรรม	30	13	12
15	27. อุดม	29	11	13
16	4. อยู่ในประเทศที่สมควร	29	12	12
17	28. เป็นผู้ว่าง่าย	29	9	15
18	20. เว้นจากการตีน้ำเมา	26	8	12
19	6. ตั้งตนไว้ชอบ	29	13	10
20	31. บำเพ็ญตบะ	16	7	5

ตารางที่ 2 ลำดับมงคลที่ถูกเลือกเป็นดัชนีชีวิตโดยนักศึกษา (ต่อ)

ลำดับที่	มงคล (ดัชนีชีวิต)	เลือก (คน)	ระดับความสำคัญ (คน)	
			1	2
21	19. งดเว้นบาป	25	8	13
22	8. เป็นผู้รู้ศิลปวิทยา	27	11	9
23	24. เป็นผู้สันโดษ	25	10	7
24	30. สนทนาธรรมตามกาล	19	7	7
25	5. เป็นผู้ทำบุญไว้ก่อน	25	10	7
26	26. ฟังธรรมตามกาล	26	5	13
27	18. การงานไม่มีโทษ	30	7	12
28	29. การพบสมณะ	17	2	9

ตารางที่ 3 ลำดับดัชนีชีวิตจำนวน 10 ตัวที่เลือกโดยนักศึกษา

ลำดับที่	มงคลข้อที่	หัวข้อมงคล	คาถาที่	คำบาลี
1	25	ความกตัญญู	7	กตัญญูตา
2	11	บำรุงบิดามารดา	4	มาตาปิตุ อุปัฏฐานัง
3	7	เป็นพหูสูต	3	พหุสัจจะญัง จะ
4	2	คบบัณฑิต	1	บัณฑิตานัญจะ เสวนา
5	14	การทำงานไม่อากุล	4	อนากุลา จะ กัมมันตา
6	3	บูชาคนที่ควรบูชา	1	บูชา จะ ปูชนียานัง
7	10	วาจาสุภาสิต	3	สุภาสิตา จะยา วาจา
8	21	ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย	6	อัปปะมาโท ธัมเม สฺ
9	23	อ่อนน้อมถ่อมตน	7	นิวัตฺโต จะ
10	22	ความเคารพ	7	คาระโวจะ

วิจารณ์และสรุป

ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามดังสรุปในตารางที่ 1 พบว่านักศึกษาเลือกดัชนีชีวิตตามเกณฑ์ที่กำหนดได้ 28 ข้อ ส่วนที่เหลือไม่ได้ถูกเลือกมาพิจารณาเนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามเลือกดัชนีชีวิตเหล่านั้นน้อยกว่า 15 คน หัวข้อที่ไม่ถูกเลือกจำนวน 10 หัวข้อได้แก่ การสงเคราะห์บุตร การสงเคราะห์ภรรยา การสงเคราะห์ญาติ ประพฤติพรหมจรรย์ เห็นอริยสัจ ทำนิพพานให้แจ้ง จิตไม่หวั่นไหว จิตไร้โรค จิตปราศจากกิเลส และจิตเกษม มงคลเหล่านี้เป็นหัวข้อ (คาถา) ที่จัดไว้ลำดับท้ายๆ ซึ่งยังไม่เกี่ยวข้องหรือนำมาใช้ประโยชน์ตรงตามสภาพภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม (นักศึกษา) ในสภาวะปัจจุบัน ดังนั้นข้อมูลที่ได้จึงน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง

การจัดลำดับความสำคัญจะอาศัยค่าระดับความสำคัญเฉลี่ย ดังสรุปในตารางที่ 1 มาเป็นตัวตัดสินกล่าวคือ ค่าใดที่ต่ำกว่า ค่านั้นจะมีระดับความสำคัญสูงกว่า นั่นคือค่าที่ต่ำสุดจะมีลำดับความสำคัญสูงสุดในกรณีที่ดัชนีชีวิตมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน การจัดเรียงลำดับจะอาศัยจำนวนคนที่เลือกดัชนีตัวนั้นๆ มากกว่ามาเป็นเกณฑ์พิจารณา ถ้าจำนวนคนที่เลือกดัชนีตัวนั้นๆ ยังเท่ากันอีก จะพิจารณาจากจำนวนคนที่เลือกความสำคัญระดับ 1 มากกว่ามาเป็นเกณฑ์ตัดสินดัชนีชีวิตลำดับที่ 22 กับ 23 (ตารางที่ 1) และลำดับที่ 9 กับ 10 (ตารางที่ 2) เป็นตัวอย่างของผลที่เกิดจากการใช้เกณฑ์ดังกล่าว

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการจัดลำดับของดัชนีชีวิต คือ ระดับความสำคัญ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลในตารางที่ 2 จะสังเกตได้ว่าในลำดับต้นๆ จะมีจำนวนผู้เลือกระดับความสำคัญ (ระดับ 1) อยู่ในเกณฑ์สูง และจำนวนดังกล่าวจะลดหลั่นกันไปจากค่ามากไปสู่ค่าน้อย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ถ้ามีผู้เลือกระดับความสำคัญเท่ากับ 1 มากเท่าใด ดัชนีชีวิตตัวนั้นมีโอกาสจะถูกเลือกอยู่ในลำดับต้นๆมากขึ้นเท่านั้น และปัจจัยนี้มีอิทธิพลสูงกว่าจำนวนคนที่เลือกดัชนีชีวิต ผลวิเคราะห์ที่ได้สามารถคาดการณ์ได้ว่า ถ้ามีผู้เลือกดัชนีชีวิตตัวใดเป็นจำนวนมาก โอกาสที่ดัชนีชีวิตตัวนั้นจะอยู่ในลำดับต้นๆ จะมีมาก แต่ตัวตัดสินสุดท้ายจะอยู่ที่จำนวนผู้เลือกระดับความสำคัญนั้นคือ ถ้ามีผู้เลือกระดับความสำคัญค่าน้อย (เช่น 1 หรือ 2) เป็นจำนวนมากเท่าใด ดัชนีชีวิตตัวนั้นจะเป็นตัวที่ถูกเลือกเป็นลำดับต้นๆ

เมื่อใช้ระดับความสำคัญเฉลี่ยดังกล่าวมาพิจารณาการจัดลำดับ จะสามารถเรียงลำดับจากสำคัญที่สุด (ลำดับที่ 1) เรื่อยๆ ไปจนถึงลำดับสุดท้ายได้ 28 ลำดับตามผลที่ปรากฏในตารางที่ 2 ซึ่งพบว่านักศึกษาเกือบทั้งหมดให้ความสำคัญกับ **ความกตัญญู การบำรุงบิดามารดา และความเป็นพหุสูต** เป็นมงคลที่มีความสำคัญในลำดับต้นๆ คือ 1 2 และ 3 ตามลำดับ เมื่อไล่ลำดับต่อๆ กันมาจะพบว่า ลำดับที่ 1 ถึง 5 ดัชนีชีวิตจะสะท้อนถึงคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในด้านความกตัญญู และบุพการีรวมทั้งเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่ใจในการศึกษา ลำดับที่ 6 ถึง 10 ยังแสดงถึงความประพฤติที่ดีงามในตน อันได้แก่ **วาจาสุภาพซื่อ อ่อนน้อมถ่อมตน และการให้ความเคารพ**

การวิจัยครั้งนี้มีผู้เลือกดัชนีชีวิตจำนวน 8 ตัว ถึงร้อยละ 100 กล่าวคือ นักศึกษาทั้ง 30 คน มีความเห็นตรงกันว่าสมควรเลือกหัวข้อมงคลทั้ง 8 ตัว มาเป็นดัชนีชีวิตคุณธรรมจริยธรรม (ตารางที่ 1) จากข้อมูลที่ได้จะสังเกตเห็นว่า ถ้าไม่ใช่

ค่าระดับความสำคัญมาพิจารณาประกอบ การเรียงลำดับความสำคัญจะกระทำไม่ได้ เพราะดัชนีชีวิตทั้ง 8 ตัว จะมีความสำคัญเท่ากัน และถ้าจะเลือกสรุปผลโดยวิธีนี้ การเลือกดัชนีชีวิตในตารางที่ 2 จะแตกต่างกันและไม่สามารถเรียงลำดับได้ ซึ่งจะไม่สอดคล้องกับกรรมวิธีของ Delphi

ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้โดยภาพรวมสรุปได้ว่า มงคล 38 ประการที่เสนอให้เป็นดัชนีชีวิตของนักศึกษา มงคลที่นักศึกษามีความเห็นว่าเป็นดัชนีชีวิตที่มีจำนวน 28 ข้อ เมื่อเรียงลำดับความสำคัญโดยตัดสินใจเลือกไว้ 10 อันดับลดหลั่นกันไปจะปรากฏผลดังแสดงในตารางที่ 3 โดยผลสรุปสุดท้ายสามารถกล่าวได้ว่า จากการสุ่มเลือกนักศึกษาระดับปีที่ 1 ที่เรียนวิชา 000 131 ทักษะชีวิตในภาคการศึกษาต้นปีการศึกษา 2550 ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 30 คน นักศึกษาได้เลือกมงคล 38 มาเป็นดัชนีชีวิตคุณธรรมจริยธรรม และเมื่อเรียงลำดับความสำคัญแล้วเห็นว่า **ดัชนีชีวิตคุณธรรมจริยธรรมที่ควรมีในตัวนักศึกษา 5 อันดับแรก คือ ความกตัญญู การบำรุงบิดามารดา ความเป็นพหุสูต การคบบัณฑิต และการงานไม่อากูล** นั่นคือนักศึกษายังมีจิตสำนึกด้านคุณธรรมในแง่ความกตัญญูรู้คุณและมุ่งมั่นปฏิบัติตนในการใฝ่ศึกษาเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

ปัญญา ใบบางยาง. (2545). **มงคลชีวิต 38 ประการ สำหรับนักเรียน**. ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม. กรุงเทพมหานคร.

Canter, L.W., (1996). **Environmental Impact Assessment**, 2nd Ed., McGraw-Hill, Inc., New York.

ทัศนคติในการเลือกดัชนีชี้วัดคุณธรรมจริยธรรมจากมงคล 38 โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

The Attitude of Ethical and Moral Indicators Selection Based on Festivity 38

by The First Year Students of Khon Kaen University

บทคัดย่อภาษาไทย งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยในชั้นเรียนเพื่อหาดัชนีชี้วัดคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้มงคล 38 สะท้อนทัศนคติและความดีงามของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการศึกษาจากการค้นหาดัชนีชี้วัดที่เหมาะสมจำนวน 10 ตัว ชี้ให้เห็นว่านักศึกษาสะท้อนสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในแง่ความกตัญญูต่อบุพการี และใฝ่ในการแสวงหาความรู้ รวมทั้งมีจิตสำนึกต่อการปฏิบัติตนเพื่อเป็นคนดีในสังคม

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) This was a classroom research for searching the ethical indicators by using the festivity 38. The research was carried out for reflecting the attitude and virtue of students in Khon Kaen University. The results pointed out by identifying 10 suitable items of the festivity that the students reflected the ethical senses of gratitude, parents supporting, and extensive learning including the sense of practical performing to be a meritorious citizen.

ความสำคัญของปัญหา

ที่มาของการวิจัย

โลกและสังคมปัจจุบันเป็นโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ สามารถเชื่อมโยงกันได้ทั่วโลก อีกทั้งลักษณะการดำรงอยู่ของชีวิตตกอยู่ในยุคของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม สิ่งดังกล่าวถือได้ว่าเป็นเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมผลที่ประจักษ์ชัดต่อข่าวสารข้อมูลในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของอาชญากรรม ความทวิโหย การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากน้ำมือมนุษย์ทั้งสิ้น เมื่อมองในมิติของศาสนาแล้วจัดได้ว่า สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเบียดเบียนและความขาดแคลน ซึ่งปฐมเหตุของสิ่งที่สะท้อนออกมาคือ มนุษย์เริ่มขาดความดีงามในจิตใจ มิได้นำหลักแห่งความดีงามซึ่งมีอยู่ในคำสอนของศาสนาต่างๆ มาศึกษาและประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การชะลอปัญหาหรือการแก้ปัญหา อาจกระทำได้โดยผ่านการชี้แนะ และสั่งสอนในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพื่อกระตุ้นมโนธรรมสำนึกในจิตมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน ทั้งในระดับพื้นฐานและอุดมศึกษา โดยอาศัยเครื่องมือ วิธีการ และเหตุปัจจัยที่เหมาะสม

เหตุผลและความจำเป็น

คุณธรรมจริยธรรมในตัวมนุษย์สามารถบ่มเพาะได้ โดยผ่านการเรียนรู้จาก (1) การถ่ายทอดด้วยการบอกเล่าอบรมสั่งสอนสืบต่อกันมา (2) การได้เห็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนตามครรลองแห่งคุณธรรมเป็นแบบอย่าง และ (3) การได้ประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดคุณธรรมจริยธรรมในตน

สถาบันการศึกษาจัดเป็นสังคมที่มีบุคคลระดับเยาวชนรวมทั้งครูอาจารย์ที่มาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เพื่อภารกิจในการถ่ายทอดความรู้หรือวิชาการรวมทั้งการอบรมบ่มเพาะความดีงาม เพื่อสร้างให้เยาวชนเหล่านั้นเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพในสังคม ความประพฤติที่แสดงออกในชีวิตประจำวันของบุคคลดังกล่าว โดยเฉพาะนักศึกษา ย่อมสะท้อนถึงระดับจิตสำนึกและคตินิยมประจำใจ ที่ซึมซับมาจากสิ่งรอบข้าง การสะท้อนสิ่งดังกล่าวที่อาจมองเห็นโดยภาพรวมสามารถกระทำได้โดยอาศัยการศึกษาวิจัยในชั้นเรียนด้วยการแสดงข้อคิดเห็น ทัศนคติหรือเลือกตัวบ่งชี้ที่สามารถระบุถึงคุณธรรมจริยธรรมในประเด็นต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ทั้งระดับตัวบุคคล และภาพรวมของสังคมนั้นๆ ตัวบ่งชี้เหล่านี้สามารถเลือกใช้มงคล 38 ประการ ซึ่งเป็นหลักคำสอนทั่วไปในพุทธศาสนา (ปยุตต์ ปยุตโต, 2528, ปัญญา ใช้บางยาง, 2545) ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาวิจัยด้วยหัวข้อข้างต้น เพื่อช่วยสะท้อนความคิดหรือทัศนคติที่แฝงเร้นอยู่ในจิตสำนึกของผู้ให้ข้อมูล อีกทั้งผลจากการศึกษาวิเคราะห์ต่อทัศนคติเหล่านี้สามารถสะท้อนถึงคุณธรรม โดยรวมของบุคคลในสังคมนั้นๆ ได้ระดับหนึ่ง

แนวคิดทฤษฎี

มงคลในความหมายที่เข้าใจได้โดยง่ายก็คือ ธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญ หรือสิ่งที่ทำให้มีโชคดี (ปยุตต์ ปยุตโต, 2528) จากการเล่าขานสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล มีการกล่าวสรรบุถึงที่มาของมงคล 38 ว่า เป็นพุทธพจน์ของ

พระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงแก่เทวดาในยามค่ำคืนหนึ่ง ณ เขตวันมหาวิหารในกรุงสาวัตถี และได้ตรัสชี้แจงมงคลดังกล่าวแก่พระอานนท์ไว้อีกโสดหนึ่ง ในเช้าวันรุ่งขึ้น (ปัญญา ใบบางยาง, 2545)

การนำมงคล 38 มาเผยแพร่ชี้แนะให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมนุษย์สามารถอาศัยแนวคิดที่ว่า มงคลใดสมควรถูกเลือกและถูกจัดลำดับความสำคัญที่นำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตามที่ศนคติของกลุ่มบุคคลที่กำลังทำหน้าที่ต่างๆ กัน โดยมีความเชื่อว่า ถ้าผู้ใดมีการปฏิบัติตนตามหลักแห่งมงคลได้มากข้อเท่าใด ผู้นั้นก็จะมี ความเจริญ มีความสุข เฉพาะตนยิ่งขึ้นเท่านั้น หรืออาจเห็นยวนำให้สังคมรอบข้างเกิดความสงบสุขได้ ทฤษฎีเกี่ยวกับมงคล 38 เป็นเรื่องเกี่ยวกับนามธรรม ซึ่งประโยชน์ทางรูปธรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมนุษย์มีการนำมงคลมาประพฤติปฏิบัติเพื่อเป้าหมายในการพัฒนาคุณธรรมในตนไปสู่ความดีงามทางกาย วาจา และใจ หากจะกล่าวเป็นทฤษฎีทางโลกให้ใกล้เคียงและสอดคล้องกับมงคล 38 อาจอิงหลักธรรมในโอวาทปฎิโมกข์ที่กล่าวว่า “ละชั่ว ประพฤติดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์” นั่นเอง

ดังนั้น การนำมงคล 38 ซึ่งถูกจัดหมวดหมู่และลำดับความยากง่ายต่อการปฏิบัติไว้ชัดเจนแล้วมาให้บุคคลเป้าหมาย (นักศึกษา) ได้แสดงทัศนคติผ่านหัวข้อมงคลต่าง ๆ ออกมาว่ามีในธรรมสำนึกในเรื่องใด และมากน้อยเพียงไร ตามลำดับความสำคัญ จะช่วยสะท้อน (1) คุณธรรม (2) ความปรารถนาหรือมุ่งมั่นในสิ่งดีงาม และ (3) การกระตุ้นให้เกิดการประพฤติปฏิบัติในปัจเจกบุคคลหรือภาพรวมของสังคม นั้น ๆ ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

หาดัชนีชี้วัดเชิงคุณธรรมจริยธรรมภายใต้ทัศนคติของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

คำถามการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้สามารถตั้งประเด็นคำถามเพื่อค้นหาคำตอบได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. นักศึกษาเลือกมงคลข้อใดบ้างมาเป็นดัชนีชี้วัด
2. นักศึกษาเลือกมงคลข้ออื่นๆ มากน้อยลดหลั่นกันอย่างไร
3. นักศึกษาให้ความสำคัญของตัวเลือก (มงคลข้อนั้นๆ) อยู่ในระดับใด
4. ระดับความสำคัญโดยภาพรวมของมงคลเหล่านั้นเป็นอย่างไร

5. มงคลที่ถูกเลือกมากที่สุดตามการแปลผลในคำถามข้อที่ 4 ข้างต้น จากลำดับ 1 ถึง 10 คือ มงคลข้อใดบ้าง

สมมติฐานการวิจัย

1. มงคล 38 จัดเป็นสิ่งดีงามที่เมื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ หรือนำไปพินิจพิจารณาอยู่เนืองๆ แล้วสามารถเห็นยวนำให้เกิดมโนธรรมสำนึกในตนได้ สามารถก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองและสังคมรอบข้างได้

2. การจัดลำดับมงคลจากลำดับที่ 1 (สำคัญหรือชื่นชอบมากที่สุด) ลดหลั่นกันไป จะสะท้อนความคิดหรือความรู้สึก หรือจิตใ้สำนึกของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมนั้นได้ในระดับที่มีนัยยะสำคัญ

3. ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาใช้สามารถแปรผลในระดับที่น่าเชื่อถือได้

ระเบียบวิธีวิจัย

ขั้นตอนวิจัยมีลำดับดังต่อไปนี้

1. สร้างแบบสอบถาม (questionnaire) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยกำหนดดัชนีชี้วัด (indicator) ด้วยหัวข้อในมงคล 38 ประการ ตามรูปแบบของ Delphi Technique (Canter, 1996, Ott, 1978)

2. วิเคราะห์แบบสอบถามตามกรรมวิธีของ Delphi ดังนี้

2.1 ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มประชากรตัวอย่าง โดยสุ่มเลือกนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 000 131 ทักษะชีวิต ซึ่งเป็นกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยขอนแก่น สำหรับภาคปลาย ปีการศึกษา 2549 และภาคต้นปีการศึกษา 2550 เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม

2.2 ให้นักศึกษาแต่ละคนตัดสินใจอย่างอิสระ โดยเสนอทางเลือก 3 ทางว่าจะ **เลือก ไม่เลือก** หรือ **ไม่ออกความเห็น** อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยวิธีทำเครื่องหมายลงในช่องว่างที่กำหนดในแต่ละหัวข้อของมงคล 38 ประการ

2.3 ในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามตัดสินใจว่า **เลือก** จะต้องให้ค่าระดับความสำคัญ (significance rating) ระดับใดระดับหนึ่งที่กำหนดค่าเป็นจำนวนเต็มจากค่าน้อยไปหาค่ามาก (จาก 1 ถึง 5) กำกับตัวเลือกนั้นๆ มาด้วย ซึ่งกำหนดค่าหมายเลข 1 หมายถึง **สำคัญมากที่สุด** และค่าหมายเลข 5 **สำคัญน้อยที่สุด** โดยวิธีทำเครื่องหมายลงในช่องที่กำหนด

2.4 ในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามตัดสินใจ **ไม่เลือก** หรือ **ไม่ออกความเห็น** ผู้ตอบไม่ต้องให้ค่าระดับความสำคัญของดัชนีชี้วัดตัวนั้นๆ

2.5 คำนวณค่าระดับความสำคัญเฉลี่ย (average significance rating) ของดัชนีชีวิตทุกตัวแล้วนำมาเรียงลำดับใหม่จากค่าน้อยที่สุดไปหาค่ามากที่สุด แต่มีเงื่อนไขว่า ถ้าดัชนีชีวิตตัวนั้นๆ ถูกเลือกน้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจะไม่นำค่าระดับความสำคัญเฉลี่ยมารวมเรียงลำดับใหม่

2.6 นำดัชนีชีวิตจากการจัดลำดับใหม่มาสรุปเป็นดัชนีชีวิตคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา โดยสามารถเลือกจำนวนของดัชนีได้ตามต้องการ

2.7 การคำนวณค่าระดับความสำคัญเฉลี่ยจะใช้สูตร ดังแสดงในสมการที่ 1 ดังนี้

$$\bar{R}_i = \frac{\sum I_{ij} R_j}{J_i} \quad (1)$$

ในที่นี้ $\bar{R}_i$ = ค่าระดับความสำคัญเฉลี่ยของดัชนีชีวิตตัวที่ i (i = 1, 2, 3,.....38)

I_{ij} = จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกดัชนีชีวิตตัวที่ i ด้วยค่าระดับความสำคัญ ลำดับที่ j (j = 1, 2, 3,.....5)

R_j = ค่าระดับความสำคัญลำดับที่ j ($R_j = j$)

J_i = จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดที่เลือกดัชนีชีวิตตัวที่ i = $\sum_j I_{ij}$

ผลการวิจัย

นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 001 131 ทักษะชีวิต (วิชาศึกษาทั่วไป ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น) ถูกกำหนดเป็นกลุ่มประชากรสำหรับการสุ่มตัวอย่างด้วย

ตารางที่ 1 สรุปข้อมูลแบบสอบถามจากนักศึกษาทั้ง 4 กลุ่ม

ดัชนีชีวิต	ช่องตัวเลือก			ระดับความสำคัญ					การเรียงลำดับ Ranking	
	เลือก	ไม่เลือก	ไม่ออกความเห็น	1	2	3	4	5		เฉลี่ย
1. ไม่คบคนพาล	173	8	5	91	55	15	7	5	1.728	4
2. คบบัณฑิต	176	3	7	99	47	15	8	7	1.733	6
3. บูชาบุคคลที่ควรบูชา	176	4	6	96	46	21	5	8	1.767	7
4. อยู่ในประเทศที่สมควร	164	12	10	45	62	42	11	4	2.189	27
5. เป็นผู้ทำบุญไว้ก่อน	152	13	21	54	50	33	11	4	2.085	25
6. ตั้งตนชอบ	175	4	7	96	47	18	11	3	1.731	5
7. เป็นพหูสูต	183	1	2	135	26	6	6	10	1.524	3
8. เป็นผู้รู้ศิลปวิทยา	149	13	24	67	47	21	8	6	1.892	16
9. มีวินัย	177	1	8	90	52	20	11	4	1.796	9

แบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยเลือกนักศึกษา 3 กลุ่ม (ใน 6 กลุ่ม) จากนักศึกษาที่ลงทะเบียนในภาคปลายของปีการศึกษา 2549 แต่ละกลุ่มมีนักศึกษา 60 คน 50 คน และ 60 คน แบบสอบถามได้ถูกแจกให้นักศึกษาทุกคน และได้รับคืนกลับมา 55 ชุด 48 ชุด และ 53 ชุด ตามลำดับ ซึ่งเทียบได้เป็นร้อยละ 91.67, 96.00 และ 88.33 ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีวิจัยต่อโดยอาศัยนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในภาคต้นของปีการศึกษา 2550 ซึ่งมีนักศึกษาเพียง 1 กลุ่ม (30 คน) เป็นประชากรสุ่ม โดยสามารถควบคุมแบบสอบถามให้ตอบกลับคืนมาให้ทั้งหมด ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่านักศึกษาทั้งหมดที่เป็นกลุ่มเป้าหมายจำนวน 200 คน ส่งแบบสอบถามกลับคืนมาทั้งสิ้น 186 คน หรือเทียบได้เป็นร้อยละ 93

เมื่อนำผลมาวิเคราะห์ตามกรรมวิธีของ Delphi โดยวิเคราะห์แยกเป็น 4 กลุ่ม และวิเคราะห์เป็นภาพรวมของแนวคิดเห็นทั้งหมด จะปรากฏผลดังแสดงในตารางที่ 1 ถึงตารางที่ 4 โดยผลสรุปรวมทั้ง 4 กลุ่ม แสดงในตารางที่ 1 สำหรับตารางที่ 2 เป็นตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามของนักศึกษาที่ลงทะเบียนปีการศึกษา 2550 (ศุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ, 2551) ส่วนตารางที่ 3 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างของลำดับ (ranking) ของดัชนีชีวิตระหว่างกลุ่มทั้ง 4 ตารางที่ 4 เป็นผลการวิจัยที่ให้ภาพรวมว่า นักศึกษามีทัศนคติต่อการเลือกมงคล 38 ประการ มาเป็นดัชนีชีวิตคุณธรรมจริยธรรม โดยเลือกความสำคัญจาก 10 ลำดับแรก มาเป็นข้อสรุป

ตารางที่ 1 สรุปข้อมูลแบบสอบถามจากนักศึกษาทั้ง 4 กลุ่ม (ต่อ)

ดัชนีชี้วัด	ช่องตัวเลือก			ระดับความสำคัญ						การเรียงลำดับ Ranking
	เลือก	ไม่เลือก	ไม่ออกความเห็น	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	
10. วาจาสุภาพ	176	1	9	74	50	35	13	4	1.994	21
11. บำรุงบิดามารดา	184	-	2	143	22	5	2	12	1.467	2
12. สงเคราะห์บุตร	32	107	47	18	5	3	2	4	-	-
13. สงเคราะห์ภรรยา	28	111	47	12	8	3	-	5	-	-
14. การงานไม่อาภูล	166	4	16	74	51	26	10	5	1.921	17
15. การให้ทาน	181	1	4	67	69	32	11	2	1.961	18
16. ประพฤติธรรม	178	3	5	81	70	15	9	3	1.781	8
17. สงเคราะห์ญาติ	128	23	35	27	44	40	10	7	2.422	29
18. การงานไม่มีโทษ	179	3	4	57	72	35	13	2	2.056	23
19. งดเว้นบาป	162	4	20	76	56	20	5	5	1.808	10
20. เว้นจากการดื่มน้ำเมา	170	6	10	84	44	26	10	6	1.882	14
21. ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย	141	12	33	46	50	38	7	-	2.052	22
22. ให้ความเคารพ	174	3	9	81	50	30	11	2	1.868	12
23. อ่อนน้อมถ่อมตน	182	2	2	88	53	24	10	7	1.873	13
24. เป็นผู้สันโดษ	156	9	21	48	53	38	13	4	2.179	26
25. ความกตัญญู	186	-	-	150	19	3	-	14	1.435	1
26. พึงธรรมตามกาล	137	14	35	15	49	53	17	3	2.591	31
27. อดทน	177	-	9	81	65	18	4	9	1.842	11
28. เป็นผู้ว่าง่าย	175	4	7	62	69	31	10	3	1.988	20
29. การพบสมณะ	108	25	53	11	42	43	10	2	2.518	30
30. สนทนาธรรมตามกาล	113	23	50	13	28	46	18	8	2.823	32
31. บำเพ็ญตบะ	167	11	8	79	52	19	10	7	1.886	15
32. ประพฤติพรหมจรรย์	122	30	34	61	25	20	9	7	1.983	19
33. เห็นอริยสัจ	69	49	68	10	21	24	9	5	-	-
34. ทำนิพพานให้แจ้ง	36	68	82	2	13	10	6	5	-	-
35. จิตไม่หวั่นไหว	65	53	68	11	17	24	10	3	-	-
36. จิตไร้โรค	109	29	48	26	35	31	12	5	2.403	28
37. จิตปราศจากกิเลส	71	51	64	16	21	16	16	2	-	-
38. จิตเกษม	100	32	51	39	34	14	8	5	2.060	24

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูลที่ข้อมูลจากการสอบถามของนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนภาคต้น ปีการศึกษา 2550

ดัชนีชี้วัด	ช่องตัวเลือก			ระดับความสำคัญ						การเรียงลำดับ Ranking
	เลือก	ไม่เลือก	ไม่ออกความเห็น	1	2	3	4	5	เฉลี่ย	
1. ไม่คบคนพาล	27	3	-	15	7	3	1	1	1.7407	11
2. คบบัณฑิต	29	-	1	19	8	-	-	2	1.5517	4
3. บูชาบุคคลที่ควรบูชา	30	-	-	20	4	4	1	1	1.6333	6
4. อยู่ในถิ่นแวดล้อมที่ดี	29	1	-	12	12	3	-	2	1.8965	16
5. ทำความดีพร้อมไว้ก่อน	25	2	3	10	7	5	3	-	2.0440	25
6. ตั้งตนไว้ชอบ	29	1	-	13	10	2	3	1	1.9300	19
7. เป็นพหูสูต	29	1	-	20	7	-	1	1	1.4827	3
35. จิตไม่หวั่นไหว	2	14	14	1	1	-	-	-	-	-
36. จิตไร้โรค	6	12	12	3	-	1	2	-	-	-
37. จิตปราศจากกิเลส	3	14	13	2	-	1	-	-	-	-
38. จิตเกษม	6	13	11	1	3	1	1	-	-	-

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ของแต่ละกลุ่ม เฉพาะ 10 ลำดับแรก

ลำดับที่	หัวข้อมงคล 38 ที่เลือกโดยนักศึกษา			
	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3	กลุ่มที่ 4
1	25. ความกตัญญู	11. บำรุงบิดามารดา	7. เป็นพหูสูต	25. ความกตัญญู
2	11. บำรุงบิดามารดา	25. ความกตัญญู	25. ความกตัญญู	11. บำรุงบิดามารดา
3	7. เป็นพหูสูต	7. เป็นพหูสูต	11. บำรุงบิดามารดา	1. ไม่คบคนพาล
4	2. คบบัณฑิต	6. ตั้งตนไว้ชอบ	27. อุตหน	7. เป็นพหูสูต
5	14. การงานไม่อากุล	19. งดเว้นบาป	2. คบบัณฑิต	6. ตั้งตนไว้ชอบ
6	3. บูชาบุคคลที่ควรบูชา	16. ประพฤติธรรม	23. อ่อนน้อมถ่อมตน	2. คบบัณฑิต
7	10. วาจาสุภาพ	3. บูชาบุคคลที่ควรบูชา	20. เว้นจากการดื่มน้ำเมา	22. ให้ความเคารพ
8	21. ไม่ประมาทในธรรม	9. มีวินัย	1. ไม่คบคนพาล	20. เว้นจากการดื่มน้ำเมา
9	23. อ่อนน้อมถ่อมตน	31. บำเพ็ญตบะ	6. ตั้งตนไว้ชอบ	8. เป็นผู้รู้ศิลปวิทยา
10	22. ให้ความเคารพ	2. คบบัณฑิต	9. มีวินัย	10. วาจาสุภาพ

หมายเหตุ : กลุ่มที่ 1 นักศึกษาภาคต้นปีการศึกษา 2550

กลุ่มที่ 2 นักศึกษาภาคต้นปีการศึกษา 2549 (section 1)

กลุ่มที่ 3 นักศึกษาภาคต้นปีการศึกษา 2549 (section 2)

กลุ่มที่ 4 นักศึกษาภาคต้นปีการศึกษา 2549 (section 3)

ตารางที่ 4 สรุปผลการจัดลำดับชั้นชีวิตจำนวน 10 ตัว ที่เลือกโดยนักศึกษาทั้ง 4 กลุ่ม

ลำดับที่	มงคลข้อที่	หัวข้อมงคล	คาถาที่	คำบาลี
1.	25	ความมกตัญญู	7	กตัญญูตา
2.	11	บำรุงบิดามารดา	4	มาตาปิตุ อุปัฏฐานัง
3.	7	เป็นพหูสูต	3	พาวุสัจจะญัง จะ
4.	1	ไม่คบคนพาล	1	อเสวนา จะ พาลานัง
5.	6	ตั้งตนไว้ชอบ	2	อัตตะลัมมา ปณฺธิ จจะ
6.	2	คบบัณฑิต	1	ปมิตตานัญจะ เสวนา
7.	3	บูชาบุคคลที่ควรบูชา	1	บูชา จะ ปุชเชนียนัง
8.	16	ประพฤดิธรรม	5	ธัมมะจริยา จะ
9.	9	มีวินัย	3	วินโย จะ
10.	19	งดเว้นบาป	6	อารตี วิระตี ปาปา

ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้โดยภาพรวมสรุปได้ว่า มงคล 38 ประการ ที่เสนอให้เป็นดัชนีชีวิตโดยนักศึกษามีจำนวน 32 ข้อ เมื่อเรียงลำดับความสำคัญโดยตัดสินใจเลือกไว้ 10 อันดับ ลดหลั่นกันไปจะปรากฏผลดังแสดงในตารางที่ 4 ซึ่งผลสรุปสุดท้ายสามารถกล่าวได้ว่า จากการสุ่มเลือกนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่เรียนวิชา 000 131 ทักษะชีวิต ข้อคิดเห็นของนักศึกษาจำนวน 186 คน ที่เลือกมงคล 38 มาเป็นดัชนีชีวิตระดับคุณธรรมจริยธรรม และเมื่อเรียงลำดับความสำคัญแล้วเห็นว่า ดัชนีชีวิตคุณธรรมจริยธรรมที่ควรมีในต้วนักศึกษา 5 อันดับแรก คือ **ความมกตัญญู การบำรุงบิดามารดา ความเป็นพหูสูต ไม่คบคนพาล และการตั้งตนไว้ชอบ** นั่นคือนักศึกษายังมีจิตสำนึกด้านคุณธรรมในแง่ความมกตัญญู รู้คุณ และมุ่งมั่นปฏิบัติตนในการใฝ่ศึกษาและการประพฤติตนเป็นคนดีในสังคมเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะและประโยชน์/ผลกระทบจากการนำ การวิจัยไปสู่ความเปลี่ยนแปลง

1. ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้นักเรียนนักศึกษาหรือองค์กร ตลอดจนบุคคลทั่วไป หันมาให้ความสำคัญของหลักธรรมในศาสนาพุทธ
2. เป็นตัวอย่างให้ครูอาจารย์ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา นำกรรมวิธีไปหาข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องการจัดลำดับ

ความสำคัญ (ranking) แบบถ่วงน้ำหนัก (weighting scale, significant rating)

3. ช่วยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในองค์กร

เอกสารอ้างอิง

1. ปยุตต์ ปยุตโต. (2528). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร.
2. ปัญญา ใช้บางยาง. (2545). **มงคลชีวิต 38 ประการ สำหรับนักเรียน**. ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม กรุงเทพมหานคร.
3. ศุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ. (2551). **ดัชนีชีวิตคุณธรรมจริยธรรมด้วยมงคล 38**. วารสารศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (1)1, 50-56.
4. Canter, L.W., (1996). **Environmental Impact Assessment**. 2nd Ed., McGraw-Hill, Inc., New York.
5. Ott, W.R. (1978). **Environmental Indices : Theory and practice**. Ann Arbor Science Publisher Inc., Ann Arbor, Michigan.

มงคล 38 ประโยชน์ที่บุคคลในวงการศึกษาคควรได้รับ

อารัมภบท

เมื่อเอ่ยคำว่า “มงคล 38” หรือเรียกกันทั่วไปว่า มงคลชีวิต ผู้อ่าน (บางคน) คงเกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องของศาสนาพุทธในระดับนำเพื่อหน่ายหรือรู้แล้วก็งั้นๆ ตามด้วย ไม่อยากฟัง ไม่อยากรู้ซ้ำ ไม่อยากอ่านและเอาไว้อ่าน ไว้อีกวิชาที่หลัง (เมื่อคราวแก่เฒ่า) ก็ได้ โดยเฉพาะผู้ที่เป็นนักศึกษาส่วนใหญ่ หรือแม้แต่บางครูบาอาจารย์ในทุกระดับ

แม้ว่ามงคล 38 จะเป็นเรื่องที่จะเกิดความรู้สึกดังกล่าวได้ง่าย แต่ถ้าลองตั้งใจสักนิด ลองสละเวลาอ่านบทความนี้ให้จบเพียงหนึ่งเที่ยว บางทีบุญกุศลเก่าที่เคยได้สร้างสมมา อาจช่วยเตือนใจให้ท่านเปลี่ยนความคิดใหม่จนรู้สึกได้ว่า *เรากำลังปฏิบัติตนตามครรลองของมงคล 38 อยู่อย่างไม่รู้ตัว* เพียงแต่ไม่ได้เฉลียวใจ เนื่องจากไม่มีใครมาบอกกล่าวตอกย้ำให้ตระหนักถึงสิ่งดีงามที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานให้แก่มนุษย์และเทวดาไว้เมื่อเกือบ 2,600 ปีมาแล้ว

บทความนี้จะพยายามเขียนเนื้อหาให้กระชับโดยไม่ลงรายละเอียดปลีกย่อยเกินไปแต่จะใช้คำหลัก (keyword) ที่ไม่ขยหายความมากนักมาใช้สื่อความ โดยอนุมานว่า ผู้ที่จะมาอ่านบทความนี้มี “*ต้นทุนทางธรรมะ*” มาในระดับที่เกิดมงคลข้อที่ 26 (ฟังธรรมตามกาล) และข้อที่ 30 (สนทนาธรรมตามกาล) อยู่บ้างแล้ว แม้จะฟังด้วย “*สุดตมยปัญญา*” ผ่านบทความนี้ หรือสนทนาธรรมกับตนเองด้วย “*จินตามยปัญญา*” ก็ตาม ทั้งนี้ก็เพื่อตอกย้ำปัญญาตัวสุดท้ายคือ “*ภาวนามยปัญญา*” ที่ได้เคยปฏิบัติตนตามมงคลเหล่านั้นมาบ้างแล้ว ก็ถือว่าเป็นเรื่องน่ายินดีและช่วยให้เกิดมงคลเพิ่มเติมไปโดยปริยาย

นิยามและความหมาย

คำว่า “มงคล (festivity)” เป็นคำที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับคำว่า คุณธรรม (morality) และจริยธรรม (ethics) จึงจะให้นิยามให้เข้าใจตรงกันกับความหมายอย่างกระชับในเบื้องต้นไว้ก่อนว่า

มงคล คือ สิ่งที่ทำให้มีโชคดี ธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญ

คุณธรรม คือ การมีจิตปกติ สงบ ร่มเย็น

จริยธรรม คือ การประพฤติตนตามหลักที่ถูกต้องดีงาม

และสำหรับที่มาของ มงคล 38 นั้น มาจากพุทธพจน์ที่แสดงแก่เทวดา ณ เขตวันมหาวิหารในกรุงสาวัตถี สมัยพุทธกาลในประเทศอินเดีย โดยเนื้อหาของมงคลนี้ได้ตรัสซ้ำแก่พระอานนท์เถระอีกครั้งหนึ่ง จัดเป็นธรรมะสำหรับมนุษย์ทุกคน ไม่แต่เทวดาเท่านั้น ถ้าจะกล่าวให้รวบรัดก็อาจกล่าวได้ว่า “*เป็นธรรมะเพื่อดำเนินชีวิตให้เจริญองกามบรรลุประโยชน์และก่อให้เกิดความสงบสุข*”

ประเภทและชนิด

เนื่องจากหัวข้อและความหมายรวมทั้งเนื้อหาสาระของมงคลมีมากถึง 38 ข้อ ซึ่งแต่ละข้อมีความยากและง่ายต่อการทำความเข้าใจและการนำไปปฏิบัติไม่เท่ากัน มงคลเหล่านั้นจึงถูกจัดไว้เป็นกลุ่ม (ที่เรียกว่า “คาถา”) รวม 10 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยหัวข้อมงคล 3 ข้อถึง 5 ข้อและเป็นที่น่าสนใจได้ว่า ได้ทรงเรียงลำดับ จากเรียบง่าย อันหมายถึง การนำไปประพฤติปฏิบัติได้ง่าย ไปสู่ความลุ่มลึก (ปฏิบัติได้ค่อนข้างยาก จนถึงยากที่สุด) จนสามารถนำตนเองออกจาก “*วัฏสงสาร*” ได้ ถ้านำมงคล (ข้อยากๆ เหล่านั้น) ไปขยายความเพื่อค้นหาหลักธรรมอันลุ่มลึกไปสู่การพันทุกขสันเชิงต่อไป หัวข้อมงคลทั้ง 38 ที่แบ่งเป็น 10 คาถา สรุปไว้ในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 หัวข้อมงคลในแต่ละคาถารวมทั้งความหมายอย่างย่อ

คาถาที่	มงคลข้อที่	หัวข้อมงคล	ความหมายโดยย่อ
1	1	ไม่คบคนพาล	-ไม่สอ่งเสพเสวนา ให้ความคุ้นเคยสนิทสนม ยกย่องเป็นพวกพ้องกับคนที่ทำชั่วทางกาย วาจา และใจ
	2	คบบัณฑิต	-คบคนดี ผู้รู้ดีรู้ชั่ว ซึ่งสามารถปฏิบัติตนในแนวทางที่ตรงตามแก่น และสังคมรอบข้าง
	3	บูชาบุคคลที่ควรบูชา	-บูชาบิดามารดา ครูอาจารย์ นักปราชญ์ ผู้รู้ นักบวช (ที่มีคุณความดีประเสริฐ)
2	4	อยู่ในถิ่นประเทศอันสมควร	-อยู่ในสถานที่อันเหมาะสมแก่การดำรงชีวิต การศึกษาเล่าเรียน (สัปปายะ) ที่ไม่เกิดอันตราย
	5	เป็นผู้เคยทำบุญไว้ก่อน	-สั่งสมบุญกิริยาวัตถุ 10 กุศลกรรมบถ 10 บารมี 10
	6	ตั้งตนไว้ชอบ	-ตั้งมั่นและสอดส่องจิตของตนต่อการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องเป็นหลัก
3	7	เป็นพหูสูต	-สนใจเล่าเรียน ค้นคว้า ไต่ถาม เรียนรู้ จากผู้คนและการสังเกตจากสรรพสิ่งรอบข้าง
	8	รู้ศิลปะวิทยาการ	-มีความรู้ในวิชาการวิชาชีพในชั้นใช้งานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ
	9	มีวินัย	-มีวินัยแก่ตนเองและเคารพกฎระเบียบในสังคมส่วนรวม
	10	มีวาจาสุภาพ	-กล่าวแต่คำพูดที่ถูกต้อง ไพเราะ เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวม รวมไปถึง กถาวัตถุ 10
4	11	บำรุงบิดามารดา	-เลี้ยงดู เอาใจใส่บิดามารดา และบุพการี (ทศ 6 : เบื้องหน้า)
	12	สงเคราะห์บุตร	-เลี้ยงดูและอบรม บุตรธิดาให้เป็นคนดี และสามารถเลี้ยงตัวเองได้ (ทศ 6 : เบื้องหลัง)
	13	สงเคราะห์ภรรยา	-ให้การยกย่องและความเป็นใหญ่ในกิจอันควร (ทศ 6 : เบื้องหลัง)
	14	การทำงานไม่อาภูล	-ไม่เกียจคร้านการทำงานและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ไม่ทำงานให้คั่งค้าง
5	15	ให้ทาน	-สละทรัพย์หรือสิ่งของ อวัยวะ (เช่น โลหิต) ความรู้ และสิ่งที่ควรให้แก่บุคคลหรือสิ่งที่สมควร
	16	ประพฤติธรรม	-ปฏิบัติตามตามศีล 5 หรือ ศีล 8 สมณะกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน
	17	สงเคราะห์ญาติ	-ให้ความอนุเคราะห์พี่น้อง เครือญาติ ทั้งฝ่ายบิดาและมารดาตามโอกาส
	18	ทำงานที่ไม่มีโทษ	-ทำงานที่เว้นจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสังคม (สัมมาอาชีวะ)
6	19	การงดเว้นบาป	-เว้นจากการกระทำที่เกิดจากอกุศลจิตที่ก่อให้เกิดบาปทางกายและวาจา กับตนเองและผู้อื่น
	20	เว้นจากการดื่มน้ำเมา	-เว้นเครื่องดื่มหรือสิ่งเสพติดทั้งปวงที่ทำให้ขาดสติ
	21	ไม่ประมาทในธรรม	-มีสติในการกระทำสิ่งต่างๆ ทางกายและวาจา

ตารางที่ 1 หัวข้อมงคลในแต่ละคาถาพร้อมทั้งความหมายอย่างย่อ (ต่อ)

คาถาที่	มงคลข้อที่	หัวข้อมงคล	ความหมายโดยย่อ
7	22	เป็นผู้ให้ความเคารพ	-ให้ความเคารพต่อบุคคล สถานที่ (ศาสนสถาน) สิ่งสักการะต่างๆ ตามที่เห็นสมควร
	23	อ่อนน้อมถ่อมตน	-มีความสุภาพ อ่อนน้อม ทั้งกายและวาจาต่อบุคคลทั่วไป
	24	เป็นผู้มีสันโดษ	-พอใจ ยินดีในสิ่งที่มี พึงมีพึงได้ และแสวงหามาได้ตามกำลัง โดยชอบธรรม
	25	มีความกตัญญู	-รู้จักคุณและตอบแทนบุญคุณบุคคลที่สมควร ตามโอกาสและฐานะ แห่งตน
	26	พึงธรรมตามกาล	-สนใจสดับรับฟังธรรม สิ่งแนะนำที่ดีงาม จากสื่อหรือบุคคล ตามโอกาส
8	27	มีความอดทน	-อดทนอดกลั้นต่อสิ่งคุกคามจากมนุษย์ (ทางกาย วาจา) ธรรมชาติ สถานการณ์ต่าง ๆ
	28	เป็นผู้ว่าง่าย สันตใจง่าย	-ไม่ถือมั่น หยิ่ง ยะโส เปิดใจรับฟังและน้อมนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ตน มาประพฤติปฏิบัติ
	29	พบสมณะ	-เข้าหาสมณบุคคล (นักบวช พระ) หรือสมณธรรม (ด้วยใจและ ปัญญา) เพื่อประโยชน์ในการรับธรรมะ
	30	สนทนาธรรมตามกาล	-มีการบูชา วิสัชนา หัวข้อธรรมที่สนใจหรือสงสัย กับผู้รู้เพื่อเพิ่มเติมปัญญาโลกและปัญญาธรรม
9	31	บำเพ็ญตบะ	-ชมหรือด้านทาน (เผ่า) กิเลสที่มีในใจตน (เช่น เสริมสร้างมงคลใน คาถาที่ 6 ให้เข้มแข็ง)
	32	ประพฤติพรหมจรรย์	-ปฏิบัติตนเพื่อเตรียมพร้อมเข้าสู่ทางแห่งความพ้นทุกข์สิ้นเชิงอย่าง เป็นขั้นเป็นตอน
	33	เห็นอริยสัจ	-ใช้ปัญญาใคร่ครวญเพื่อให้รู้จริงและรู้แจ้งในทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ และหนทางดับทุกข์
	34	ทำนิพพานให้แจ้ง	-ใช้ภาวนามัยปัญญาเพื่อทำความดับทุกข์สิ้นเชิงด้วยอริยมรรคและ วิปัสสนาญาณ
10	35	จิตไม่หวั่นไหว	-จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม 8 ทั้งฝ่ายชอบใจ (ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข) และฝ่ายไม่ชอบใจ (เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์)
	36	จิตไร้โรค	-จิตที่ปราศจากความโรคเศร้าอันเนื่องมาจากความยึด (โลภะ) ความ รักและความพลัดพรากจากสิ่งรัก
	37	จิตปราศจากกิเลส	-จิตที่ปราศจากกิเลส 10 อนุสัย 7 อุปกิเลส 16
	38	จิตเกษม	-จิตปราศจากเครื่องร้อยรัดทั้งปวง (โยคะ) คือ กามโยคะ ภวโยคะ ทิฏฐิโยคะ และอวิชชาโยคะ หรือสังโยชน์ 10

ประโยชน์ของมงคล 38

มงคล 38 จะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อมีการนำไปใช้ หรือสร้างสรรค์ให้มีขึ้นตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล เมื่อมองในแง่ประโยชน์ของตัวบุคคล แม้วามงคล 38 สามารถให้ประโยชน์กับคนทั่วไปได้ตามเนื้อหาสาระ แต่ในที่นี้จะพิจารณาให้แคบลงมาโดยจะให้ความสำคัญตามลำดับ จากมากไปน้อยต่อกลุ่มคนเหล่านี้คือ

ลำดับที่ 1 นักเรียน นักศึกษา

ลำดับที่ 2 ครู อาจารย์ ผู้สอนในสถาบันการศึกษา

ลำดับที่ 3 ผู้บริหารการศึกษาในสถาบันการศึกษา

ลำดับที่ 4 ผู้บริหารการศึกษาในระดับชาติ

มองในแง่ประโยชน์ของนักเรียนนักศึกษาเนื่องจากเยาวชนเหล่านี้จะเป็นกำลังของชาติในการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนต่อไป จึงควรมี “มนโธธรรมสำนึก” ในด้านความดีงามที่แสดงออกต่อตนเอง และส่วนรวมได้ในระดับที่สามารถชี้วัดทางรูปธรรมได้ ในเบื้องต้นจึงได้ตั้งคำถามนำร่องไว้ก่อนว่า

ตารางที่ 2 หัวข้อมงคลที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบัน อนาคตทั้งระยะสั้นและระยะยาว กับนักเรียนนักศึกษา

ประโยชน์ในปัจจุบัน (ขั้นต้น)	ประโยชน์ในอนาคตระยะสั้น(ขั้นกลาง)	ประโยชน์ในอนาคตระยะยาว (ขั้นสูง)
1. ไม่คบคนพาล	5. เป็นผู้เคยทำบุญไว้ก่อน	31. บำเพ็ญตบะ
2. คบบัณฑิต	6. ตั้งตนไว้ชอบ	32. ประพฤติพรหมจรรย์
3. บูชาคนที่ควรบูชา	11. บำรุงบิดามารดา	33. เห็นอริยสัจ
4. อยู่ในถิ่นประเทศอันควร	12. สงเคราะห์บุตร	34. ทำนิพพานให้แจ้ง
7. เป็นพหูสูต	13. สงเคราะห์ภรรยา (คู่ครอง)	35. จิตไม่ทวันไหว
8. รู้ศิลปวิทยาการ	16. ประพฤติธรรม	36. จิตไร้โรค
9. มีวินัย	17. สงเคราะห์ญาติ	37. จิตปราศจากกิเลส
10. มีวาจาสุภาพ	29. พบสมณะ	38. จิตเกษม
14. การงานไม่อาภูล	30. สนทนาธรรมตามกาล	
15. ให้ทาน		
18. ทำการงานไม่มีโทษ		
19. การงดเว้นบาป		
20. เว้นจากการดื่มน้ำเมา		
21. ไม่ประมาทในธรรม		
22. เป็นผู้ให้ความเคารพ		
23. อ่อนน้อมถ่อมตน		
24. เป็นผู้มีสันโดษ		
25. มีความกตัญญู		
26. พังธรรมตามกาล		
27. มีความอดทน		
28. เป็นผู้ว่าง่าย สั่งสอนง่าย		
รวม 21 ข้อ	รวม 9 ข้อ	รวม 8 ข้อ

(1) ในฐานะที่เป็นนักเรียน นักศึกษา หากจะศึกษาเล่าเรียนให้สัมฤทธิ์ผลหรือเกิดประโยชน์เฉพาะหน้า (ปัจจุบัน) ควรจะมีมงคลข้อใดเป็นตัวช่วยบ้าง ?

(2) มงคลที่จะเป็นประโยชน์ในอนาคต (อันใกล้) และในระยะยาวต่อไปควรจะมีมงคลข้อใดเป็นตัวเสริมนักเรียน นักศึกษา จึงจะประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต ?

(3) นักเรียน นักศึกษา มีมงคลข้อต่างๆอยู่แล้วในระดับใด ? (มาก ปานกลาง น้อย ไม่มี)

(4) ถ้ายังไม่มีมงคลข้อนั้นๆ จะทำให้มี (พัฒนา) ได้อย่างไร ?

(5) ใครจะเป็นผู้ช่วยเหลือ (ชี้แนะ) เพื่อให้มีมงคลเหล่านั้นในตัวนักเรียน นักศึกษา ?

สำหรับข้อ (1) และข้อ (2) คำเฉลยได้เสนอแนะไว้ในตารางที่ 2 ดังนี้

ในคำถามข้อที่ 3 ซึ่งถามว่า “นักเรียนนักศึกษามี มงคลข้อต่าง ๆ อยู่แล้วในระดับใด ?” เป็นคำถามที่ไม่สามารถ ตอบได้ในทันที เนื่องจากเป็นคำตอบที่แต่ละบุคคลต้องตอบด้วย ตนเอง อีกทั้งมิได้เจาะจงถามผู้ใดโดยเฉพาะ จึงขอเว้นไว้ให้เป็น ปัญหาปลายเปิด แต่ให้ผู้อ่านสามารถเอาใจตรวจสอบตนเองได้ โดยไม่ต้องบอกใคร

จากหัวข้อมงคลในตารางที่ 2 จะสังเกตได้ว่าผู้ที่อยู่ในวัยเรียนสมควรมีมงคลสำหรับประโยชน์ปัจจุบันเฉพาะหน้า เกินครึ่งของจำนวนมงคลทั้งหมดซึ่งในที่นี้เป็นการเน้นการศึกษาเล่าเรียนที่จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ รวมทั้งการครองตนให้อยู่รอดปลอดภัยในฐานะนักเรียนนักศึกษาและเตรียมความพร้อมที่จะเป็นคนดีของสังคมในอนาคต มงคลจำนวน 21 ข้อนี้ ควรเป็นมงคลในระดับที่ “จำเป็นต้องมี” หรือ “ควรจะมี” โดยยังไม่ต้องมีข้อมงคลสำหรับประโยชน์ในอนาคตทั้งระยะสั้น (9 ข้อ) และระยะยาว (8 ข้อ) ซึ่งมงคลในอนาคตระยะสั้นควรจัดไว้เป็นมงคลในระดับที่ “น่าจะมี” คือไม่มีก็ได้แต่มีก็ดี (ในบางข้อ) แต่มงคลในอนาคต ระยะยาวน่าจะเป็นมงคลในระดับที่ “ยังไม่จำเป็นต้องมี” เพราะสถานะและความพร้อมของนักเรียนนักศึกษา อาจไม่เอื้อต่อการปฏิบัติตนตามมงคล (ชั้นกลางและชั้นสูง) ระดับนั้นๆ ได้

การสร้าง (พัฒนา) มงคลให้มีในตน

เนื่องจากมงคลทุกข้อ แม้จะดูคล้ายกับข้อแนะนำเพื่อการปลูกฝังให้มนุษย์มีความดีงามถ้าบุคคลนั้น ๆ นำสาระของมงคลไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แต่การสร้างมงคลต่อการตอบคำถาม ข้อ (4) ให้มีในตนควรมี “แรงบันดาลใจ” หรือแรงผลักดันเป็นตัวนำ

ในเบื้องต้นอาจเกิดจากการชี้ให้เห็นคุณประโยชน์ของมงคลไปพลางก่อน เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ที่จะพึงได้รับ จึงใช้ตัวเสริมเพิ่มแรงบันดาลใจให้เกิดการพัฒนาตนไปสู่การปฏิบัติในที่สุดโดยอาศัยหลักกรรม ดังนี้

อิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ได้แก่

ฉันทะ (พอใจในสิ่งนั้นๆ) หมายถึง ความพอใจ ยินดีที่จะสร้างเหตุให้มีมงคล

วิริยะ (เพียร อุตสาหะ) หมายถึง มีความพยายามที่จะปฏิบัติตนตามมงคลข้อนั้นๆ

จิตตะ (ใส่ใจ เอาธุระไม่วางวาย) หมายถึง กระทำอย่างมุ่งมั่น ต่อเนื่อง จริงจัง

วิมังสา (ใคร่ครวญ ตรวจสอบ ปรับปรุง) หมายถึง มี การไตร่ตรอง พิจารณาทบทวนว่าเกิดผลหรือไม่อย่างไรในทาง

ปฏิบัติ มีความบกพร่องอย่างไร เพื่อหาทางแก้ไขให้ถูกต้อง ในภายหลัง

สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) ได้แก่

ทาน (การให้) (การแบ่งปัน) ตรงกับมงคลข้อที่ 15 **ปิยวาจา** (วาจาถูกต้อง ไพเราะ) ตรงกับมงคลข้อที่ 10

อตถจริยา (ช่วยเหลือเกื้อกูล มารยาทดีงาม) ตรงกับมงคลข้อที่ 9, 22, 23, 27 และ 28

สมานัตตตา (ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย) ตรงกับมงคลข้อที่ 16 และ 24

อินทริย 5 (ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา) ได้แก่ **ศรัทธา** (เชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม) หมายถึง เชื่อว่ามงคล 38 เป็นสิ่งที่เมื่อนำมาปฏิบัติแล้วจะเกิดผลดีแก่ตน

วิริยะ (เพียรกระทำกรณสำเร็จ) หมายถึง มีความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อ ที่จะปฏิบัติตนตามมงคลนั้นๆ จนเกิดผล **สติ** (ระลึกถึงสิ่งที่กำลังกระทำ) หมายถึง รู้ตัวในขณะที่ใช้กำลัง ใช้ปัญญา 3 ในการสั่งสมความเป็นมงคล

สมาธิ (ตั้งมั่น ไม่วอกแวก จดจ่อ ต่อเนื่อง) หมายถึง การมีจิตใจที่มั่นคง จดจ่อต่อการศึกษา และปฏิบัติตนตามมงคล **ปัญญา** (รู้ว่าถูกต้องตามสภาวะที่เป็นจริง) หมายถึง ปัญญา 3 ในทุกระดับ

ปัญญา 3 (สุดตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา) ได้แก่

สุดตมยปัญญา (เกิดจากการบอกเล่า อ่าน สดับรับ ฟัง) หมายถึง การรับรู้ในเรื่องราวต่างๆ ของมงคลต่างๆ ด้วยการอ่าน หรือฟังผู้อื่นบอกเล่า

จินตามยปัญญา (เกิดจากการคิด วิเคราะห์ พิจารณา จินตนาการ) หมายถึง คาดการณ์ได้ว่า เมื่อกระทำแล้วจะเกิดผลดีผลเสียอย่างไร จะแก้ไขให้ถูกต้องดีขึ้นได้อย่างไร

ภาวนามยปัญญา (เกิดจากการปฏิบัติด้วยตนเอง จนเกิดผลตามความเป็นจริง) หมายถึง การฝึกฝนทดลองกระทำ ด้วยตนเองจนสัมฤทธิ์ผล

โยนิโสภณสิการ 10 เป็นวิธีคิดเชิงพุทธที่รู้จักกันใน คำว่า “ความคิดแบบคาย” หมายถึงการคิดถูกวิธี รู้จักคิด คิด เป็น มีอยู่ 10 วิธี ได้แก่ (1) วิภังขวาทะ (2) สืบสาวเหตุปัจจัย (3) แยกแยะส่วนประกอบ (4) สามัญลักษณ์ (5) อรรถธรรมสัมพันธ์ (6) เห็นคุณโทษและทางออก (7) คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม (8) ไร้คุณธรรม (9) อยู่กับปัจจุบัน และ (10) อริยสัจสี่

ทั้ง 10 วิธีการดังกล่าว จัดอยู่ในระดับของจินตามยปัญญา ในบทความนี้จะไม่แจกแจงรายละเอียด เพียงแต่ต้องการชี้แนะว่าสามารถใช้โยนิโสมนสิการ (อย่างใดอย่างหนึ่ง) เหนี่ยวนำให้เกิดมงคล 38 ได้

สำหรับคำตอบข้อ (5) ผู้ที่สามารถชี้แนะในเรื่องมงคลแก่นักเรียนนักศึกษาได้เป็นอย่างดีตามลำดับคือ (1) ครูอาจารย์ (2) บิดามารดาหรือผู้ปกครอง (3) พระสงฆ์หรือผู้ปฏิบัติธรรม และ (4) ผู้ที่นักเรียนนักศึกษานับถือศรัทธาหรือไว้วางใจ แต่ทั้งนี้บุคคลผู้ชี้แนะควรจะต้องรู้เรื่องราวและสาระของมงคลเหล่านั้นในระดับที่ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างได้บ้าง ตามสมรรถนะที่ทำได้โดยไม่จำเป็นต้องทำได้ทั้งหมด มองในมุมกลับก็คือเป็นการชักนำ (หรือล่อหลอกกลายๆ) ให้ครูอาจารย์หรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวข้างต้นหันมาศึกษาและปฏิบัติตนตามมงคลไปโดยปริยายนั่นเอง

บทส่งท้าย

มงคล 38 เป็นพระสัทธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงมอบไว้ให้กับชาวโลก เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนไปสู่ความเจริญทั้งตนเองและสังคม จัดเป็นหนึ่งในบริบทแห่งการสร้างจิตวิญญาณไปสู่ความดีงาม สำหรับมนุษย์นอกเหนือไปจากความ

รู้ทางวิชาการในโลกที่สังคมยกย่องให้คนทั่วไปจะถูกวัดความเก่งหรือความฉลาดด้วย “ไอคิว (Intelligence Quotient, IQ)” แต่มงคล 38 เป็นวิถีที่ยกระดับจิตใจหรือจิตวิญญาณให้สูงขึ้นซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่ตัววัดทาง “อารมณ์” ที่รู้จักกันในชื่อว่า “อีคิว (Emotional Quotient, EQ)” หรือก้าวไปสู่การวัดระดับ “มโนธรรมสำนึก” ที่เรียกว่า “เอ็มคิว (Morality Quotient, MQ)” สุดท้ายเพื่อวัดศักยภาพสูงสุดทางใจในระดับ “จิตวิญญาณ” ที่อาจให้ชื่อว่า “เอสคิว (Spiritual Quotient, SQ)”

บทความนี้จึงเขียนขึ้นเพื่อเป็นการน้อมนำสิ่งดีงามจากคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาสู่แวดวงการศึกษาเพื่อปลูกจิตสำนึกของผู้เป็นครูอาจารย์ และนักเรียนนักศึกษาให้หันมาสนใจหลักธรรมเหล่านี้ ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งหวังให้เยาวชนถูกหล่อหลอมด้วยความดีงามผ่านมงคล 38 จนสุดท้ายได้ประชากรของชาติที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอันได้แก่ มิตรสหาย บิดามารดา และเครือญาติ ครูอาจารย์ ผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงาน สังคมประชาคมโลก มวลมนุษย์ และสุดท้ายคือ “ตนเอง” ได้อย่างมีความสุข

บุญกิริยาวัตถุ 10 กับการเรียนการสอน

อารัมภบท

ในจำนวนธรรมะหมวดสิบ อันได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 บุญกิริยาวัตถุ 10 กถาวัตถุ 10 สังโยชน์ 10 ทศพิชชาธรรมดุเหมือนว่า บุญกิริยาวัตถุสิบจะเป็นหลักธรรมที่คนทั่วไปคุ้นเคยกันมากกว่าหมวดใด ๆ แต่มักจะรู้จักกันแค่ 3 หัวข้อหลักคือ ทานมัย สิลมัย ภวานามัย ส่วนที่เหลืออีก 7 หัวข้อมักจะถูกแบบแผ่วปลายคือ จำได้บ้างไม่ได้บ้าง อาจจะจำบางหัวข้อได้แต่ไม่แม่นในนิยามหรือลงรายละเอียดได้ไม่ลึก หัวข้อกลางๆ หรือท้ายๆ ไม่ค่อยรู้จัก การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอาจจะไม่ต่อเนื่อง บางครั้งไม่รู้ด้วยซ้ำว่ากำลังใช้หัวข้อนั้นๆ ในการกระทำกุศลกรรมบางอย่างที่เคยชินอยู่เป็นนิตย

บทความนี้จะลึกประเด็นที่จะไม่เน้นการประยุกต์บุญกิริยาวัตถุสิบในการดำเนินชีวิตทั่วไป แต่จะเน้นการนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้นักเรียนนักศึกษา รวมทั้งผู้ที่เป็นครูอาจารย์เห็นคุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับจากหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนผู้ใด (รวมทั้งนักเรียนนักศึกษาหรือครูอาจารย์) หากบังเอิญได้อ่านบทความนี้แล้วคิดว่า เรื่องดังกล่าวเป็นสิ่งที่ดี โดยขอนำไปพิจารณาให้ถ่องแท้ก่อนการทดลองปฏิบัติในภายหลัง ก็ให้เป็นไปตามเหตุปัจจัยแห่งความพร้อมของแต่ละบุคคลไป

บุญกิริยาวัตถุ 10

ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ 10 ที่กระชับที่สุดคือ *ที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือ ทางแห่งการทำความดี* (พระพรหมคุณาภรณ์. 2553) แบ่งเป็น 10 อย่าง ได้แก่

1. **ทานมัย** ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
2. **ซิลมัย** ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดี
3. **ภวานามัย** ทำบุญด้วยการเจริญภavana ฝึกอบรมจิตใจ เจริญปัญญา
4. **อปจายนมัย** ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
5. **เวยยาวัจจามัย** ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้
6. **ปัตติทานมัย** ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้กับผู้อื่น
7. **ปัตตานุโมทนามัย** ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น
8. **ธัมมัสสวนมัย** ทำบุญด้วยการฟังธรรม ศึกษาหาความรู้
9. **ธัมมเทศนามัย** ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรม ให้มีความความรู้

10. **ทิวชุกกัมม** ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง หากจะจัดกลุ่มหลักเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ ทาน ศีล และภavana หัวข้อที่เหลือ สามารถจะพิจารณาให้อยู่ในกลุ่มหลักได้ดังนี้

- (6) ปัตติทานมัย (7) ปัตตานุโมทนามัย จะอยู่ในกลุ่ม **ทานมัย**
- (4) อปจายนมัย (5) เวยยาวัจจามัย จะอยู่ในกลุ่ม **ซิลมัย**
- (8) ธัมมัสสวนมัย (9) ธัมมเทศนามัย จะอยู่ในกลุ่ม **ภวานามัย**

แต่สำหรับข้อที่ 10 คือ ทิวชุกกัมม จะเป็นข้อที่สามารถเป็นได้ทั้ง ทาน ศีล และภavana รวบยอดอยู่ในข้อเดียวกัน ซึ่งทิวชุกกัมมจะมีความหมายเหมือนกับสัมมาทิฐินั่นเอง

การปฏิบัติตนของผู้เรียนและผู้สอนด้วยบุญกิริยาวัตถุ 10

ในแต่ละหัวข้อของธรรมหมวดนี้ หากจะไล่เรียงตามลำดับโดยเน้นบุคคลที่จะได้ประโยชน์จากการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับบุญกิริยา อันได้แก่ (1) นักเรียนนักศึกษา และ (2) ครู อาจารย์ผู้สอน จะพบว่าบุคคลเหล่านั้นสามารถปฏิบัติตนตามหัวข้อธรรม ได้ตั้งสรุปเป็นแนวทางกว้างๆ ไว้ในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 หัวข้อธรรมในบุญกิริยาวัตถุ 10 ที่นักเรียนและครูอาจารย์สามารถนำไปปฏิบัติ

หัวข้อธรรม	นักเรียน นักศึกษา	ครู อาจารย์ผู้สอน
ทานมัย	<ul style="list-style-type: none"> -แบ่งปันความรู้ระหว่างเพื่อนนักเรียน นักศึกษา เช่น การ tutorial ระหว่างกลุ่ม เป็นต้น -แบ่งปัน ให้การหยิบยืมสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการเรียน การสอน เช่น การให้ยืมสมุดจด lecture ตำราเรียน อุปกรณ์การเรียน เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> -ให้ความรู้โดยการสอนศิลปวิทยาทั้งหลายเป็น วิทยาทาน แก่ผู้เรียน -ให้หรือชี้แจงหลักธรรม (ธรรมทาน) แก่นักเรียน นักศึกษาเพื่ออบรมขัดเกลาหรือช่วยเหลือชี้แนะสิ่งที่ ถูกต้องเหมาะสมมีการแก้ปัญหาทั้งในและนอกห้องเรียน
ศีลมัย	<ul style="list-style-type: none"> -ไม่ทำผิดกฎระเบียบของสถาบันที่กำลังศึกษา รวมทั้ง ประพฤติตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดีของสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> -ประพฤติตนตามกฎระเบียบขององค์กร สถาบัน และ สังคม
ภาวนามัย	<ul style="list-style-type: none"> -ใช้สติปัญญาการทำความเข้าใจเนื้อหาวิชาการต่างๆ และทดลองทำแบบฝึกหัดโจทย์ต่างๆ ในแต่ละวิชา รวมทั้งภาคปฏิบัติในห้องทดลอง จนรู้จริง หรือสามารถ นำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป 	<ul style="list-style-type: none"> -ชวนช่วยหาความรู้ทั้งภาคทฤษฎีภาคปฏิบัติในวิชาที่ รับผิดชอบ หรือวิชาที่สนใจจนมีความรู้ความสามารถ เข้าใจอย่างถ่องแท้เพื่อความมั่นใจในการถ่ายทอด องค์กรความรู้
อปายานมัย	<ul style="list-style-type: none"> -ประพฤติปฏิบัติตนให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตนมี สัมมาคารวะต่อครูอาจารย์ ผู้อาวุโสและเพื่อน นักศึกษาด้วยกัน 	<ul style="list-style-type: none"> -มีความอ่อนน้อม เป็นกันเองระหว่างผู้สอนและ ผู้เรียนตามฐานะและความเหมาะสมอันควร
เวทยาวัจจมัย	<ul style="list-style-type: none"> -ช่วยเหลือเกื้อกูลในด้านร่างกาย ให้ข้อคิดเห็นตลอดจน ชวนช่วยในการทำกิจกรรมต่างๆ อันควรแก่สถาบันครู อาจารย์ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน 	<ul style="list-style-type: none"> -ให้คำแนะนำ (ความคิด) หรือสละร่างกายอันเหมาะสม ตามโอกาสอันควร แก่บุคคลหรือองค์กรที่ต้องการความ ช่วยเหลือ
ปัตติทานมัย	<ul style="list-style-type: none"> -บอกกล่าวสิ่งที่ดีงามให้ผู้อื่นมีโอกาสสร้างประโยชน์ หรือบุญกุศลร่วมกัน -รวมกลุ่มเพื่อนห้องเพื่อช่วยกันทำกิจที่เป็นประโยชน์ แก่ส่วนรวม โดยไม่ดูผลงานว่าเป็นของตนเองแต่เพียง ผู้เดียว 	<ul style="list-style-type: none"> -ให้คำแนะนำทางวิชาการในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษา เช่น การทำโครงการต่างๆ และให้เกียรติยกย่องความสามารถ ของนักศึกษาที่ทำงานร่วมกัน
ปัตตานุโมทนามัย	<ul style="list-style-type: none"> -ยินดีต่อผลสำเร็จในการเรียน การฝึกปฏิบัติของเพื่อน นักศึกษา -ยกย่องความดีงามเมื่อรู้ว่าเพื่อนกระทำความดี เช่น การบริจาคโลหิต เก็บสิ่งของมีค่าคืนให้เจ้าของ เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> -ยกย่องชมเชยให้รางวัลในความสามารถหรือการกระทำอัน ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อส่วนตนหรือส่วนรวมของนักเรียน นักศึกษารวมทั้งเพื่อนคณาจารย์ด้วยกัน
ธัมมัสสวนมัย	<ul style="list-style-type: none"> -ศึกษาเล่าเรียนสรรพวิชาต่าง ๆ ด้วยความเคารพ ศรัทธาทั้งครูอาจารย์ องค์กรความรู้ รวมทั้งศรัทธาต่อ ตนเองว่าสามารถเรียนรู้ในวิชาการนั้นๆ ได้ 	<ul style="list-style-type: none"> -ศึกษาหาความรู้ในวิชาการต่างๆ ด้วยตนเองและ จากผู้อื่น ทั้งเนื้อหาและหลักปฏิบัติจนรู้จริงและได้สาระ มากเกินพอ สำหรับการถ่ายทอดให้ผู้เรียน
ธัมมเทสนามัย	<ul style="list-style-type: none"> -แบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากครู อาจารย์ หรือความรู้อื่นๆ ที่ตนมีให้แก่เพื่อนนักศึกษา หรือผู้ใดถามด้วยความเต็มใจ 	<ul style="list-style-type: none"> -ให้ความรู้อย่างถูกต้องและไม่ปิดบังแก่นักเรียนนักศึกษา หรือผู้ต้องการให้ความรู้ให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง
ทิวชุกัมม	<ul style="list-style-type: none"> - ระลึกถึงสถานะของความเป็นนักเรียนนักศึกษา รวมทั้งกระทำตนให้เหมาะสมกับสถานะนั้นๆ - พึงตระหนักรู้ว่า วิชาการที่ได้รับเป็นเพียงสิ่งที่จะนำไป ใช้ในการดำรงชีพด้วยสัมมาอาชีพะ มิใช่เพื่อความ ร่ำรวยมั่งคั่งจนเกินพอดี หรือนำไปใช้ในทางที่ผิด ทำนองคลองธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ตระหนักถึงถึงสถานภาพของความเป็นครูอาจารย์ แห่งตน และกระทำตนให้เหมาะสมกับสถานภาพนั้นๆ - พยายามสร้างพลังในหัวข้อธรรมทั้ง 9 ข้างต้นให้เข้มแข็ง ยิ่งขึ้น - พยายามศึกษาและประพฤติปฏิบัติตนตามหลัก แห่งสัปปริสธรรม 7 ให้ได้มากที่สุด เท่าที่กำลังแห่งตนจะ พึงมี

การประยุกต์ใช้บุญกิริยาวัตถุ 10 ในชีวิตประจำวัน

หลักปฏิบัติตามบุญกิริยา ดังกล่าวข้างต้น เป็นเพียงตัวอย่างของการนำหลักธรรมในศาสนาพุทธมาประยุกต์ใช้ในมิติของการศึกษา โดยภาพรวมคนทั่วไปมักจะมองบุญกิริยาเหล่านี้ว่าใช้ได้กับเฉพาะบุคคลทั่วไปในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรืออาจมองแค่ ทานมัย สีลมัย เพราะมีความรู้สึกว่าการทำได้ง่าย แต่พอก้าวไปถึงภาวนามัยจะรู้สึกว่าการเริ่มต้น มีอุปสรรค ไม่สะดวกต่อการปฏิบัติ โดยไม่พยายามมองหัวข้ออื่นที่สามารถกระทำได้ เช่น การประพฤติตนอ่อนน้อม (อปจายนมัย) การช่วยเหลือเกื้อกูล (เวทยาวัจจมัย) ยินดีในความดีของผู้อื่น หรือยกย่องผู้ทำดี (ปัตตานุโมทนามัย) เป็นต้น

หากนำหลักธรรมในหมวดนี้ไปพิจารณาอย่างแยกคางจะพบว่า แต่ละบุคคลสามารถปฏิบัติตนตามบุญกิริยาในชีวิตประจำวันได้เกือบทั้งหมดโดยไม่จำเป็นต้องปฏิบัติครบถ้วนในแต่ละวัน แต่ควรจะลองทำตามกำลังที่สามารถกระทำได้ ตัวอย่างเช่น

1. ขณะขับรถ เราสามารถหยุดรถเพื่อให้ทางผ่าน (ด้วยความเต็มใจ) แก่ผู้บาดเจ็บคนอื่นเมื่อมีการแข่งหรือเลี้ยวตัดหน้าเข้าซอยทางซ้ายมือ (ทานมัย)
2. กระทำตนไม่เบียดเบียน ทางกาย วาจา แก่บุคคลขณะที่มีปฏิสัมพันธ์ (สีลมัย)
3. มีความสุภาพอ่อนน้อมต่อบุคคลที่กำลังเกี่ยวข้องกับ (อปจายนมัย)
4. ให้ความช่วยเหลือต่อภารกิจของบุคคลหรือสถานที่ตามความเหมาะสม (เวทยาวัจจมัย)
5. บอกบุญแก่บุคคลอื่นเพื่อเปิดโอกาสให้สร้างกุศลตามกาลอันควร หรือขอร้องให้เพื่อนขับรถรับส่งเพื่อไปบริจาคโลหิต (ปัตติทานมัย) เพื่อให้เพื่อนได้บุญตามข้อ 4
6. ยินดีต่อการกระทำดีของผู้อื่น เช่น ชื่นชมยกย่องคนขับแท็กซี่ที่เก็บของมีค่าคืนให้เจ้าของ (ปัตตานุโมทนามัย)
7. ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในหลักธรรมโดยการอ่านหนังสือ หรือจากสื่อต่างๆ (ธัมมัสสวนมัย)

8. สนทนารธรรมแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้รู้ (ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส) ตามโอกาสอันควร (ธัมมเทศนามัย)

9. ไหว้พระสวดมนต์ หรืออบรมจิตผ่านกรรมฐาน 2 คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน (ภาวนามัย) รวมทั้งศึกษาอริยสัจ 4 และปฏิจางสมุปปาท ด้วยปัญญา 3 (ทิฏฐุชุกัมม)

บทสรุป

บุญกิริยาวัตถุ 10 ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มของ “ธรรมที่พึงมีพึงปฏิบัติสำหรับผู้ใกล้ชิดศาสนา (อุบาสก)” และ “กุศลธรรมอันพึงทำให้เจริญ” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2553) ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วจะไม่รู้สึกว่ามีความเกี่ยวข้องกับการเรียน การสอนแต่อย่างใด แต่เมื่อ “มองนอกกรอบ” แล้วลองพิจารณาอย่างใคร่ครวญจะพบว่า ถ้าต้องการกระทำตนให้เป็นผู้ใกล้ชิดศาสนา หรือ ทำกุศลในตนให้เกิดขึ้น บุญกิริยาวัตถุ 10 จะเป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ผ่านการกระทำกิจการงานหรือการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้อยู่ในวัยเรียนจะใช้เวลา (กลางวัน) ส่วนใหญ่หมดไปกับการเรียน รวมทั้งผู้ที่เป็นครูอาจารย์ ที่ใช้เวลาอยู่กับการเรียนการสอนในสถานศึกษาเช่นกัน ดังนั้น ถ้าอาศัยรูปแบบ (model) ที่กระทำผ่านปรากฏการณ์จริง คือการเรียนการสอน สิ่งนี้จึงมิได้เป็นอุปสรรคต่อการนำหลักธรรมหมวดนี้ มาประยุกต์ใช้แต่อย่างใด แต่จะเป็นตัวช่วยที่ใช้ในการดำเนินกิจวัตรประจำวันในการเรียนการสอน ผลักดันให้บุคคลเหล่านั้น “ทำกุศลในตนให้เจริญขึ้น” รวมทั้ง “ปฏิบัติธรรมในฐานะผู้ใกล้ชิดศาสนา” ได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

1. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). 2553. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 18. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์ : นนทบุรี.

เสียงดนตรี : สุนทรีย์แห่งสัจธรรม

อาร์มภพ

มนุษย์ทั่วไปที่สามารถได้ยินเสียงซึ่งอยู่รอบตัวเราก็เนื่องมาจากการสั่นสะเทือน (vibration) จากแหล่งกำเนิด (source) ผ่านตัวกลาง (media) คืออากาศแล้วส่งพลังงานในรูปแบบคลื่นตามยาว (longitudinal wave) เข้ากระทบอวัยวะรับเสียง (หู) เพื่อเปลี่ยนเป็นสัญญาณทางชีวภาพในร่างกาย (ประสาทหู สมอง การแปลความหมาย) จนเกิดการได้ยินเสียงต่างๆ

เสียงเหล่านั้นอาจเป็นเสียงธรรมชาติ เช่น พัดร้อง ภูเขาไฟระเบิด คลื่นในทะเล หรือเสียงที่เปล่งออกมาจากปากมนุษย์ สัตว์ รวมทั้งเสียงที่เกิดจากกิจกรรมที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาอันได้แก่ เสียงเครื่องจักร เรือบิน ระเบิด และเสียงดนตรี เป็นต้น แต่จะมีกี่คนที่นำมาคิดวิเคราะห์ต่อว่าผลของการได้ยินเสียงทำให้มีผลต่อร่างกายและจิตใจมนุษย์อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลทางใจ ดังนั้น บทความนี้จะลองวิเคราะห์ในเรื่องของเสียงโดยอาศัย **เสียงดนตรี** เป็นประเด็นหลัก ทั้งนี้เพื่อสร้างหรือเชื่อมโยงเสียงกับหลักธรรมในพุทธศาสนาให้สอดคล้องประสานซึ่งกันและกัน เพื่อผลลัพธ์สุดท้ายในการพัฒนาปัญญา

เสียง

เสียง (sound) ความหมายตามหลักวิชาการ คือ พลังงานรูปหนึ่งที่เกิดจากการสั่นของโมเลกุลอากาศทำให้เกิดอัดและคายสลับกันของโมเลกุลดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความดันบรรยากาศจากการเคลื่อนที่ของโมเลกุลอากาศ เรียกว่า “คลื่นเสียง” ซึ่งวัดออกมาเป็นความถี่ (frequency) ในหน่วยรอบต่อวินาที (Hertz, Hz) โดยความดันเสียง (sound pressure) จะวัดในรูปพลังงานโดยใช้หน่วย Pascal (Pa) หรือ micro pascal (10^{-6} Pa) โดยนิยามหลักของ Pascal มาจากหน่วย Newton / m^2 แต่ระดับความดันเสียง (sound pressure level) จะวัดเป็น decibel (dB_A)

เสียงในตัวกลางกับการได้ยิน

โดยความเป็นจริงแล้วมนุษย์มักได้ยินเสียงผ่านหู โดยการแพร่จากโมเลกุลอากาศ ซึ่งเสียงจะมีอัตราเร็วในอากาศประมาณ 340 เมตรต่อวินาที แต่ถ้าแพร่ผ่านตัวกลางที่เป็นของเหลว เช่น น้ำ อัตราเร็วจะเพิ่มเป็น 1,500 เมตรต่อวินาทีในขณะที่ผ่านของแข็ง (โลหะ) อัตราดังกล่าวจะสูงถึง 5,000 เมตรต่อวินาที

ในบรรยากาศทั่วไปมนุษย์สามารถได้ยินเสียงด้วยช่วงความถี่ประมาณ 20-20,000 Hz เมื่อพิจารณาในรูปของระดับความดันเสียงจะอยู่ในช่วง 0 dB-140 dB_A โดยประมาณ แต่ถ้าระดับความดันเสียงเพิ่มขึ้นถึง 130-140 dB_A จะเป็นระดับที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดรุนแรง ซึ่งทางการแพทย์พบ

ว่าระดับความดันเสียงเท่ากับ 100 Pascal คือระดับของความเจ็บปวด (threshold of pain) ซึ่งระดับดังกล่าวเทียบได้กับ 130-140 dB_A นั่นเอง ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงเรื่องเสียง เรามักคิดถึงหน่วยของ decibel มากกว่า ความถี่ (Hz) หรือความดันเสียง (Pascal) ในแง่ของมลพิษในสิ่งแวดล้อม เสียงที่เข้าข่ายเป็นมลพิษทางเสียง (noise pollution) มักจะกำหนดค่าทั่วไปในบรรยากาศ (threshold) ไว้ในระดับที่ไม่เกิน 65 dB_A

เสียงดนตรี

เสียงดนตรีเป็นเสียงที่มนุษย์ทำขึ้นโดยอาศัยการเปล่งเสียงของมนุษย์และ/หรือเครื่องดนตรีประเภทต่างๆ 4 กลุ่ม (ดีด สี ตี เป่า) มีสູ້มเสียงที่กำหนดให้ เกิดระดับเสียงดนตรีหลัก 7 เสียง อันได้แก่ โด (C) เร (D) มี (E) ฟา (F) ซอล (G) ลา (A) ที (B) โดยมีเสียงครึ่งเสียงคือ แฟลต (b) และชาร์ป (#) ระหว่างเสียงหลักดังกล่าว ทำให้เกิดเสียงที่หลากหลาย เมื่อผนวกให้เข้ากับจังหวะ (ช้า เร็ว) ความดัง (ดัง ค่อย) ฯลฯ และระดับเสียง (คู่แปด, Octave) จะทำให้เกิดความไพเราะรวมทั้งสุนทรียทางเสียงที่มนุษย์สัมผัส ซึ่งระดับเสียงคู่แปดเมื่อนำไปเทียบกับคีย์เปียโนที่มีจำนวนแป้นขาว 52 ตัว แป้นดำ (เสียงครึ่ง) อีก 36 ตัว รวมเป็น 88 คีย์ แล้วจะเทียบตัวอย่างของเสียงโด (C) ที่มีความถี่ (Hz) ดังสรุปไว้ในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับเสียงคู่แปดของเสียงโด (C) เทียบกับความถี่เสียง (Hz)

เสียงคู่แปด	ความถี่ (Hz)	ตำแหน่งแป้นคีย์
C1	32.703	3
C2	65.406	10
C3	130.81	17
C4*	261.62	24
C5	523.25	31
C6	1,046.50	38
C7	2,093.0	45
C8	4,186.0	52

หมายเหตุ : * สัญลักษณ์ของ middle C บนคีย์เปียโน ซึ่งเป็น Octave ที่ 4

เสียงในศาสนาพุทธ

“เสียงรู้ได้ด้วยหูหนอ” เป็นวลีที่ผู้สนใจในศาสนาพุทธอย่างลึกซึ้งเมื่อได้ยินหรือระลึกถึงจะเกิดความตระหนักอย่างชัดเจนต่อคำกล่าวข้างต้น เสียงในที่นี้หมายถึงสรรพเสียงทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเสียงของมนุษย์ สัตว์ หรือธรรมชาติ รวมทั้งเสียงดนตรี แต่ผู้ที่ได้ยินรวมถึงผู้ที่กล่าวคำนี้ มักจะเน้นเสียงมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เสียงนินทาว່าร้าย คำชม เสียงที่ฟังแล้วเกิดความไม่พอใจ วลีข้างต้นเป็นการเตือนสติจากผู้รู้ให้แก่ผู้ที่ได้รับฟังคำนี้ว่าเสียงเป็นเพียง “รูปรภายนอก” หรืออายตนะภายนอก ที่เข้ามากระทบกับ “รูปรภายใน” อันหมายถึงหู (อายตนะภายใน) แล้วเกิดอาการรู้เสียงเป็น “นาม” จากการทำงานของ “โสตวิญญาน” แล้วเกิดการปรุงแต่ง (สังขาร) ไปตาม “สัญญา” หรือการจำได้หมายรู้เก็บไว้ในจิต ขณะได้ยิน “ปรมัตถ์ลัจจะ” จะปรากฏขึ้นแต่มนุษย์จะยึดติดกับคำแปลภาษาที่เรียกว่า “สมมติลัจจะ” ทำให้เกิดความชอบหรือไม่ชอบใจ หรือก่อให้เกิดความสุขหรือทุกข์หรือเฉยๆ ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้เรียกว่า “เวทนา” นั่นเอง

ดังนั้นเมื่อเกิดสภาวะได้ยินเสียงใดๆ ขึ้นมา “ชั้น 5” อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน จะทำงานประสานกันโดยอัตโนมัติในแต่ละขณะจิตที่ได้ยินเสียงรวมทั้งขณะที่เสียงดับไปแล้ว ซึ่งเป็นที่มาของการขบเขี้ยวเคี้ยวฟันทุกครั้งที่ได้ยินคำว่าด่าเมื่อวานแต่ “ธรรมารมณ” หรือตะกอนคำด่าที่ได้ยินและดับไปแล้ว แต่ถูกเก็บไว้ในความทรงจำ (ใจ) ถูกขุดขึ้นมาครุ่นคิดคำนึงในขณะที่ระลึกถึงมันด้วยโมโนวิญญานรูปที่ 1 เป็นภาพรวมของการอธิบายความดังกล่าวข้างต้น ผู้อ่านสามารถใช้ “จินตตามยปัญญา” คิดพิจารณาเพิ่มเติมในเรื่องของรูป / ภาพ และตา หรือรสกับกลิ่นได้ด้วยตัวเองโดยอาศัยการวิเคราะห์ที่ตั้งตัวอย่างของเสียงและหูได้โดยไม่ต้องยกนัก

เมื่อนำเสียงโดยเน้นเสียงดนตรีมาเป็นตัวอย่างในการขยายความโดยอาศัยรูปที่ 2 มาช่วย เราสามารถเชื่อมโยงจากคำหลักคือ **เสียง หู ดนตรี** โดยเจาะคำว่าเสียงที่ผ่านมาจากโมเลกุลของอากาศ หรือ “วาทะธาตุ” อันหมายถึงธาตุลมเข้าไปในกลุ่มของธาตุสี่ (ปฐวี อาโป เตโช วาโย) นำไปรวมอยู่ในคำว่า “สมถกรรมฐาน 40” ได้อย่างชัดเจน ส่วนในมุมมองของเสียงดนตรีในรูปที่ 2 ก็มีคำสำคัญอธิบายเชื่อมโยงไว้เป็นสังเขปให้ผู้ผู้อ่านพิจารณาเอาเองได้โดยง่ายเช่นกัน

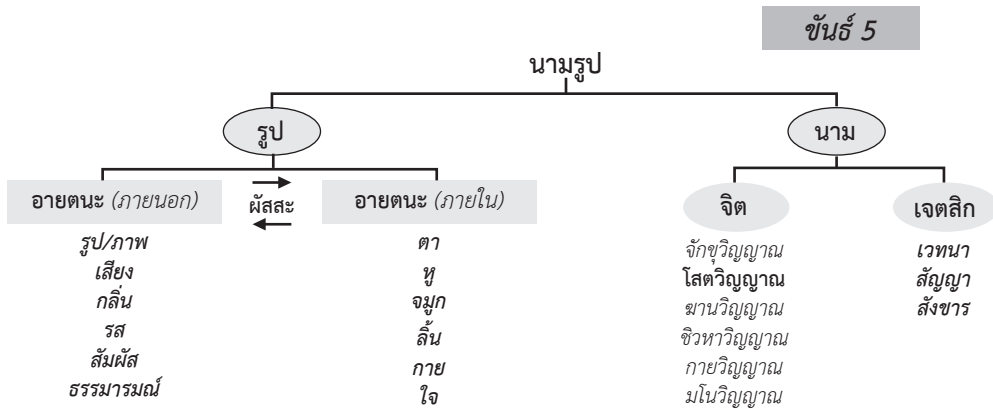
ดนตรีกับปัญญา 3

ผู้ที่ประสบความสำเร็จทางดนตรีมักจะมีความสามารถในการพัฒนาปัญญา 3 (ทางโลก) อย่างเป็นรูปธรรมยกตัวอย่างเช่น ผู้สนใจและอยากเล่นเปียโนให้เป็นแต่ไม่มีฐานความรู้ทางด้านดนตรีประเภทนี้อยู่เลยจำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยสุดตมยปัญญา ตามด้วยจินตตามยปัญญา และจบด้วยภาวนามยปัญญา แล้ววนซ้ำมายังสุดตมยปัญญา เป็นวงจรเรื่อยไปจนกว่าจะเล่นเป็นจนถึงระดับคตกผลึก (ชำนาญจนไม่ต้องดูโน้ต) กล่าวคือ ต้องเริ่มจาก **สุดตมยปัญญา** อันหมายถึงการฝึกอ่านภาษาดนตรี (ตัวโน้ต) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแบบท่องจำ จากคำบอกเล่าของครูผู้สอนหรือสังเกตการเล่นจากผู้ที่เล่นเป็นไปก่อน (รวมทั้งการดูภาพต่างๆ ในหนังสือทีวี วีดีโอ) เพื่อให้ผู้เรียนรู้ความหมายของตัวโน้ตที่บังคับจังหวะเพลงอย่างถูกต้องเป็นประการแรก และต้องรู้ว่าตัวโน้ตตัวใดบังคับค้ำให้เล่นมือซ้าย-ขวา อย่างไร เป็นต้น

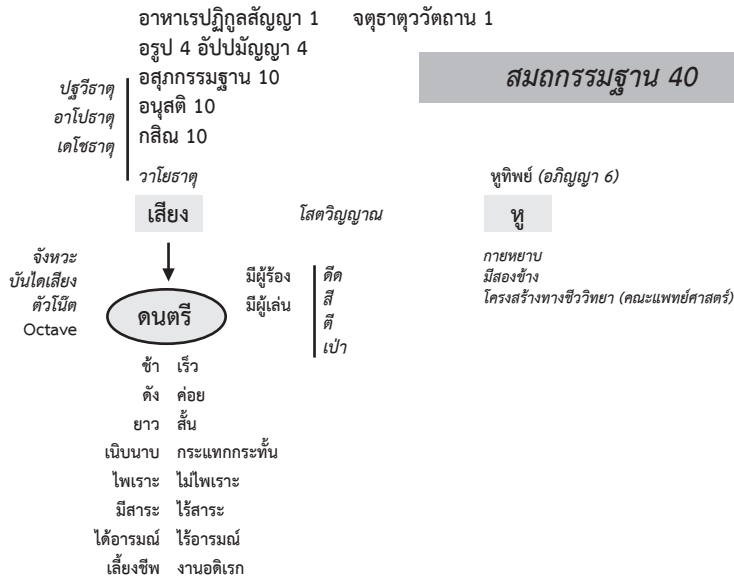
ต่อไปจะต้องจินตนาการให้ได้ว่า ถ้ากดนิ้วลงบนแป้นคีย์เปียโนด้วยน้ำหนักและเปลี่ยนคีย์ด้วยความเร็วต่างๆ กัน จะเกิดเสียงและจังหวะแตกต่างกันอย่างไร หรือคาดการณ์กว่ากดคีย์ต่าง ๆ แล้วจะให้เสียงตรงกับตัวโน้ตใด เหล่านี้คือ การฝึกในขั้น **จินตตามยปัญญา**

สุดท้ายในชั้น **ภาวนามยปัญญา** คือ ลงมือเล่น เปียโนจริงด้วยการฝึกมือทั้งสองข้าง โดยอาจจะฝึกแต่ละข้าง ให้ชำนาญก่อนก็ได้ ฝึกการใช้นิ้วและประสานกับการอ่านโน้ต เพลงไปพร้อมกับรับฟังการชี้แนะจากครูผู้สอนโดยอาศัย อธิปไตย 4 และอินทรี 5 ภาวนามยปัญญาจะถูกพัฒนาขึ้น และวนมาทำปัญญา 3 ซ้ำ เพื่อพัฒนาความชำนาญอย่างต่อเนื่อง จนสุดท้ายสามารถเล่นเพลงนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องดูโน้ต

เพราะทุกอย่าง ถูกบันทึกไว้ในสมอง จิต และความรู้สึก เรียบร้อยแล้ว สามารถเรียกย้อน (recall) ประสบการณ์จากการฝึกฝน (การจำตัวโน้ต แป้นคีย์ น้ำหนักกดของนิ้วมือ) มาใช้งานได้ตามใจนึก การฝึกเครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ หรือ แม้แต่การฝึกร้องเพลง ก็อาศัยหลักการดังกล่าวข้างต้นได้เช่นเดียวกัน

รูปที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างอายตนะภายนอก (เสียง) และอายตนะภายใน (หู) ในมุมมองของชั้น 5 หรือนามรูป

รูปที่ 2 บูรณาการระหว่างเสียงกับหูที่เชื่อมโยงไปยังกรรมฐาน 40

สาระที่ได้จากการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุปจากภาพรวมของเสียงใด ๆ โดยไม่เน้นเฉพาะเสียงดนตรีสามารถแจกแจงสาระที่ได้เป็นข้อหลักๆ ดังนี้

1. เรียนรู้แนวคิดในการบูรณาการเนื้อหาวิชาเข้ากับหลักธรรมในศาสนาพุทธ
2. ทำให้รู้จักความหมายเบื้องต้นของคำสำคัญต่างๆ ในศาสนาพุทธ เช่น อายุตะนะ 6 ชั้น 5 รูปและนาม (จิตเจตสิก)
3. มองเห็นวิถีของการเชื่อมโยงเพื่อเรียนรู้ต่อไปในเรื่องเหล่านี้เป็นบาทฐาน คือ
ปฏิบัติสมุพบาท (สังขาร วิทยญาณ นามรูป อายุตะนะ ผัสสะ เวทนา)
กรรมฐาน (สมถกรรมฐาน 40 วิปัสสนากรรมฐาน) ธาตุ 4 (ดิน น้ำ ลม ไฟ)
อภิญา 6 (หุทิพย์ ตาทิพย์ ระลึกชาติ แสดงฤทธิ์ ทายใจ สิ้นอาสวะ)

จริยธรรม คุณธรรมที่ได้จากดนตรี

ในมุมมองของจริยธรรม คุณธรรมเกี่ยวกับเสียงในมิติของเสียงดนตรี ซึ่งจะต้องประกอบด้วยผู้เล่นผู้ร้อง และเครื่องดนตรีต่างๆ โดยเฉพาะคุณธรรม จริยธรรมที่พึงมีหรือควรบังเกิดแก่นักดนตรี สามารถกล่าวเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 สรุปหลักธรรมที่เรียนรู้จากเสียงดนตรี

ทางโลก	ทางธรรม
1. หาเลี้ยงชีพเฉพาะตน	1. สัมมาอาชีวะ (มรรคมืองค์ 8)
2. ฝึกสมาธิ	2. อินทรีย์ 5 (ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา)
3. ฝึกความเพียร	3. อิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)
4. ฝึกความอดทน	4. ขันติธรรม
5. ฝึกความสามารถเฉพาะตน (ศักยภาพ พรสวรรค์)	5. ปัจจัตตัง
6. สร้างความสามัคคี	6. สามัคคีธรรม
7. ผ่อนคลายอารมณ์	7. ปีติ ปัสสัทธิ
	8. ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา)
	9. ความแปรเปลี่ยนแห่งเสียง (ไตรลักษณ์)
	10. เหตุปัจจัยแห่งการเกิดดับ (อิทัปปัจจยตา)

ด้านจริยธรรม

- (1) พึงสังวรในเรื่องของความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากเสียงดนตรีต่อผู้คนรอบข้าง (การเบียดเบียน)
- (2) รู้จักกาลเทศะในการแสดงดนตรี (เวลาใดและสถานที่ใด)
- (3) รู้จักความพอดี (ระยะเวลาที่เหมาะสมในการแสดง)

ด้านคุณธรรม

- (1) เรียกร้องค่าตอบแทนการจ้างที่เหมาะสม
- (2) ซึ่ในในเรื่องที่ก่อประโยชน์แก่สังคมโดยใช้เพลงเป็นสื่อ
- (3) เป็นตัวแทน (สัญลักษณ์) ทางด้านความดีงามและความถูกต้อง
- (4) ช่วยเหลือการกุศลในโอกาสอันควร

หลักธรรมที่ได้จากดนตรี

หลักธรรมในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ หลักธรรมทางโลก และหลักทางธรรมที่เชื่อมโยงกับทางโลก มีรายละเอียดสรุปไว้ในตารางที่ 2 ดังนี้

บทสรุปจากเสียงดนตรี

บทเพลงซึ่งก่อกำเนิดมาจากผู้ประพันธ์ที่มุ่งมั่นตั้งใจแต่งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ย่อมมีเสียงปรากฏให้ได้ยินเป็นเป้าหมายหรือผลลัพธ์ในที่สุด แต่ละบทเพลงย่อมสะท้อนถึงนิสัยใจคอ (สันดาน) อารมณ์ ความดีงาม ความรู้สึก โดยเฉพาะผู้แต่งหรือแม้แต่นักดนตรีหรือนักร้อง ที่ถูกกำหนดให้เล่นหรือร้องเพลงนั้นๆ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า **แต่ละเสียงเพลงสะท้อนจิตวิญญาณของผู้ประพันธ์** ถ้าผู้แต่งมีอารมณ์ฝ่ายบวก เสียงเพลงและท่วงทำนองที่ปรากฏย่อมเป็นที่สบอารมณ์ของผู้ฟัง ในทางตรงข้าม หากผู้แต่งมีจิตใจที่หยาบกระด้าง ถ้อยถ้อย เพลงที่แต่งออกมาจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกกดดัน ฟังแล้วไม่เกิดความสุข สนุกสนาน ฟังซ้ำ ฟังซ้ำ หรืออยากทำร้ายสิ่งที่อยู่ข้างเคียง ซึ่งผู้แต่งมักจะผลอ

สะท้อนตัวตนที่แท้จริงออกมาโดยผ่านเสียงเพลง เสียงที่ปรากฏในแต่ละเพลงจึงสามารถคาดเดาอารมณ์หรือตัวตนของผู้แต่งว่า จะชี้นำชักจูงผู้ฟังไปสู่ความสุขหรือทุกข์ หรือเกิดความทุกข์ใจเมื่อได้ยินเสียงเพลงเหล่านั้น ดังนั้นผู้ประพันธ์เพลงที่มีจิตวิญญาณเข้าถึงเพลงที่แต่งขึ้นย่อมจะมีความรู้สึกที่ **“เสียงเพลงคือตัวเรา ตัวเราคือเสียงเพลง”** และเมื่อผู้ฟังได้รับฟังเพลงนั้นๆ แล้ว ย่อมมีอารมณ์สะท้อนออกมาในความรู้สึก (ทางจิตวิญญาณ) ทางใดทางหนึ่งคือ

มีเสียงเพลง	มีตัวเรา	(เกิด เกิด)
ไร้เสียงเพลง	ยังคงมีตัวเรา	(ดับ เกิด)
มีเสียงเพลง	แต่ไร้ซึ่งตัวเรา	(เกิด ดับ)
ไร้เสียงเพลง	ไร้แล้วซึ่งตัวเรา	(ดับ ดับ)

จริยธรรมที่ยั่งยืนสำหรับระบบสิ่งแวดล้อมกับมวลมนุษย์

อารัมภบท

มนุษย์และสิ่งแวดล้อมต่างมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างหลากหลายในขอบเขตของภูมิแห่งชีวิต (biosphere) ด้วยเหตุที่มนุษย์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างขาดสำนึกจนเสียสมดุล ยังผลให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมแพร่ขยายไปทั่วโลก วิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหาเพื่อหยุดยั้งความหายนะขั้นวิกฤติในอนาคต รวมทั้งสร้างวิถีที่ยั่งยืนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องพึ่งพาแนวคิดเชิงสันติ บทความนี้เป็นผลพวงของการใช้หลักแห่งทางสายกลางในองค์ระดมความคิดของปัญญาของศาสนาพุทธที่นำมาบูรณาการกับศาสตร์ทางด้านสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยา และได้นำไปใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในรูปของบทความเสริมการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาตามความมุ่งมั่นแห่งการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

บทนำ

นับแต่มนุษย์วิวัฒน์เข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม (industrialization) มนุษย์บางกลุ่มได้ทักท้วงและสถาปนาตัวเองว่าเป็นผู้ครอบครองระบบนิเวศในระดับสูงสุด (highest trophic level) รูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ การสร้างกฎเกณฑ์เพื่อกอบโกย (take benefit) จากทุกๆ องค์ประกอบของระบบนิเวศทั้งส่วนที่เป็นสิ่งมีชีวิต (biotics) และสิ่งไร้ชีวิต (abiotics) แนวคิดในการปฏิวัติอุตสาหกรรมลามมาจนถึงโลกาภิวัตน์ (globalization) ก่อให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงทำลาย จนธรรมชาติส่งสัญญาณเตือนภัยมายังมนุษย์ทั้งกลุ่มที่มีส่วนและไม่มีส่วนต่อการกระทำในรูปของภัยธรรมชาติ วิสัยทัศน์ที่นำมาซึ่งผลกระทบเชิงลบทำให้ถึงเวลาที่ควรย้อนกลับมาทบทวนใหม่ว่าจะยังคงเดินหน้าพัฒนาด้วยกรอบความคิดเดิมหรือจะหาวิสัยทัศน์ใหม่ในเชิงใฝ่สันติเพื่อตัดวงจรหายนะได้ทันทั้งที่ความพยายามทำความเข้าใจกับวิสัยทัศน์ที่เน้น **“การอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนด้วยหลักแห่งสันติธรรมระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม”** ที่อิงหลักแห่งทางสายกลางโดยเริ่มจาก ความเห็นถูกต้องและดำริถูกต้อง น่าจะนำมาพิจารณาเพื่อใช้เป็นทางออกสำหรับปัญหาที่มวลมนุษย์กำลังเผชิญอยู่

ต่อภาระหน้าที่ของความเป็นครูอาจารย์ซึ่งมักถูกคนทั่วไปยกให้เป็นผู้นำทางปัญญา จึงจำต้องแสวงหาสาระที่จะนำมาปลูก **“มโนธรรมสำนึก”** แก่เหล่านักศึกษาให้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เผชิญกันอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งเสนอแนวคิดใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เพื่อคงไว้ซึ่งทรัพยากรเหล่านั้นให้กับมวลมนุษย์ในยุคหน้า (next generation) ด้วยเหตุที่บทความนี้มีใช้เป็นบทความงานวิจัย แต่เป็นบทความที่พยายามเสนอแนวคิดในรูปแบบบูรณาการระหว่างสาระเชิงวิชาการกับแนวคิดเชิงพุทธ โดยอาศัยข้อธรรมะ

พื้นฐานที่ถูกสังเคราะห์ออกมาเป็นบทความบรรยาย และแจกจ่ายให้นักศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยหวังผลในแง่กระตุ้นให้เกิดการคิดแบบบูรณาการเชิงบวกอย่างเป็นระบบ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมกับคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตของมนุษย์สามารถอาศัยสุขภาพ (health) เป็นตัวชี้วัด ซึ่งสะท้อนออกในรูปสุขภาพกาย (physical) และสุขภาพทางจิต (mental, or psychological) โดยทั้งสองส่วนจะขึ้นอยู่กับตัวแปรหลักของเหตุปัจจัย คือ

ความอยาก (เหตุ)

สิ่งแวดล้อมในโลกมนุษย์ (ปัจจัย)

การกระทำ (ปัจจัย)

ผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 3 ตัวแปรดังกล่าว ก่อให้เกิดกิจกรรมหลากหลายที่นำมาซึ่งผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อคุณภาพชีวิต ด้วยเหตุที่ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันเริ่มมีจำกัด ส่วนหนึ่งเป็นเพราะถูกใช้ในปริมาณที่มากเกินไป อีกส่วนหนึ่งคือ คุณภาพของทรัพยากรที่ถูกใช้ (บางชนิด) พื้นคุณภาพเดิมไม่ทันการกล่าวคือ ปริมาณลดลง คุณภาพแย่ลง ตัวอย่างเช่น ทรัพยากรน้ำ ตัวเร่งที่ทำให้ปัญหาดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นถ้าจะสรุปอย่างย่อๆ ก็คือ การแย่งชิงและครอบครองทรัพยากรบางประเภทถูกทำลายในอัตราที่เร็วกว่าการฟื้นคืน (recovery) และการเกิดสภาวะมลพิษ (pollution) อันเนื่องมาจากการพัฒนาหรือตัดแปลงทรัพยากร อันเป็นวังวนให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตจนกลายเป็นวัฏจักรนिरันต์หากจะดูวิวัฒนาการอันยิ่งใหญ่ของปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากน้ำมือมนุษย์และเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติจะสามารถพิจารณาได้จากข้อสรุป ตามตารางที่ 1 ดังนี้

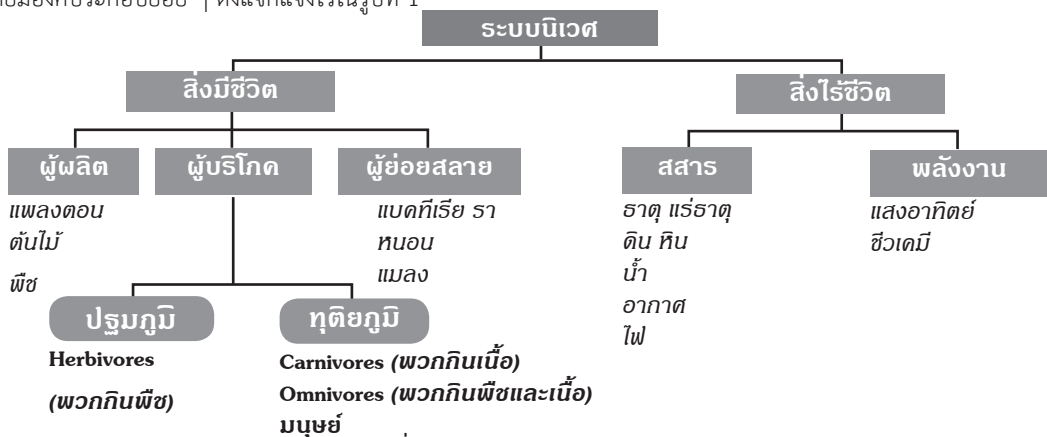

ตารางที่ 1 มหันตภัยที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์และภัยธรรมชาติ

มนุษย์สร้าง	ธรรมชาติบันดาล
1. มลพิษทางน้ำ อากาศ ดิน	1. แผ่นดินไหว
2. การขาดแคลนน้ำและคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม	2. ภูเขาไฟระเบิด
3. การตัดไม้ทำลายป่า (ทุกประเภท)	3. ลมพายุ (เฮอริเคน ใต้ฝุ่น)
4. การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ	4. อุกกาบาตชนโลก
5. การขยายพื้นที่ทะเลทรายและการกัดเซาะดิน	5. ไฟป่า
6. ฝนกรด	6. คลื่นใต้น้ำ (สึนามิ)
7. โลกร้อน	7. ดินถล่ม หิมะถล่ม
8. รุรัวในชั้นโอโซน	8. อุทกภัย
9. การเพิ่มประชากร	9. ภัยแล้ง
10. ขอบเสียอันตราย	10. น้ำทะเลหนุนสูง
11. ขอบเสียกัมมันตรังสี	11. การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

ระบบนิเวศและหลักแห่งความยั่งยืน

กล่าวโดยย่อระบบนิเวศมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 2 ส่วนคือ (1) กลุ่มของสิ่งมีชีวิต และ (2) กลุ่มของสิ่งไร้ชีวิต โดยมีองค์ประกอบย่อย ๆ ดังแจกแจงไว้ในรูปที่ 1

รูปที่ 1 องค์ประกอบในระบบนิเวศ

สังคม (community) ของระบบนิเวศอันได้แก่ ประชากรในระบบ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพจะประกอบขึ้นเป็นระบบที่ลงตัว ต่างมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ล่า (predator) และผู้ถูกล่า (prey) ในห่วงโซ่อาหาร (food chain) และสายใยอาหาร (food web) ด้วยปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติและพลังงานที่สังเคราะห์โดยสิ่งมีชีวิตทำให้เกิดความสมดุลอย่างยั่งยืนด้วยสมมติฐานกายา (Gaia hypothesis) ที่กล่าวโดยภาพรวมว่า “โลก คือ องค์กรที่มีชีวิตระดับมหชีว (living superorganisms) ที่มีการปรับตัวทางกายภาพและเคมีอยู่ทุกขณะเพื่อสร้างสมดุลและวิวัฒนาการในรูปแบบของการช่วยกันผลิตทรัพยากรทางชีวภาพและกายภาพให้เป็นแหล่งอาศัยทางนิเวศที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต

ถ้าระบบดังกล่าวถูกทำให้เสียสมดุลจะส่งผลกระทบต่อ “ประกอบย่อยได้” สมมติฐานดังกล่าวสามารถมองในมุมกลับได้ว่าทราบใดที่ระบบนิเวศไม่ถูกรบกวน (ทำลาย)จนเสียสมดุลมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ก็จะคงความเป็นปกติสุขอยู่ได้โดยไม่ถูกรบกวนจากสิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติ)

แต่จากสภาพปัจจุบันพบว่าสมมติฐานของกายา กำลังปรากฏให้เห็นถึงการรบกวนระบบนิเวศจนเสียสมดุล ดังตัวอย่างของปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น นักวิทยาศาสตร์เองได้ตระหนักถึงภัยพิบัติที่จะต้องเผชิญในอนาคต จึงได้จัดประชุมร่วมกันในระดับโลกเมื่อปี ค.ศ. 1992 ที่กรุงรีโอ เดอ จาไนโร ประเทศบราซิล (Earth Summit) และได้ประกาศปฏิญญา ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอัน

เป็นที่มาของการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งโดยหลักการแล้วก็คือ การพัฒนาที่ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ระหว่างระบบนิเวศ (ecological system) และสังคมมนุษย์ (human society) จากผลของการประชุมได้มีการทบทวนนิยามและความหมายของคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืนที่เคยให้ไว้แต่เดิม และได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นสาระที่พอจะเข้าใจได้ในความหมายดังต่อไปนี้

“สิทธิอันถูกต้องและชอบธรรม (right) ในการพัฒนาจะต้องปฏิบัติให้ตรงตามพันธะกรณีอย่างมีดุลพินิจด้วยความยุติธรรม (equity) เพื่อสนองความต้องการในสิ่งที่พึงมีพึงได้ทางด้านสิ่งแวดล้อมให้กับมวลมนุษย์ทั้งในยุคปัจจุบันและยุคอนาคต (future generation)”

“เพื่อให้บรรลุถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบองค์รวม การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (environmental protection) จะถือเป็นรากฐาน (constitute) ซึ่งจะต้องพิจารณาให้เป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการพัฒนา โดยมีอาจคิดแบบแยกส่วน”

ถ้าจะว่ากันตามหลักการแล้ว การพัฒนาแบบยั่งยืนจะมุ่งไปยัง 3 ประเด็นหลัก คือ (1) ความพอใจในความต้องการของมนุษย์ (2) การบำรุงรักษาระบบนิเวศให้เกิดความสมบูรณ์และมั่นคง (integrity) และ (3) มีความยุติธรรมในแง่กฎหมายและความเป็นธรรมในสังคมมนุษย์ การพัฒนาดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการบริหารจัดการให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยผ่านทางระบบนิเวศมีความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐศาสตร์และความต้องการ (การยอมรับ) ของสังคม อย่างสอดคล้องและสมดุลระหว่างสามมุมมองเหล่านี้ หากมุมมองใดมุมมองหนึ่งไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างบูรณาการ (ล้มเหลว) อาจมีผลให้การพัฒนาแบบยั่งยืนไม่อาจบรรลุเป้าหมายได้

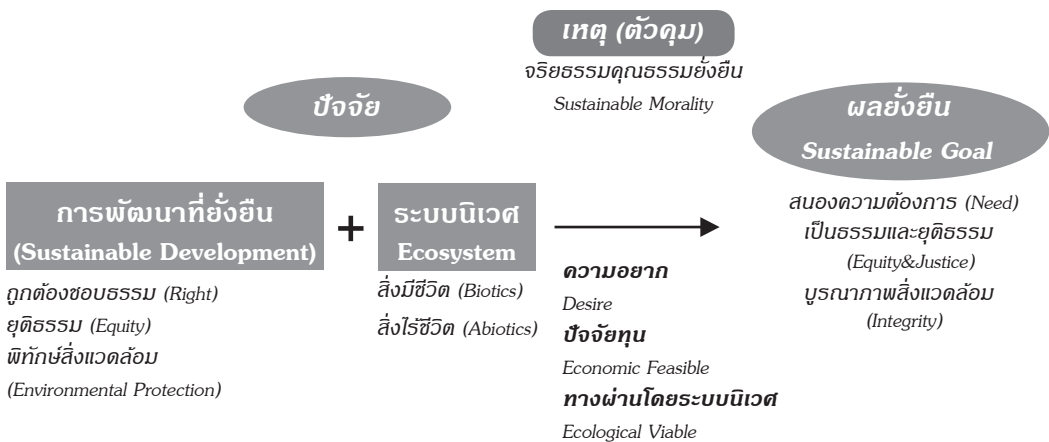
จริยธรรมของสิ่งแวดล้อม

แนวคิดทางด้านจริยธรรมสิ่งแวดล้อมเป็นผลมาจากการประชุมทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่กรุงโตเกียวในปี ค.ศ. 1989 แต่สาระในเรื่องดังกล่าวมุ่งเน้นในระดับนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การประหยัดพลังงาน และการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการเสนอแนะอย่างกว้างๆ (guidance) ซึ่งไม่ลงรายละเอียดแต่หวังผลในแง่ของผลที่เกิดขึ้น (output) ใน 3 ประเด็นหลักข้างต้น โดยขาดการมองถึงสาเหตุ (cause) และกระบวนการ (processes) ที่ก่อให้เกิดปัญหาและกระบวนการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้กระบวนการซึ่งจะก่อให้เกิดจริยธรรมสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติจึงยังไม่ชัดเจน สุดแล้วแต่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องไปดำเนินการต่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์

จริยธรรมที่ยั่งยืน

จริยธรรมเป็นนามธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด มโนธรรมสำนึก หรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่สามารถแสดงออก (ทางกาย วาจา ใจ) ของมนุษย์ต่อสิ่งที่มีปฏิสัมพันธ์ให้เป็นที่ประจักษ์ จัดเป็นกฎเกณฑ์สังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต้องมี การเชื่อมโยงจริยธรรมกับเรื่องใดๆ จึงส่งผลให้เรื่องนั้นๆ มีความดีงาม ความถูกต้องปรากฏให้เห็น

สิ่งแวดล้อมที่อิงจริยธรรมเป็นบริบทจึงต้องอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวกับความถูกต้อง (เพื่อให้เกิดความดีงาม) นำมาผสมผสานกับหลักแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนจนบรรลุผลผ่านทางระบบนิเวศ การผสมผสานสิ่งเหล่านี้ สามารถเชื่อมโยงด้วยแผนภาพ ดังปรากฏในรูปที่ 2

รูปที่ 2 เหตุปัจจัยและผลในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในระบบสิ่งแวดล้อม

หลักแห่งทางสายกลาง

ความยั่งยืนที่เกิดจากการพัฒนาสิ่งใดๆ ย่อมจะมีกระบวนการที่เหมาะสมเพื่อขับเคลื่อนให้การเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปในท่ามกลางกระบวนการมีความสมดุลทุกขณะ ความสมดุล (หรือความพอดี) ที่เกิดขึ้นย่อมนำไปสู่ผลที่ถูกต้องตามเหตุปัจจัยที่ใส่เข้าไปในระบบหรือกระบวนการ ดังนิพจน์ที่ปรากฏในท่ามกลางขณะ หรือที่จุดหมายปลายทางย่อมสอดคล้องกับผลในเชิงบวก หากเกิดผลในทางตรงกันข้ามย่อมจะมีปรากฏการณ์ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงลบ (การทำลายหรือความหายนะ) อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่างในคราวเดียวกัน ซึ่งจะสอดคล้องกับสมมติฐานของกายา (Gaia) ดังกล่าวข้างต้น

การอิงหลักแห่งทางสายกลางด้วยหลักธรรมเชิงพุทธ จะมุ่งไปสู่มรรคของอริยมรรคมีองค์ 8 โดยจะเลือกองค์มรรค

ตารางที่ 2 ความเห็นและคำริที่ถูกต้องของมนุษย์ต่อระบบสิ่งแวดล้อม

สัมมาทิฐิ	สัมมาสังกัปปะ
1. มนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน (homogeneity) มีกำเนิดและการคงอยู่ด้วยองค์ประกอบรวมเดียวกัน	1. ยุติความคิดที่จะเบียดเบียนทำลาย (อย่าง मामัน) กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (คำริถึงความไม่เบียดเบียน)
2. มนุษย์เป็นเพียงหนึ่งในองค์ประกอบของระบบนิเวศ มิใช่ผู้ครอบครองระบบนิเวศ	2. พึงคิดถึงความละ อด ปล่อยวางต่อความอยากอันเกินขอบเขต (over desire) (คำริออกจากกาม)
3. การเกิดการวิวัฒนาการและการคงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยกฎแห่งอทัปปัจจยตาย่อมอาศัยเวลา การทำลายกฎดังกล่าว (โดยมนุษย์) ในอัตราที่เกินพอดีย่อมทำให้การเปลี่ยนแปลงเสียสมดุล	3. ไม่พึงคิดเปลี่ยนแปลง ชัดขวาง ทำลาย หรือควบคุมวิถึอันเป็นสภาวะแห่งธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมจนเสียสมดุล เนื่องจากเกรงภัยพิบัติจะมากกระทบกับชีวิตความเป็นอยู่ (คำริออกจากความพยายาบาท)
4. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมโดยมนุษย์ จะมีผลย้อนกลับมากกระทบความเป็นอยู่และสวัสดิภาพ (security) ทั้งแง่บวกและแง่ลบ	4. ก่อนจะทำการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ รูปแบบของทรัพยากรธรรมชาติจงพิจารณาด้วยมโนธรรมสำนึก (คำริในสัมมาทิฐิ)

บทสรุป

การพิจารณาองค์รวมของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนขับเคลื่อนไปด้วยหลักแห่งทางสายกลางที่อิมมรรคมีองค์ 8 ในหลักธรรมจากศาสนาพุทธ โดยอาศัยหมวดปัญญาเป็นการเปิดแนวคิดให้เกิดมุมมองที่สะท้อนครรถองแห่งสันติวิธีในการแก้ปัญหาจากต้นเหตุ รวมทั้งต้องการให้เกิดความสมดุลทุกขั้นตอนของการขับเคลื่อนกระบวนการอย่างสมานฉันท์ การพลิกแนวคิดโดยอาศัยัจฉธรรมที่สามารถนำพามนุษย์เข้าสู่วิถีแห่งความพันโลกได้ ย่อมปราศจากข้อสงสัยต่อการนำมาปฏิสัมพันธ์กับระบบสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน การใช้ปัญญาเป็นตัวนำย่อมเป็นวิถีที่ตรงและถูกต้องต่อการแก้ปัญหา ขอแต่เพียงมอง

ในกลุ่มปัญญา อันได้แก่ สัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกต้อง) และสัมมาสังกัปปะ (คำริถูกต้อง) มาประยุกต์กับเหตุ (ตัวควบคุม) ในแผนภาพที่ปรากฏในรูปที่ 2

โดยหลักแห่งสัมมาทิฐิที่มีต่อสิ่งแวดล้อมยังคงอาศัยฐานความคิดที่เกิดกับมนุษย์ที่กล่าวถึงกฎแห่งกรรม ความคงอยู่และดับสูญของชีวิต ความไม่เที่ยงไม่เที่ยงของโลก ในส่วนของสัมมาสังกัปปะจะมุ่งพิจารณาในแง่ของความไม่เบียดเบียน (สมานฉันท์สันติ) ความหลีกเลี่ยงออกจากความยินดีเพลิดเพลินต่อสิ่งเัว ความไม่ก่อแนวคิดในแง่ทำลาย (อาฆาตพยายาบาท) ดังนั้น ทางสายกลางที่ยึดเอามรรคมีองค์ 8 จะเปรียบเสมือนเป็นทางแห่งความพอดี สมดุล อันจะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในระบบสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศได้ด้วยแนวคิดรวบยอดดังสรุปในตารางที่ 2 ดังนี้

ให้เห็นัจฉธรรมแห่งความถูกต้องในระบบสิ่งแวดล้อมด้วยวลีที่กล่าวว่า “สรรพสิ่งในโลกล้วนอิงอาศัยซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ สำนึกที่ถูกต้องว่า “เรากับโลกเป็นหนึ่งเดียวกัน” ย่อมนำไปสู่ความไม่เบียดเบียนต่อชีวิตและสรรพสิ่งรอบข้าง ยังผลให้เกิดความสมดุลในใจของผู้ที่หยั่งได้”

เอกสารอ้างอิง

ศุภฤกษ์ สิ้นสุพรรณ. (2548). จริยธรรมที่ยั่งยืนสำหรับระบบสิ่งแวดล้อมกับมวลมนุษย์. สัมมนาวิชาการเรื่อง “การพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยเพื่อชีวิตและสังคมที่สันติและการนำเสนอผลงาน”. โรงแรมขอนแก่นไฮเต็ล อ.เมือง จ.ขอนแก่น

สัตวแพทยศาสตร์ : ศาสตร์แห่งเมตตาธรรมแต่ได้รัจฉานภูมิ

อารัมภบท

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มนุษย์ชาติกำลังเผชิญอยู่ขณะนี้ จะพบว่าโลกที่เราอาศัยอยู่มีความก้าวหน้าทางวิทยาการในศาสตร์หลากหลาย อีกทั้งยังสามารถค้นคว้าสาระในศาสตร์นั้น ๆ ตามความต้องการได้โดยง่ายจากสื่อทางสารสนเทศ สรรพวิทยาการทั้งหลายอาจแบ่งออกเป็นสายใหญ่ๆ 2 สาย อันได้แก่ (1) วิทยาศาสตร์และ (2) ศิลปศาสตร์ โดยสายวิทยาศาสตร์ยังแยกย่อยออกไปได้อีกหลายแขนง เช่น วิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์สุขภาพ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ทางสายวิทยาศาสตร์สุขภาพ เราจะรู้จักและคุ้นเคยกับเรื่องของสุขภาพอนามัย และโรคร้ายไข้เจ็บของมนุษย์ รวมทั้งของสัตว์ที่มีมนุษย์เลือกศึกษากันในคณะแพทยศาสตร์ หรือสัตวแพทยศาสตร์ เป็นต้น

ปัจจุบันความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพได้วิวัฒนาการก้าวไกลไปถึงระดับโคลนนิ่ง (Cloning) ทั้งในสัตว์ พืช และแม้แต่พยายามที่จะกระทำกับมนุษย์ เจตนาในเรื่องดังกล่าวผู้เขียนคงไม่กล่าวลงไปวิจารณ์ว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร เพราะเป็นเรื่องที่หนีไม่พ้นการโต้แย้งที่มีแต่จะก่อให้เกิดความขัดข้องหมองใจระหว่างคู่วิจารณ์ โดยท้ายที่สุดก็มิอาจหาข้อยุติที่พอใจให้กับทุกฝ่าย และบทความนี้ไม่มีวัตถุประสงค์จะกล่าวถึงการโคลนนิ่งแต่อย่างใด บทความนี้ตั้งใจจะใช้ศาสตร์ที่รักษาสัตว์มาสร้างรูปแบบ (model) การเรียนรู้เชิงจริยธรรม คุณธรรม โดยเชื่อมโยงระหว่างวิทยาการในศาสตร์แขนงนี้ให้เห็นถึงสังขธรรมที่สามารถสัมผัสได้ซึ่งอาจนำไปสู่การปลูกจิตสำนึกที่ตีงามและพัฒนาภูมิปัญญาแกผู้อ่านให้สะท้อนถึงชีวิตตนเองและสรรพสิ่งรอบข้าง

สัตวแพทยศาสตร์

บุคคลทั่วไปที่ไม่ได้เรียนหรือศึกษาในศาสตร์สาขานี้ คงพอจะเข้าใจในความหมายของคำว่าสัตวแพทยศาสตร์ได้ไม่มากนักแม้จะไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ตามคำจำกัดความ (definition) ที่ถูกต้องเหมือนผู้ที่เรียนมาโดยตรง ศาสตร์ดังกล่าวคงจะหนีไม่พ้นในเรื่องของการรักษาสัตว์ให้หายป่วยจากโรคร้าย รวมทั้งตกแต่งอวัยวะที่ไม่สมประกอบทั้งภายนอกภายในให้อยู่ในสภาพปกติ และคงจะรวมถึงการวิจัยทดลองทางการแพทย์โดยอาศัยสัตว์เป็นตัวอย่างศึกษา หากจะพิจารณาต่อไปโดยอิงลักษณะทางสรีระวิทยาก็คงสังเกตได้ว่า สัตว์และมนุษย์คงจะมีโรคร้ายไข้เจ็บต่างกัน ความทนทานหรือภูมิคุ้มกันตลอดจนความสามารถในการฟื้นคืนสภาพ (recovery) อาจจะต่างกันตามไปด้วย อย่างไรก็ตามวิชารักษาสัตว์ที่มีสภาวะเจ็บป่วยคงต้องยกให้เป็นภาระกิจของสัตวแพทย์เพราะเป็นผู้ที่เรียนมาโดยตรง แต่มุมมองโดยภาพรวมแล้วศาสตร์ดังกล่าวจะมีรูปธรรมที่มองเห็นได้ชัดเจนจากสิ่งเหล่านี้ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน คือ

- สัตว์
- แพทย์ผู้รักษา
- ความเจ็บป่วยและการป้องกันเกี่ยวกับอนามัยของสัตว์
- ปัจจัยที่ใช้รักษา (เช่น ยา เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ใช้)

โดยการเชื่อมโยงของสิ่งที่เป็นนามธรรมที่มีในตัวมนุษย์ (สัตวแพทย์) ที่เรียกว่า “ความเมตตา” ต่อสัตว์เหล่านั้นเป็นตัวผลักดันให้เกิดกิจกรรมในการรักษาทำให้ศาสตร์แขนงนี้กลายมาเป็นวิชาชีพที่สร้างคุณธรรมได้ดีพอๆ กับการรักษามนุษย์

ความเหมือนที่แตกต่าง

แม้ว่ามนุษย์และสัตว์ซึ่งเกิดมาจากเหตุปัจจัยทางชีววิทยาและสามารถสัมผัสซึ่งกันและกันได้ทั้งในเชิงกายภาพ ทั้งสองสิ่งจะมีความเหมือนหรือความแตกต่าง ซึ่งอาจจำแนกได้เป็นประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้

1. มนุษย์และสัตว์ต่างเป็นสิ่งมีชีวิตเหมือนกัน ทำให้ต้องมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และมีพื้นฐานความต้องการปัจจัยที่ยังชีวิตได้อยู่รอดเหมือนกัน
2. มีกายหยาบ (เป็นกัมมชรูป) ซึ่งต่างสัมผัสซึ่งกันและกันได้ ทางกาย วาจา และอาจรวมไปถึงทางใจ แต่สิ่งที่ต่างกันก็ยังมีปรากฏให้เห็นถ้าอาศัยมุมมองจากทางมิติศาสนามาเป็นแนวคิด อันได้แก่
  1. ภพภูมิ - มนุษย์ภูมิ (สุคติภูมิ) กับเดรัจฉานภูมิ (ทุคติภูมิ)
  2. ภูมิปัญญา - มนุษย์สามารถไขภูมิปัญญาในการพัฒนาเทคโนโลยีให้ก้าวหน้าได้อย่างไม่หยุดยั้ง รวมไปถึงการพัฒนาปัญญาญาณ เพื่อให้บรรลุถึงความหลุดพ้น (นิพพาน) ในคติทางศาสนาได้ ในขณะที่สัตว์มีต่ำกว่าหรือไม่สามารถกระทำได้

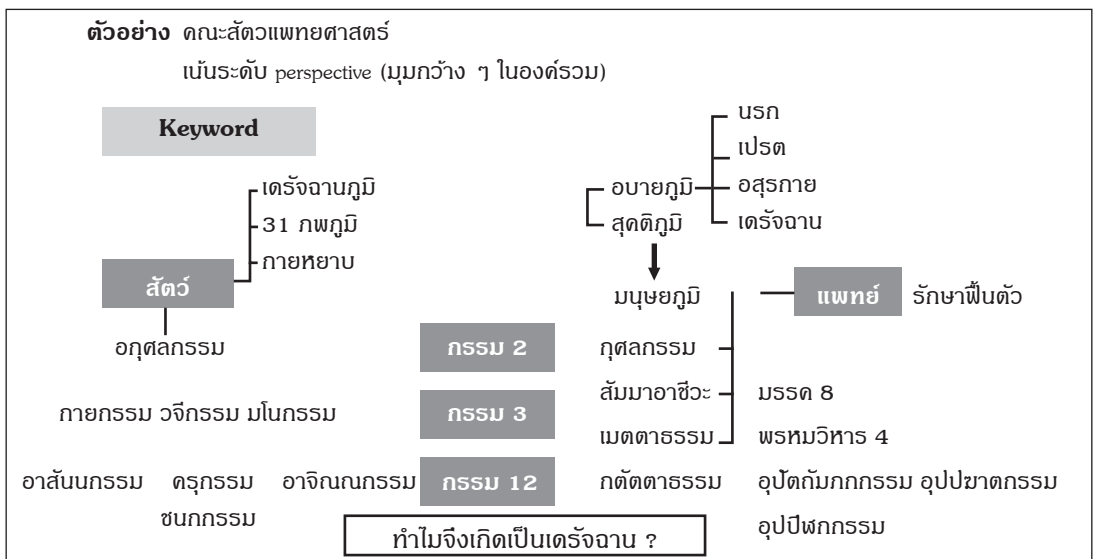
3. ความหลากหลาย-สายพันธุ์มนุษย์ (homo sapiens) มีความหลากหลาย (diversity) น้อยกว่าสายพันธุ์สัตว์ กล่าวให้ชัดเจนคือ มนุษย์มี 3 เผ่าพันธุ์หลัก ได้แก่ (1) Corcasoid (2) Mongoloid และ (3) Negroid ในขณะที่เผ่าพันธุ์สัตว์ จะมีสัตว์น้ำ สัตว์บก และสัตว์บินได้ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีความหลากหลายที่สังเกตเห็นได้ชัด

ดังนั้น ในทัศนคติของผู้สังเกตการณ์ (observer) จะเห็นทั้งความแตกต่างและความเหมือนของทั้งสัตว์และมนุษย์ ดังกล่าวเป็นตัวอย่างข้างต้น และหากพิจารณาให้เกิดองค์รวม (holistic) ทางการเรียนรู้จากสิ่งรอบข้างทั้งในสถานะที่มองเห็นได้และมองไม่ค่อยเห็น ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เกิดภูมิปัญญาและการเรียนรู้รอบรอบวิชาการ

คงจะต้องอาศัยสิ่งที่กล่าวมาแล้วมาประมวลเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

ภาพองค์รวมจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์

จากสิ่งดังกล่าวข้างต้นหากนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ คงต้องอาศัยแผนภูมิการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ที่อิงคำหลัก (keyword) ซึ่งมีรากมาจากคำว่าสัตวแพทยศาสตร์ เป็นตัวตั้ง มุมมองในภาพกว้างที่สะท้อนความรู้ที่เสมือนจริง (perspective) ดังแสดงในรูปที่ 1 จะเป็นสิ่งที่ถูกวิเคราะห์และวิจารณ์อย่างเชื่อมโยงซึ่งกันและกันได้ง่ายขึ้น

รูปที่ 1 แผนภูมิแสดงการเชื่อมโยงองค์รวมของความรู้ที่สังเคราะห์จากวิชาการทางสัตวแพทย์

จากแผนภูมิดังปรากฏในรูป ซึ่งสังเคราะห์มาจากคำหลักเพียง 2 คำ คือคำว่า “สัตว์” และคำว่า “แพทย์” เราสามารถเริ่มพิจารณาจากคำใดก่อนก็ได้ ไม่ว่าจะเริ่มจากคำว่า สัตว์ หรือคำว่าแพทย์ เพื่อให้ง่ายต่อการอธิบาย จะขอเริ่มจากคำว่า “สัตว์” ก่อนดังนี้

ในความหมายของสัตว์ มนุษย์สามารถรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นสัตว์ก็จากการมองเห็น (ด้วยตา) และสัมผัสได้ (ด้วยหู จมูก กาย) จากเสียงร้อง กลิ่น และการจับต้อง ลูบคลำ ในมิติทางศาสนา เราถือว่าสัตว์เป็นสิ่งที่ชีวิตที่มี “กายหยาบ” เฉกเช่นมนุษย์ และถูกนิยามให้อยู่ในกลุ่มของ “เดรัจฉานภูมิ” ซึ่งภูมิดังกล่าวจัดอยู่ใน “31 ภูมิ” ในสังสารวัฏ หากต้องเรียนรู้ต่อไปในเรื่องภาพภูมิ เราสามารถเชื่อมโยงคำว่า เดรัจฉานภูมิ เข้ากับ

“อบายภูมิ 4” เพื่อให้รู้ว่าภูมิต่างๆ มีองค์ประกอบเป็นอย่างไร ซึ่งจากแผนภูมิดังกล่าวจะทำให้คำตอบว่าในอบายภูมิ 4 จะประกอบด้วย นรก เปรต อสุรกาย และเดรัจฉาน โดยสภาพจิตใจที่เกิดในภูมิเดรัจฉาน แสดงว่า เคยสร้าง “อกุศลกรรม” จนมีเหตุปัจจัยถึงพร้อมให้เกิดกัมมชรูปเป็นเดรัจฉานในที่สุด

ในความหมายของมนุษย์ภูมิ ซึ่งในที่นี้หมายถึง “แพทย์” โดยภาระหน้าที่คือ การรักษาพยาบาลสัตว์ (healing) และทำให้สัตว์คืนสภาพเป็นปกติ (recover) วิเคราะห์ต่อไปว่า มนุษย์ในทางคติศาสนาถูกนิยามให้อยู่ใน “มनुชยภูมิ” ซึ่งจัดไว้ในกลุ่มของ “กุตลภูมิ” โดยเชื้อแห่งกรรมที่ผู้เกิดเป็นมนุษย์ได้จะต้องมี “กุตลกรรม” เป็นพื้นฐานอยู่ข้าง ซึ่งทั้งกุตลกรรมและอกุศลกรรมทั้งสองกลุ่มนี้ สามารถเรียกให้สั้นเข้าได้ว่า “กรรม 2”

โดยภูมิแห่งมนุษย์ผู้ที่มีอาชีพแพทย์ ถือว่าเป็น ผู้ประกอบอาชีพที่เป็นกุศล (ถ้าแพทย์ผู้นั้นมีจิตใจที่ตั้งามเป็น พื้นฐาน) จึงสงเคราะห์ให้อยู่ในกลุ่มของผู้ประกอบ “สัมมา อาชีวะ” ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ธรรมของ “มรรค 8” และอาชีพ ดังกล่าวควรจะมี “เมตตาธรรม” ซึ่งอยู่ในหลักธรรมของ “พรหมวิหาร 4” เป็นพื้นฐานของจิตใจในบุคคลอาชีพนี้

จากการเชื่อมโยงระหว่างกรรม 2 ซึ่งหมายถึง อกุศลกรรม (กรรมฝ่ายชั่ว) และกุศลกรรม (กรรมฝ่ายดี) หากสนใจใคร่รู้ในเรื่องของกรรมต่อไป ยังสามารถโยงไปสู่ ในเรื่อง “กรรม 3” อันหมายถึง กายกรรม (กรรมที่เกิดจากการกระทำทางกาย) วาจากรรม (กรรมที่เกิดจากวาจา คำพูด) มโนกรรม (กรรมที่เกิดจากการนึกคิดทางใจ) และ “กรรม 12” ดังแสดงตัวอย่างไว้ในแผนภูมिरวม 8 คำ คือ

- ครุกรรม - กรรมหนักทั้งฝ่ายอกุศลและกุศล ที่จะส่งผลให้ไปเกิดในอบายภูมิหรือสุคติภูมิ เป็นลำดับแรก (ภพชาติ ถัดไป)
- อาสันนกรรม - กรรมที่กระทำในขณะที่ก่อนตาย หรือสภาวะจิตของผู้ใกล้ตายที่กำลังระลึกถึงความดีหรือ ความชั่วที่ตนได้เคยกระทำไว้ในอดีต
- อาจิณณกรรม - กรรมที่เคยได้กระทำอยู่เป็นประจำ กระทำบ่อยๆ
- กตัตตากรรม - กรรมที่สักแต่ว่าทำ ไม่ได้เจตนา
- อุปัตถัมภกกรรม - กรรมที่ทำหน้าที่ค้าจุน สัตว์โลกทั้งหลายที่ไปเกิดในภพภูมิต่างๆ ให้ได้รับความสุข/ทุกข์ ตามวิบากกรรมของตน
- อุปปีฬกรรม - กรรมที่เบียดเบียน บั่นทอน กรรมที่มีสภาพตรงกันข้าม
- อุปฆาตกรรม - กรรมตัดรอนหรือทำลายผล แห่งกรรมอื่นๆ ให้สิ้นลงอย่างเด็ดขาดในปัจจุบันทันด่วน ทั้งฝ่ายกุศลและอกุศล
- ชนกรรม - กรรมซึ่งทำหน้าที่ให้วิบากและ กัมมชรูปไปเกิด (ปฏิสนธิ) ในภพภูมิต่างๆ อันมีเหตุมาจาก ครุกรรม อาสันนกรรม อาจิณณกรรม หรือกตัตตากรรม ตามลำดับ

ในแผนภูมิดังกล่าวไม่ได้แสดงความหมายของ กรรมอีก 4 จำพวกเอาไว้ คือ กลุ่มของกรรมที่ว่าโดยเวลาที่ ให้ผล อันได้แก่ ทิฐุธรรมเวทนิยกรรม (กรรมที่ให้ผลในชาติ ปัจจุบัน) อุปปีฬเวทนิยกรรม (กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า) อปราริย เวทนิยกรรม (กรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป) และอโหสิกรรม (กรรมที่ไม่มีโอกาสให้ผล) รายละเอียดของกรรมทุกประเภท ไม่สามารถอธิบายในที่นี้ได้ทั้งหมด เนื่องจากบทความนี้ ต้องการเพียงเน้นชวนให้ผู้อ่านที่สนใจในเรื่องกรรมไปศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไปด้วยตนเอง

คุณธรรมและหลักธรรมแห่งวิชาชีพ

วิชาการของสัตวแพทยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ใช้ เรียนรู้ในเรื่องของคุณธรรมและหลักธรรมได้อย่างดีเยี่ยม ดัง ตัวอย่างแผนภูมิการเชื่อมโยงที่นำเสนอข้างต้น หากนำสาระ ต่างๆ มาสรุปรวบยอดอีกครั้งหนึ่ง เราสามารถเรียนรู้ในมิติคู่ ขนานทางโลกและทางธรรมได้ ดังนี้

สัตว์ต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ผู้สอนใน การเรียนการสอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะปฏิบัติการ (รักษา วินิจฉัยในห้องปฏิบัติการ) เป็นชีวิตที่ก่อกำเนิดจากอกุศล กรรม ทำให้จัดอยู่ในอบายภูมิ (เดรัจฉาน) ในขณะที่มนุษย์ (แพทย์) ที่กำลังช่วยเหลือสัตว์เหล่านั้นเป็นชีวิตที่เกิดในสุคติ ภูมิ (มนุษย์) เนื่องจากมีกุศลกรรมเกื้อหนุน ทั้งมนุษย์และสัตว์ ต่างก็มีรูปร่างเป็นกายหยาบทั้งคู่ ซึ่งอาศัยอยู่ใน 31 ภพภูมิ ถ้าพิจารณาสัตว์เป็นตัวตั้งจะพบว่าเป็นชีวิตที่เกิดในอบายภูมิ 4 ซึ่งประกอบด้วย นรก เปรต อสุรกาย และ เดรัจฉาน

มนุษย์ที่เลือกประกอบอาชีพสัตวแพทย์ถือว่าเป็น ผู้มีเมตตาธรรม (พรหมวิหาร 4) เป็นพื้นฐาน จึงเลือกประกอบ อาชีพสุจริต ฝ่ายกุศล ซึ่งจัดเป็นสัมมาอาชีวะ (องค์ธรรม ในมรรค 8)

ด้วยเหตุที่สัตว์ต่าง ๆ ที่ปรากฏต่อหน้ามีอดีตที่ สร้างกรรมฝ่ายอกุศลเอาไว้ ซึ่งอาจเป็นกายกรรม วาจากรรม หรือมโนกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือคละเคล้ากัน ด้วยแรง และวิบากกรรมซึ่งมีรายละเอียดอยู่ในกรรม 12 จึงทำให้สัตว์ เหล่านั้นถูกจำแนกประเภท และมีสภาพโครงสร้างทางสรีระ แตกต่างกันตามที่เห็น

สรุปสาระที่ได้จากศาสตร์

วิชาชีพของสัตว์แพทย์ หากพิจารณาแต่เพียงวิชาการทางโลกคงจะมุ่งไปในเรื่องของการมีงานหรืออาชีพเพื่อหาเลี้ยงชีวิตและครอบครัวด้วยการแสวงหาปัจจัย 4 เป็นหลัก หากมองลึกเข้าไปในมิติของการเชื่อมโยงสรรพสิ่งที่แวดล้อมวิชาชีพนี้ เราสามารถพัฒนาปัญญาเชิงคุณธรรมและจริยธรรมได้โดยอาศัยปัจจัยเฉพาะหน้าขณะประกอบภารกิจการงสรุปจากแผนภูมิที่บูรณาการขึ้น เราคงจะพบสิ่งที่เรียนรู้ดังต่อไปนี้

1. สาระจากการสังเคราะห์สิ่งที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สามารถน้อมนำให้เกิดเมตตาธรรมต่อสัตว์ต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

2. สามารถใช้ตัวอย่างดังกล่าว ปลุกเร้าให้นักศึกษามีความภูมิใจในวิชาชีพ เนื่องจากกิจกรรมที่กระทำอยู่เป็นปกติวิสัย ประกอบด้วยพื้นฐานของความเมตตาและสัมมาอาชีวะ ซึ่งประยุกต์มาใช้ทางโลก (โลกียะธรรม) ยังไม่ใช่วางธรรม(โลกุตระธรรม) เต็มรูปแบบ

3. ปลุกจิตสำนึกให้ผู้เรียนและผู้สอนพึงสังวรในเรื่องกรรม ที่สามารถนำไปให้ชีวิตทั้งหลายไปบังเกิดเป็นสัตว์หรือมนุษย์ มาตามวิบากที่สร้างขึ้น

4. เปิดโลกทัศน์ให้รู้จักภพภูมิในคติทางศาสนาพุทธ อันจะทำให้เกิดความเกรงกลัวต่ออบายภูมิ หรือพอใจในสุคติภูมิ

5. ฝึกเรียนรู้วิธีบูรณาการเนื้อหาวิชาการเข้ากับหลักธรรมในพุทธศาสนา

โดยท้ายที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้จากแนวคิดที่บูรณาการขึ้นอย่างต่อเนื่อง คงต้องช่วยกันหาคำตอบว่า สิ่งที่ประจักษ์อยู่ตรงหน้าขณะเรียนรู้นั้น “เหตุใดชีวิตที่เห็น จึงเกิดเป็นไตร่จฉวน ?” และ “จะมีเหตุปัจจัยใดที่ป้องกันไม่ให้เกิดเป็นไตร่จฉวน ?”

เอกสารอ้างอิง

1. ปยุตต์ ปยุตโต. (2528). “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม”. มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร.

2. พระเทพมุนี. (2527). “วรรณกรรมไทย เรื่อง กรรมที่ปณี” สถาบันวิทยุพุทธทวารอากาศ 01. บางซื่อ กรุงเทพมหานคร.

การเรียนรู้ศาสตร์จากยารักษาโรค

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงแนวคิดในการบูรณาการระหว่างวิชาการและจริยธรรม คุณธรรม โดยอาศัยความรู้จากศาสตร์ทางเภสัชกรรมเป็นตัวอย่างในการสร้างรูปแบบ เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาทั้งของผู้เรียนและผู้สอน โดยนำไปเชื่อมโยงกับหลักกรรมในศาสนา สาระที่ได้สามารถนำไปใช้ในการสอนสอดแทรกจริยธรรม คุณธรรมในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับคณะเภสัชศาสตร์

อาร์มภพ

การคงอยู่ของชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสี่ อันได้แก่ **อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค** ในแต่ละวันที่มนุษย์เสาะแสวงหาปัจจัยเหล่านี้ โดยการประกอบอาชีพต่างๆ ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยดังกล่าว คือ เงิน ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัยทั้งสี่ดังกล่าวข้างต้น

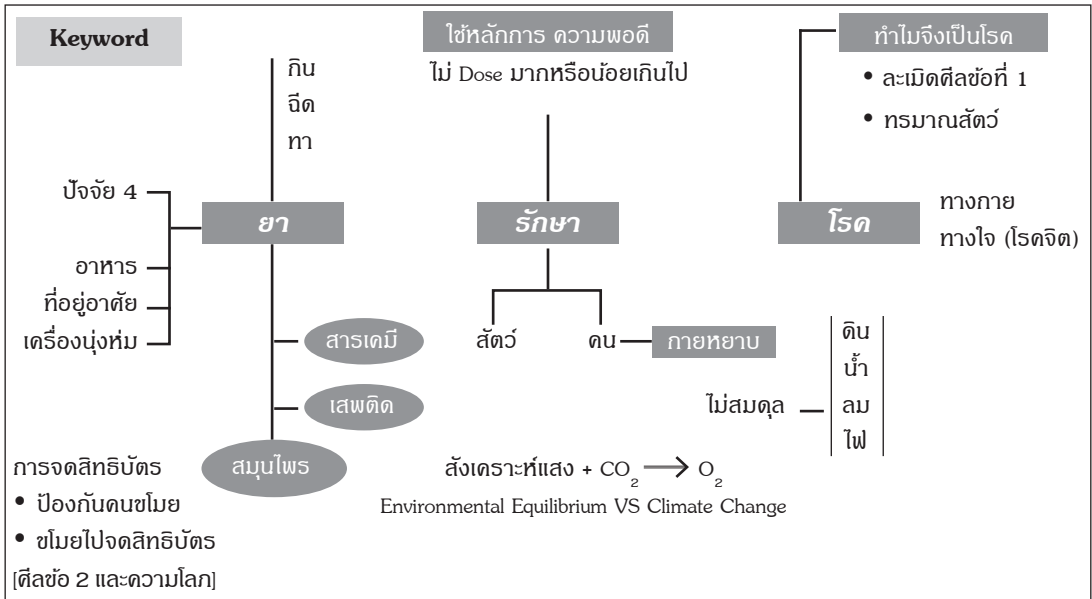
ความรู้จากศาสตร์ต่างๆ ที่มนุษย์ทั้งหลายเรียนรู้และสั่งสมกันมาส่วนใหญ่ก็เพื่อจะใช้ประกอบอาชีพ เมื่อมองในมิติคู่ขนาน ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ยังสามารถนำมาพัฒนาภูมิปัญญาทั้งในระดับทั่วไปจนถึงระดับสูง ซึ่งหมายถึงการยกระดับจิตวิญญาณไปสู่ความดีงามและการหยั่งรู้ในระดับสังขธรรม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการเรียนรู้ (ภายนอก) และสติปัญญา (ภายใน) เป็นปรากฏการณ์ที่บ่มเพาะและพัฒนาาระดับความรู้ ภูมิปัญญาและจิตวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้นได้ ถ้าเราสามารถพัฒนารูปแบบการเรียนรู้จากสิ่งรอบข้างได้อย่างชาญฉลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ประกอบอาชีพครูอาจารย์ซึ่งวิถีชีวิตส่วนใหญ่จะสัมผัสกับองค์ความรู้อย่างหลากหลาย ปัญหาอยู่ที่ว่าเราจะเริ่มต้นจากจุดใดและจะทำการอย่างไรจึงจะเดินเข้าสู่วิถีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาภูมิปัญญาจนถึงระดับที่ต้องการ ถ้ายังหาจุดเริ่มต้นไม่ได้ลองอาศัยปัจจัยสี่อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นตัวตั้งแล้วลองวิเคราะห์ สังเคราะห์สิ่งที่เกี่ยวข้องและอิงอาศัยกันอยู่ อาจจะช่วยเปิดมิติแห่งการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ไป หรืออาจเรียนรู้ข้ามมิติไปยังความดีงามซึ่งเรารู้จักกันในนามคำว่า “**จริยธรรม คุณธรรม**” ได้อย่างไม่ยุ่งยากนัก บทความนี้เป็นบทความที่อาศัยหลักของการบูรณาการ (integrate) จากความรู้และวิชาชีพของคณะเภสัชศาสตร์ มาเป็นรูปแบบการเรียนรู้เชิงความดีงาม (จริยธรรม คุณธรรม) โดยอาศัยภาพรวมของศาสตร์แขนงนี้เป็นจุดเริ่มต้น

เภสัชศาสตร์ : วิชาที่ว่าด้วยยารักษาโรค

เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่า เมื่อกล่าวถึงยารักษาโรค จะมีบุคคลอยู่บางกลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับความเจ็บป่วยของมนุษย์และสัตว์ เช่น แพทย์ พยาบาล หรือเภสัชกร จะเป็นกลุ่มที่มีความรู้และเข้าใจในเรื่องของยารักษาโรคได้ดีกว่าบุคคลกลุ่มอื่น ถ้ามองในประเด็นของการเป็นผู้ก่อกำเนิดยา (ผู้ผลิต) คงต้องยกให้เภสัชกรเป็นใหญ่ในเรื่องนี้ แต่ถ้ามองในแง่ของการนำไปใช้งาน ซึ่งหมายถึงการรักษาและฟื้นฟูให้คน/ สัตว์ ให้หายจากอาการเจ็บป่วย อาชีพแพทย์ (แพทย์ทั่วไปและสัตวแพทย์) และพยาบาลจะรู้คุณประโยชน์ของยาจากการฝึกปฏิบัติได้ชัดเจนกว่า และแน่นอนว่าในเรื่องของวิชาการซึ่งเป็นศาสตร์เฉพาะทางบุคคลกลุ่มอื่นๆ คงจะถูกกันให้อยู่ภายนอก แต่ถ้ามองข้ามมิติไปยังเรื่องที่ซ่อนลึกอยู่ในศาสนาแขนงนี้ เพื่อเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น จนถึงระดับที่กระตุ้นให้บุคคลทั่วไปเกิดทัศนคติในเรื่องของความดีงามว่าจะกระทำดีหรือไม่อย่างไร ผู้ที่อ่านบทความมาถึงตรงนี้คงเดาคำตอบได้บ้างแล้ว

การบูรณาการเชิงจริยธรรม

ศาสตร์ของการผลิตยารักษาโรค เป็นวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับวัตถุซึ่งมีอยู่ในโลกที่เราอาศัยอยู่ โดยวัตถุที่เหมาะสมจะถูกเปลี่ยนไปเป็นยาในที่สุด กรรมวิธีและรายละเอียดต่างๆ ในวิชาชีพนี้ผู้เขียนจะไม่ขอกล่าวถึง เพราะความเป็นจริงแล้วผู้เขียนไม่มีความรู้แต่อย่างใด แต่จะลองพยายามมองภาพองค์รวม (holistic) ว่าศาสตร์นี้สามารถบูรณาการเพื่อดึงเอาสาระและความดีงามที่ซ่อนเร้นอยู่ให้เชื่อมโยงกันได้อย่างไร โดยเริ่มแรกอาศัยการสร้างจินตนาการ (imagination) จากแผนภูมิที่สังเคราะห์ขึ้น ดังแสดงไว้ในรูปที่ 1 จากแผนภูมิดังกล่าว เราลองมาช่วยกันพิจารณาและทำความเข้าใจในแต่ละคำหลัก (keyword) ซึ่งเริ่มมาจากคำว่า “**ยารักษาโรค**” โดยแตกคำนี้ออกเป็น 3 คำย่อย คือ **ยา รักษา โรค** แล้วพิจารณาให้เชื่อมโยงกันดังนี้

รูปที่ 1 แผนภูมิแสดงการเชื่อมโยงเบื้องต้นด้วยคำหลักที่เริ่มจากปัจจัยสี่

ยา

ลองเชื่อมโยงคำนี้ให้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 (อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค) โดยพิจารณาเฉพาะคำว่า “ยา” อย่างเดียว จะพบว่ามี การเชื่อมโยงในลำดับแรกไปยังแหล่งที่มา คือ **สมุนไพร** หรือผลผลิตในเชิงลบ คือ **ยาเสพติด** และวิธีใช้ (กิน ฉีด ทา) การเชื่อมโยงลำดับที่สอง ดูจากคำว่าสมุนไพร สามารถบูรณาการไปยังพืชสีเขียว และการสังเคราะห์แสง (มีการใช้ CO₂ เป็นปัจจัยร่วมกับแสงอาทิตย์ก่อให้เกิด O₂) ซึ่งสามารถบูรณาการในลำดับที่สาม ข้ามสาขาวิชาไปยังเรื่องของสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยา ซึ่งกล่าวถึงการสมดุลของก๊าซ CO₂ และการเกิด ความเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิโลก (Climate Change) ในแง่ของจริยธรรมและศีลธรรมบูรณาการจากคำว่าสมุนไพร ไปยังการจดสิทธิบัตรเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันการขโมยลิขสิทธิ์ หรือมองในแง่ของการขโมยผลงานของคนอื่นไปจดลิขสิทธิ์ ซึ่งประเด็นเหล่านี้สามารถสอดแทรกเรื่องของศีลธรรม (ศีลข้อ 2) และหลักธรรม (ความโลก) ได้อย่างชัดเจน

รักษา

คำว่ารักษา สามารถมองเห็นได้ชัดเจนว่า ยาที่ผลิตขึ้นจะนำไปรักษามนุษย์หรือสัตว์ที่เจ็บป่วยเป็นสำคัญ การรักษา(กิน ฉีด ทา) ใช้หลักการแห่งความพอดี (ทางสายกลาง หรือเรียกให้ยุ่งยากขึ้นอีกนิดว่า **มัชฌิมาปฏิปทา** คือ การให้

ยาไม่มากหรือน้อยเกินไป ซึ่งอาจทำให้เกิดอันตรายหรือ การติดยาได้

โรค

คืออาการเจ็บป่วยหรือการบาดเจ็บต่างๆ ในอวัยวะน้อยใหญ่ของมนุษย์และสัตว์ (ทางกาย) รวมไปถึงอาการทางจิต (โรคจิต) ซึ่งเกิดกับกายหายาบในมนุษย์และสัตว์สามารถบูรณาการจากคำถามว่าทำไมจึงเกิดโรคต่างๆ ได้ ซึ่งคำตอบนี้ เราอาจตั้งเป็นสมมติฐานทางหลักธรรมหรือโดยความเชื่อในหลักศาสนาว่าผู้ที่เป็นโรคนั้นใช้เจ็บต่างๆ น่าจะเกิดจากการละเมิดศีลข้อที่หนึ่ง ซึ่งว่าด้วยการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต หรือเคยมีการทรมาณชีวิตคนหรือสัตว์ต่างๆ ในอดีตมาแล้ว ในทางวิชาการโรคต่างๆ ที่เกิดกับกายหายาบ ซึ่งประกอบด้วยธาตุสี่ คือ **ดิน น้ำ ลม ไฟ** อยู่ในสภาวะที่ไม่สมดุล ในจุดนี้สามารถบูรณาการต่อไปยังสาขาวิชาที่เกี่ยวกับธาตุสี่ได้โดยง่าย

ขอบเขตและระดับของการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์สาระต่างๆ ที่ได้จากการเชื่อมโยง คำหลักที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าขอบเขตที่จะเรียนรู้มีทั้งเรื่องขององค์ความรู้ทางวิชาการจากศาสตร์แขนงนี้โดยตรง (คำว่า “ยา”) ส่วนการรักษาและคำว่าโรคเป็นศาสตร์ทางการแพทย์และพยาบาล ซึ่งจะมีขอบเขตขององค์ความรู้แยกกันไป แต่ก็สามารถนำมาบูรณาการซึ่งกันและกันได้อย่างสอดคล้องลงตัว

ในส่วนอื่นๆ ที่เกาะเกี่ยวเชื่อมโยงกัน เช่น อาหารที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม เป็นศาสตร์ที่เกสักรไม่มีส่วนในองค์ความรู้เหล่านี้ ก็คงต้องยกให้คณะเกษตรศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ หรือวิศวกรรมศาสตร์ เป็นผู้นำในเรื่องเหล่านี้ หรือในเรื่องของการสมดุลทางสิ่งแวดล้อม (environmental equilibrium) และการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิโลก (climate change) คงต้องกันขอบเขตและความคลุ่มลิกของเนื้อหาไว้ให้กับผู้ที่ศึกษาในศาสตร์ของวิทยาศาสตร์ หรือวิศวกรรมศาสตร์สาขาสิ่งแวดล้อมต่อไป

นอกจากเรื่องขอบเขตการเรียนรู้แล้ว ยังมีเรื่องของระดับการเรียนรู้อีกส่วนหนึ่งที่ต้องพิจารณาควบคู่กันไป กล่าวคือ สิ่งที่สร้างขึ้นในแผนภูมิมีความเชื่อมโยงกันทั้งในแง่

ตารางที่ 1 คำหลักที่สัมพันธ์กับขอบเขตและระดับการเรียนรู้

คำหลัก	ขอบเขตการเรียนรู้	ระดับการเรียนรู้	
		เชิงวิชาการ	เชิงจริยธรรม/คุณธรรม
อาหาร	เกษตรศาสตร์ เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์	-	-
ที่อยู่อาศัย	สถาปัตยกรรมศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์	-	-
เครื่องนุ่งห่ม	เกษตรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์	-	-
ยา	เภสัชศาสตร์	สมุนไพรร สารเคมี ยาเสพติด	-
รักษา	แพทยศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ สัตวแพทยศาสตร์	การรักษา เหยี่ยวยา ในมนุษย์และสัตว์	ทางสายกลาง (ความพอดี)
โรค	แพทยศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ สัตวแพทยศาสตร์	สมุฐาน อาการ โรคทางกาย โรคจิต	ศีลข้อ 1 การทรมานสัตว์
สมุนไพรร	เกษตรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เภสัชศาสตร์	การสังเคราะห์แสง การเปลี่ยนแปลง และสมดุลสิ่งแวดล้อม	-
ยาเสพติด	นิติศาสตร์	-	ศีลข้อ 5 และอบายมุข
สิทธิบัตร	นิติศาสตร์	-	ศีลข้อ 2 ความโลภ

สาระเชิงจริยธรรมและคุณธรรม

จากตัวอย่างการบูรณาการและการวิเคราะห์ โดยอาศัยแผนภูมิดังกล่าวข้างต้น จะพบว่าเราสามารถสร้างการเชื่อมโยงในประเด็นที่มีเหตุปัจจัยที่เป็นเหตุเป็นผลต่อกันระหว่างศาสตร์ที่ใกล้เคียงและต่างสาขา รวมทั้งข้ามมิติไปยังหลักธรรมและศีลธรรมในศาสนาพุทธได้อย่างไม่ยากนัก

เนื้อหาวิชาการกับวิชาการ และแง่ความดีงามที่แฝงอยู่ในที่เดียวกัน เช่น การจดสิทธิบัตร การเกิดโรค การรักษาโรค ในส่วนนี้จะเพิ่มระดับ (Step Up) การเรียนรู้เข้าไปสู่ยังเรื่องจริยธรรม/คุณธรรม ของผู้เรียน/ผู้สอนและบุคคลทั่วไปได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งทั้งสองส่วน (ขอบเขตและระดับ) ที่ปรากฏขึ้นถ้าผู้ศึกษาน้อมนำสิ่งเหล่านี้เข้ามาไว้ในความนึกคิดของตนเอง อยู่เป็นนิตย์ ก็น่าจะช่วยปลูกเร้าความดีงามที่มีในตนให้ลูกโพลงขึ้นได้โดยไม่ยากนัก ในขั้นนี้เรารองมาสรุปขอบเขตและระดับการเรียนรู้ในเบื้องต้นดูจะเห็นว่าเราสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ทั้งความรู้ทั่วไปและจริยธรรม คุณธรรม ได้ดังสรุปไว้ในตารางที่ 1 ดังนี้

ในด้านของความรู้ทางวิชาการ บทความนี้ไม่ต้องการเจาะลึก เนื่องจากไม่ใช่เป้าหมายหลัก แต่จะมุ่งเน้นสิ่งซึ่งแฝงเร้นในด้านความดีงามเป็นสำคัญ ถ้าจะสรุปสาระทางด้านนี้ วิชาทางด้านเภสัชศาสตร์สามารถสร้างองค์ความรู้เชิงจริยธรรมได้ดังนี้

1. ฝึกให้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถบูรณาการ

เนื้อหาวิชาการและหลักธรรมในศาสนาพุทธ

2. เปิดโลกทัศน์ให้สัมผัสกับศาสตร์ในสาขาข้างเคียง ซึ่งว่าด้วยความสมดุลในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. ให้รู้จักเรื่องความสมดุลของธาตุ 4 ในร่างกายมนุษย์และสัตว์
4. ให้พึงระลึกและสังวรในเรื่องของศีลธรรมและความพอดี อันได้แก่ ความโลภ การละเมิดศีล และมัชฌิมาปฏิปทา

แนวคิดรวบยอด

การบูรณาการเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้อย่างไร ขอบเขตจำกัด (infinite) กล่าวคือ เราสามารถตั้งหลักจากเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วใช้ปัญญาคิดเชื่อมโยงเรื่องที่ตั้งขึ้นโยงกับฐานความรู้ที่มีอยู่ปะติดปะต่อได้เรื่อยๆ トラบเท่าที่เราได้เห็นช่องทางของการเชื่อมโยง แต่เราก็สามารถตัดตอน (หยุด) การบูรณาการนั้นๆ ได้ เมื่อรู้สึว่าการเชื่อมโยงที่ยืดยาวอย่างไร้ขอบเขตไม่มีประโยชน์ ไม่ได้สาระ ไม่ได้คำตอบจากปัญหาในเรื่องที่เราตั้งขึ้น ดังนั้น เมื่อนำมาประยุกต์กับการ “เรียนรู้” ในเรื่องใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางโลกล้วนๆ หรือทางธรรมล้วนๆ หรือทั้งสองอย่างผสมกัน การบูรณาการจะเปรียบ

เสมือนสะพานเชื่อมให้เกิดเส้นทางแห่งปัญญาที่สามารถถ่ายทอดทั้งความรู้และปัญญาจากเรื่องหนึ่งกระโจนเข้าสู่ความชัดเจนในเรื่องเดียวกันหรือกระโดดไปสู่เรื่องอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือใกล้เคียงกันได้โดยง่าย แต่สิ่งสำคัญที่สุดที่จำเป็นต้องมีในเรื่องเหล่านี้คือ “ปัญญา”

จากสาระในบทความที่พยายามใช้การบูรณาการจากเรื่องของทางโลก (เนื้อหาวิชาการ) กับเรื่องของความดีงาม (หลักธรรมในศาสนาพุทธ) สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นคือมีการใช้ปัญญาในทุกๆ ขั้นตอนของการสร้างความเชื่อมโยง ถึงแม้จะเป็นปัญญาในขั้นต้น (สุดมยปัญญา และจินตามยปัญญา) แต่ก็มีกำลังหรือสมรรถนะพอเหมาะพอดีกับเรื่องของทางโลกล้วนๆ ความรู้ในสาขาของเภสัชศาสตร์ที่สามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงสังขารของการอิงอาศัยเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาของมนุษย์ได้ฉับไฉน ศาสตร์ในสาขาอื่นก็สามารถใช้หลักการเดียวกันในการพัฒนาภูมิปัญญาได้ฉับนั้น แนวคิดรวบยอดของสิ่งที่เกิดขึ้นถ้าจะสรุปให้สั้นที่สุดก็อาจจะกล่าวได้ว่า *“เป็นการใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาปัญญาให้ยิ่งๆ ขึ้นไป”*

พันธกิจสี่วิถีแห่งเพียรชอบ

บทคัดย่อ

การเรียนการสอนโดยวิธีสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เป็นหนึ่งในกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน การบูรณาการเนื้อหาวิชาการและหลักธรรมจะเป็นหนึ่งในหลายๆ รูปแบบสำหรับการพัฒนา บทความนี้เป็นผลพวงของการสังเคราะห์เนื้อหาวิชาการที่ว่าด้วยพัน โยงเข้าสู่หลักธรรมในมรรคมืองค์แปดในหมวดเพียรชอบและวาจาชอบ ทั้งนี้เพื่อช่วยขบปะพะาะปัญหาในตัวมนุษย์ให้ก้าวไปสู่การเรียนรู้ชีวิตและสรรพสิ่งรอบข้างอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

คำหลัก : พัน กรรมฐาน อิทัปปัจจยตา มรรคมืองค์แปด

อารัมภบท

ชีวิตประจำวันของมนุษย์แต่ละคนจะอิงอาศัยอยู่กับปัจจัยสี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของอาหารซึ่งเกี่ยวข้องกับการกิน มนุษย์จำเป็นต้องกินอาหารเพื่อความอยู่รอดหรือกล่าวให้ไพเราะว่า “เพื่อความคงอยู่ (ของชีวิต)” การกินอาหารจะอาศัยเหตุปัจจัยหลัก 3 ประการคือ

- อาหาร (สิ่งที่ถูกกิน)
- คน (ผู้ซึ่งกระทำการกิน)
- องค์ประกอบหรือปัจจัยการกินในตัวคน

(พัน น่าย่อย กระบวนการย่อยสลายธาตุอาหารเพื่อให้เกิดกระบวนการ เมตาบอลิซึมในร่างกาย)

ถ้าเหตุปัจจัยทั้งสามมีสภาวะปกติ กล่าวคือ อาหารไม่เป็นพิษ ผู้กินมีความเป็นปกติ (สุขภาพดี กินอยู่อย่างไม่พิสดาร กินถูกเวลา) และถ้าปัจจัยในการกินไม่บกพร่อง ความคงอยู่ของชีวิตก็จะปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง แต่ถ้เหตุปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดผิดปกติ สิ่งบอกเหตุ เช่น สภาวะทุโภชนาการ เกิดโรคร้ายไข้เจ็บหรือการตาย จะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนหรืออย่างซ่อนเร้น

ในเรื่องของการกิน ถ้าสักแต่ว่าคนเราต้องกินเพราะความอยาก กินเพราะหิว หรือกินเพราะถึงเวลาที่กำหนดว่าต้องกิน บทความนี้คงจะสาธยายต่อไปอย่างไรสาระ แต่ถ้าจะพักเรื่องการกินไว้ก่อนแล้วหันมาพิจารณาประเด็นเล็กๆ ซึ่งคนทั่วไปไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก สิ่งที่จะนำเสนอในบทความนี้อาจช่วยเสริมโลกทัศน์ของสิ่งซึ่งปัญหาทางพุทธยกขึ้นเป็นหนึ่งในองควิปัสสนาพื้นฐาน แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาหลักธรรมเพื่อพัฒนาปัญญาทั้งทางโลกและทางแห่งความสงบอย่างแท้จริงได้ บทความนี้จึงอาศัยปฐมเหตุมาจากเรื่องของอาหาร โดยจะอาศัย “พัน” เป็นตัวเปิดประเด็น เพื่อให้ผู้สนใจได้เรียนรู้สังขธรรมในศาสตร์ของสรรพวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการบูรณาการไปยังอีกหลายๆ เรื่อง จนก้าวข้ามมิติไปสู่เรื่องของหลักปฏิบัติธรรมในศาสนาพุทธได้ในที่สุด

รูปลักษณะลักษณะของพันในภาพกว้าง

สิ่งมีชีวิตชั้นสูงโดยเฉพาะสิ่งมีชีวิตในอาณาจักรสัตว์ (Animal Kingdom) ที่ยังชีพด้วยอาหารซึ่งต้องอาศัยการขบ กัด บด เคี้ยว จำต้องมีอวัยวะที่เรียกว่า “ฟัน” ไม่ว่าจะสัตว์เหล่านั้นจะกินพืช (herbivores) หรือกินเนื้อ (carnivores) หรือกินทั้งพืชทั้งเนื้อ (omnivores) ก็ตาม ดังนั้นฟันจึงเป็นอวัยวะที่สำคัญยิ่ง ซึ่งธรรมชาติได้ปรุงแต่งหรือกำหนดให้อยู่ใน ตำแหน่ง (space) ที่เหมาะสม มี จำนวนหรือปริมาณ (quantity) ที่เหมาะสม มี อายุขัยหรือเวลา (time) ที่เหมาะสมในการกำเนิด การคงอยู่ และการแตกดับ (การเปลี่ยนแปลง, change)

ตัวอย่างในการอธิบายให้ชัดได้โดยอาศัยฟันในมนุษย์ก็คือ มนุษย์จะมีฟันซึ่งมีตำแหน่งที่อยู่ในปาก มีเวลาออกที่เหมาะสมในทารกเมื่อถึงเวลาที่ใช้งาน จำนวน 20 ซี่ (ฟันน้ำนม) หรือ 32 ซี่ (ฟันแท้) ในผู้ใหญ่ แต่ค่อนข้างโชคร้ายที่ฟันแท้มีเพียงชุดเดียวไม่มีกรทดแทน (ทำไม่มนุษย์จึงถูกกำหนดให้มีฟันแค่ 2 ชุดยังคงเป็นความลับจากธรรมชาติ) ในจำนวน 32 ซี่ ธรรมชาติจะวางตำแหน่งของฟันประเภทต่างๆ เอาไว้อย่างลงตัวและเหมาะสม ซึ่งก่อให้เกิดลักษณะที่เรียกว่าสามตุลทางทวิลักษณ์ (บน - ล่าง ซ้าย - ขวา หน้า - หลัง ใน - นอก) รวมทั้งเหมาะสมกับสภาพการใช้งานตามลักษณะดังสรุปไว้ในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนซี่ของฟันแต่ละประเภทและการใช้งาน

ประเภท	จำนวนซี่		หน้าที่/การใช้งาน
	บน	ล่าง	
ฟันหน้า (Incisor)	4	4	ขบ กัด แทะ ฉีก
เขี้ยว (Canine)	2	2	เจาะ ฉีก ขย้ำ
กรามหน้า (Premolar)	4	4	เคี้ยว บดอัด
กราม (Molar)	6	6	เคี้ยว บดอัด

* คูในสุดเรียกว่า “wisdom tooth” ซึ่งบางคนอาจจะไม่ปรากฏ

แต่กล่าวสรุปโดยภาพรวมก็คือ ฟันมีหน้าที่หลักในการทำให้อาหารมีขนาดเล็กลง เพื่อความสะดวกและประโยชน์ในการกลืนต่อไปในกระเพาะอาหาร ส่วนหน้าที่รอง เช่น ทำให้การยิ้มและดูสวยงาม ช่วยในการพูดที่ชัดเจน จากฐานเสียงทางหลักภาษา หรือประโยชน์อื่นๆ คงละเว้นไว้ไม่นำเสนอเป็นประเด็นหลักในบทความนี้

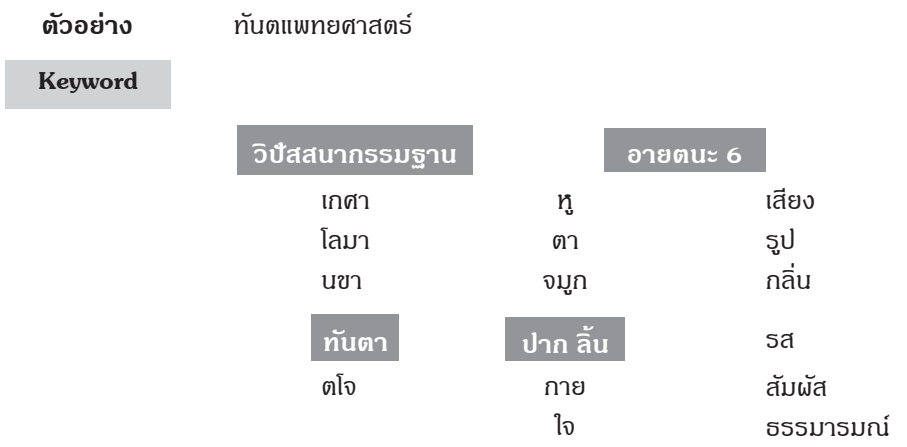
การอิงอาศัยของฟัน

แน่นอนว่าฟันจำนวนทั้งหมดจะดำรงอยู่ได้จำเป็นต้องอาศัยกฎธรรมชาติที่เรียกว่า **“อิทัปปัจจยตา”** ถ้าเราพิจารณาอย่างรวบรัดจะเห็นภาพที่ชัดเจนว่า ฟันทุกซี่จะงอกทะลุออกมาจากเหงือก (ทำให้เห็นเป็นซี่ฟัน) รากของฟันจะถูกยึดตรึงอยู่กับขากรรไกรซึ่งเป็นกระดูกอยู่บนโครงร่างของส่วนที่เป็นหัว (กะโหลก) ตัวฟันซึ่งเป็นของแข็ง (ฮาตุติน) จะเจริญเติบโตและคงอยู่ได้ก็โดยอาศัยปัจจัยของธาตุอาหารที่มาจากแคลเซียม ฟอสฟอรัส และธาตุเสริมอื่นๆ ที่มีสารส่งผ่านมาเลี้ยงเซลล์ของเนื้อฟันซึ่งถูกหล่อหุ้มด้วยเคลือบฟันผ่าน

รากฟันด้วยกระบวนการทางชีวเคมีในร่างกายมนุษย์ หากศึกษาให้ลึกลงไปถึงกายวิภาคของตัวฟันก็จะเห็นการอิงอาศัย (อิทัปปัจจยตา) ที่ชัดเจนว่ามีเนื้อเยื่อเซลล์ประสาทกำเนิดในแกนกลางของฟัน และถูกหล่อเลี้ยงด้วยสารอาหารผ่านทางกระแสเลือด นอกจากนี้ยังมีกรอิงอาศัยความชื้นในปาก อุณหภูมิที่เหมาะสม สภาพกรดต่าง (pH) ของของเหลว การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายของฟัน เป็นสิ่งที่มองเห็นได้โดยตัวเอง เช่น ฟันผุ ปวดฟัน ฟันโยก คราบหินปูน เหงือกอักเสบ สิ่งเหล่านี้สะท้อนสภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนยิ่ง

บูรณาการข้ามมิติ

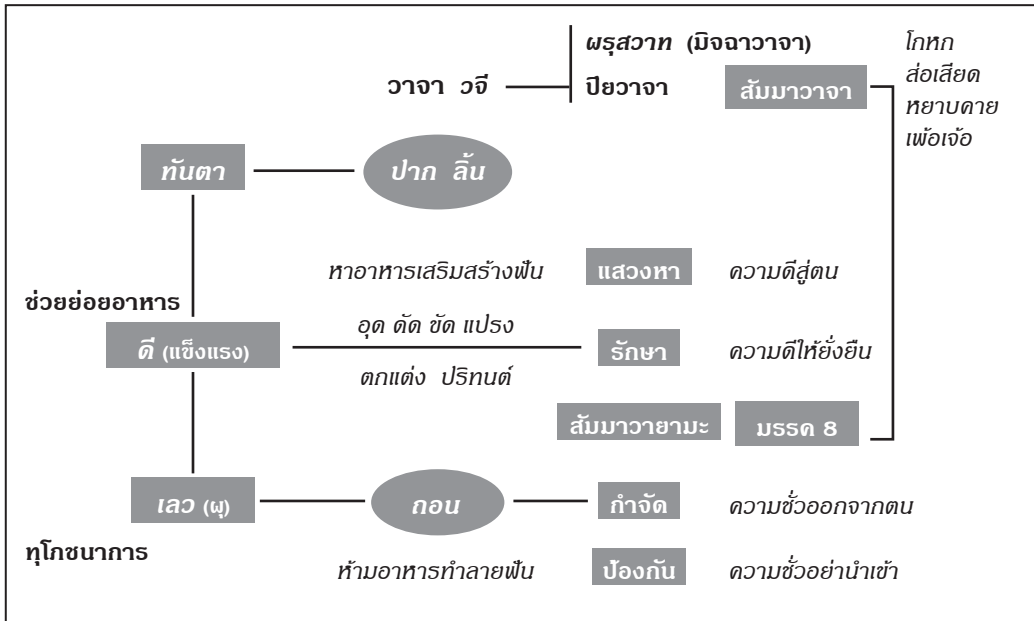
สาระพื้นฐานจากฟันหนึ่งซี่หากจะเชื่อมโยงไปยังเรื่องราวของความดีงาม ซึ่งส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในหลักหรือแก่นธรรมของทุกศาสนาแล้ว จะพบว่าจุดเริ่มของการเชื่อมโยงกับหลักธรรมในศาสนาพุทธน่าจะเริ่มจากแผนภูมิดังแสดงในรูปที่ 1 ต่อไปนี้

รูปที่ 1 ปฏิสัมพันธ์ของกรรมฐานและอายตนะในตัวมนุษย์

แผนภูมิในรูปที่ 1 อาศัยกลุ่มกรรมฐานเบื้องต้นที่กล่าวถึงอวัยวะในตัวมนุษย์ซึ่งสามารถเห็น (กำหนด) ได้ชัดเจน คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในการศึกษากลุ่มฐานตามหลักศาสนาพุทธไม่ว่าจะ ด้านสมถกรรมฐาน (การทำสภาวะจิตให้สงบระงับ) หรือ วิปัสสนากรรมฐาน (รู้สภาวะตามความเป็นจริงแห่งนามรูปและไตรลักษณ์) สามารถใช้สิ่งเหล่านี้เป็นฐานในการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่ง

กรรมฐานด้านใดด้านหนึ่ง เมื่อนำมาเชื่อมโยงหรือเทียบเคียงกับอวัยวะทั้งภายนอกและภายในแล้ว ทำให้เข้าใจและมองเห็นเส้นทางที่เลื่อนไหลจาก ทันตา (ฟัน) ไปสู่อายตนะภายในคือ ปาก (ลิ้น) ที่ทำหน้าที่ในการรับรสของอาหารที่ผ่านเข้ามาทางปากได้โดยง่ายและจากเส้นทางที่เลื่อนไหลดังกล่าวจะนำไปสู่แผนภูมิในรูปที่ 2 ได้ดังนี้

รูปที่ 2 การเชื่อมโยงระหว่างกรรมฐานกับอวัยวะเพื่อข้ามมิติเข้าสู่ธรรมมืองค์แปด

แผนภูมิในรูปที่ 2 ซึ่งสังเคราะห์จากแผนภูมิแรกแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม โดยเริ่มจาก ฟัน (ทันตา) สภาวะที่แสดงออกอย่างชัดเจน คือ ฟันที่แข็งแรง (ฟันดี) ซึ่งจะช่วยให้การย่อยอาหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และฟันที่บกร่อง (ฟันผุ) ซึ่งทำให้การบดเคี้ยวไม่สามารถกระทำได้อย่างปกติ โดยมีมิติทางรูปธรรมจะปรากฏให้เห็นถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ฟันแข็งแรงหรือบกร่อง รวมทั้งวิถีแห่งการเปลี่ยนแปลงที่จะก่อให้เกิดสภาวะของฟันในรูปลักษณะต่างๆ ดังนี้

ฟันดี (แข็งแรง) เกิดจาก **การดูแลรักษา** อันได้แก่ การแปรงฟัน ขัดฟัน อุดฟัน (ในกรณีฟันผุ) ดัดฟัน (ฟันเก) รักษาโรคเหงือก (ปริทันต์) เกิดจาก **การแสวงหา** อาหารที่เสริมสร้างความแข็งแรงของ

ฟันและเหงือกนำเข้าสู่ร่างกายอย่างสม่ำเสมอ

ฟันเลว (ฟันผุ) เป็นสภาวะที่ฟันถูกทำลาย ซึ่งถ้าหากถูกทำลายจนเกินสภาวะเสียหาย จำเป็นต้อง**กำจัด** โดยการถอน

โดยหลักแห่ง **การป้องกัน** มิให้เกิดสภาวะฟันผุ จะต้องเริ่มจากการงดเว้นการบริโภคอาหารหรือปัจจัยนำเข้าใดๆ ที่จะก่อให้เกิดการทำลายตัวฟันและโครงสร้างของฟัน

โดยหลักการที่ถูกต้อง การป้องกันจะถือว่าเป็นปราการด่านแรกที่จะนำมาซึ่งฟันดีและยับยั้งการเกิดฟันผุ

นอกจากมุมมองโดยตรงเกี่ยวกับฟันแล้ว ส่วนข้างเคียงที่เกี่ยวข้องจะพบว่าปากและลิ้นเป็นอวัยวะที่อยู่ใกล้ชิดกับฟัน และอวัยวะทั้งสองมีส่วนทำให้มนุษย์สามารถเปล่งเสียง (พูด) ได้ โดยอาจกล่าวออกมาเป็นวาจา (วจี) ซึ่งอาจเป็นคำพูดที่ดีงาม ซึ่งเรียกว่า ปิยวาจา (สัมมาวาจา) หรือ เลวทราม (ผรุสวาท) ที่จัดเป็นมัจฉาวาจาอันได้แก่ การกล่าวคำเท็จ ส่อเสียด หยาบคาย หรือเพ้อเจ้อ ดังนั้น ส่วนที่เกี่ยวกับวาจาสามารถนำไปเชื่อมโยงกับมรรคมืองค์แปดในเรื่อง สัมมาวาจา ได้โดยตรง สำหรับกลุ่มของคำหลักที่ว่า แสงหา รักษา กำจัดและป้องกัน เพื่อเสริมสร้างฟันดีและป้องกันฟันผุสามารถสื่อไปยัง สัมมาวายามะ (เพียรชอบ หรือเพียรถูกต้อง) ได้อย่างกลมกลืน และหัวใจของการประยุกต์คำหลักทั้งสิ้น ซึ่งน้อมนำมาพิจารณาโดยแยกคายตามหลักธรรมเพื่อให้เกิดความตระหนักในตนเองก็คือ

แสวงหาความดี มาสู่ตน

รักษาความดี ที่มีอยู่ในตนให้ยั่งยืน

กำจัดความชั่ว ความบกพร่องต่างๆ ออกจากตน

ป้องกันความชั่ว ไม่ให้เข้ามาสู่ตน โดยผ่านทางความคิด การพูด และการกระทำ

ดังนั้น การพิจารณาฟันหนึ่งซึ่งเพื่อใช้เป็นอุบายในการเรียนรู้ชีวิต จึงจัดเป็นวิธีที่นำมาซึ่งการปรับปรุงตนเองได้อีกทางหนึ่ง

สาระที่ได้จากการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุป สาระที่ได้จากการพิจารณา อวัยวะฟันเพียงหนึ่งซี่ สามารถบูรณาการเนื้อหาวิชาการกับความดีงามได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. เรียนรู้หรือฝึกฝนวิธียุทธนาการระหว่างเนื้อหาวิชาการกับหลักธรรมในศาสนา

2. รู้จักความหมายของอวัยวะทั้งภายนอกและภายในของมนุษย์

3. มองเห็นการเชื่อมโยงเพื่อเป็นบันไดก้าวไปสู่การเรียนรู้เรื่องกรรมฐาน อันได้แก่

สมณะกรรมฐาน (กายคตาสติ)

วิปัสสนากรรมฐาน (พิจารณานามรูปและไตรลักษณ์)

4. มองเห็นหลักธรรมเกี่ยวกับสัมมาวาจาและสัมมาวายามะในมรรคมืองค์แปด ที่จะน้อมนำมาสู่ตน

5. สังวรในเรื่องวจีกรรม

บทสรุป

การเรียนรู้สังขธรรมชีวิตโดยอิงอาศัยองค์ความรู้จากวิชาการทางโลก สามารถกระทำได้โดยอาศัยปัญญาระดับต้น (สุตมยปัญญา) ซึ่งผ่านการเรียนรู้จากคำบอกเล่าหรือสื่อต่างๆ ระดับกลาง (จินตมยปัญญา) ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากประสบการณ์ที่สั่งสมให้แตกฉานอย่างบูรณาการ และระดับสูง (ภาวนามยปัญญา) ซึ่งเป็นปัญญาระดับสูงที่ต้องผ่านการฝึกฝนด้วยตนเองจนเกิดปัญญาญาณที่สามารถเข้าใจสรรพสิ่งรายรอบในสภาวะจริง ทั้งจริงสมมติและจริงแท้ การเรียนรู้สภาวะต่างๆ โดยอาศัยฟันเป็นสื่อ เป็นตัวอย่างที่ช่วยการฝึกฝนให้เกิดปัญญาระดับต่างๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากทุกๆ สรรพศาสตร์ในโลก ล้วนนำมาสังเคราะห์ปัญญาญาณได้ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน อีกทั้งยังนำไปสู่วิถีแห่งการพัฒนาความดีงามในตนให้ก้าวรุดหน้าไปสู่ภูมิธรรมที่สูงขึ้นได้เป็นอย่างดีเป็นขั้นตอน ถ้ารู้จักใช้หลักแห่งการพิจารณาโดยแยกคาย (โยนิโสมนสิการ) กุญแจสำคัญที่จะไขเข้าไปเรียนรู้ในเรื่องเหล่านี้ก็คือ **“พยายามเชื่อมโยงคำหลัก (keyword) ทางวิชาการ คำใดคำหนึ่งให้มีปฏิสัมพันธ์กับหลักทางศาสนาให้ได้ ต่อจากนั้นคำอื่นๆ ที่อยู่ข้างเคียงจะปรากฏขึ้นมาจนเกิดการก่อประสานคล้ายกับการเล่นภาพต่อ (Jigsaw) ที่ไร้ขอบเขต การผุดบังเกิดของจินตมยปัญญาก็จะพุ่งพรูออกมาเองอย่างไม่รู้ตัว”** แต่การพัฒนาปัญญาระดับสูงจำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝนในวิถีของวิปัสสนากรรมฐานซึ่งต้องอิงเหตุปัจจัยที่นอกเหนือไปจากสิ่งดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาปัญญามาถึงระดับกลางดังตัวอย่างที่นำเสนอ แม้จะยังไม่เข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต แต่อาจกล่าวได้ว่าพอจะมองเห็นเป้าหมายและทิศทางการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง เป็นเค้าลางอยู่บ้างแล้ว ดังเช่นการเห็นวิถีแห่งเพียรชอบตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั่นเอง

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น 123 ถ.มิตรภาพ อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002
โทรศัพท์ 0-4320-2100 โทรสาร 0-4320-2100 ภายใน 44770
E-mail: kkuprinting@hotmail.com Website: <http://home.kku.ac.th/printingkku/>